

Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 27 жніўня 1982 г. ● № 34 (3132) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

Адшугала лета, зноў кліча школа...

Фотаэцюд А. КЛІМОВІЧА.

КУЛЬТУРА Ў БАРАЦЬБЕ ЗА МІР

Вынікам другой сусветнай канферэнцыі ЮНЕСКА па палітыцы ў галіне культуры была прывесчана прэс-канферэнцыя, якая адбылася 25 жніўня ў Маскве. Форум у Мехіка заклікаў адыграць важную ролю ў абароне міру, культуры і прагрэсу, што падкрэслена ў прывітанні, з якім звярнуўся да яго ўдзельнікаў таварыш Л. І. Брэнжнэў. Кіраўнік савецкай дэлегацыі, першы намеснік міністра культуры СССР Ю. Я. Барабаш, выступаючы на прэс-канферэнцыі, адзначыў вялікую цікавасць, праяўленую ўдзельнікамі сустрэчы да гэтага пасланьня.

На канферэнцыі ў Мехіка былі разгледжаныя нацыянальныя праблемы развіцця культуры ў сучасным грамадстве.

Высокую ацэнку атрымаў на ёй уклад Савецкага Саюза ў барацьбу за мір, у развіццё міжнароднага культурнага супрацоўніцтва, ва ўмацаванне дружбы і ўзаемаразумення паміж народамі. У прынятай дэкларацыі падкрэслена роля культуры ў збліжэнні народаў, у забеспячэнні трывалага, справядлівага міру на планеце, у пераадоленні ўплыў неанкалініялізму і імперыялізму на развіццё культуры. Удзельнікі канферэнцыі асудзілі агрэсію Ізраіля супраць Лівана, прынялі зварот да дзеячаў культуры і мастацтва ўсіх краін з заклікам стаць вяршальнікамі ідэй міру і дружбы паміж народамі.

ТАСС.

ГОСЦІ ЛІТВЫ — МАСТАКІ БЕЛАРУСІ

Вялікую цікавасць у жыхароў Каўнаса, гэтага буйнога прамысловага цэнтры Літвы, выклікала выстаўна твораў беларускіх мастакоў, якая дзям адкрылася тут.

Жывапісцы, графікі, скульптары, майстры прыкладнага мастацтва з братняй рэспубліцы прывезлі з сабой больш як дзвесце работ, якія агляваюць працоўныя будні савецкіх людзей, новы побыт вёскі, характэрна роднай зямлі.

Першыя запісы, зробленыя ў ніжэй водгунаў, сведчаць аб

тым, што гледачам спадабаліся палотны Ю. Герасіменкі і Н. Аучынінава, Я. Раздзялюскай і В. Лазоўскага, многіх іншых беларускіх майстроў.

Літоўскія майстры пэндзля і рэза, — сказаў на вернісажы народны мастак Літвы К. Богданас, — звязаны даўняй творчай дружбы з беларускімі калегамі. Абменныя выстаўкі сталі традыцыйнымі. Вось і зараз мы адпраўляем калекцыю сваіх твораў у Маладзечна. Яны прывесчаныя 60-годдзю ўтварэння СССР.

СЦЯГІ — ПЕРАМОЖЦАМ

Дзяржаўны камітэт СССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю і прэзідыум ЦК прафсаюза работнікаў культуры па выніках Усеагульнага сацыялістычнага спаборніцтва за другі квартал прысудзілі першае месца і пераходны Чырвоны сцяг Дзяржаўна-выдавецкага ЦК СССР і ЦК прафсаюза работнікаў культуры калекцыям выдавецтваў, прадпрыемстваў

паліграфічнай прамысловасці, прадпрыемстваў і арганізацый кніжнага гандлю, а таксама калектывам арганізацый матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння.

Па Беларускай ССР пераможцы — маладзечанская друкарня «Перамога», Мазырская ўзбудынная друкарня і Гомельскія абласны кнігагандаль.

СЮЖЭТЫ З ПАЛЕССЯ

Група вядучых гомельскіх мастакоў пабывала на Палессі, у самай яго глыбіні — Пятрынаўскім і Жытнавіцкім раёнах. Аб выніках паездкі расказвае старшыня праўлення абласнай арганізацыі Саюза мастакоў БССР Р. Ландарскі: «У гэтым цудоўным краі нас цікавіла многае: стваральная праца хлебарабаў, духоўны

свет нашага сучасніка, характэрны прыроды. Мы з натхненнем пісалі эцюды аб жыцці калгаснай вёскі, пра родныя беларускія краіны».

Вынікам гэтай паездкі з'явіліся творы, якія мы ўбачым на выстаўцы, прывесчанай 60-годдзю ўтварэння СССР.

А. ШНЫПАРКОУ.

ВЫСТУПАЮЦЬ ШЭФЫ

Культурнае шэфства над жыллагаспадарчымі комплексамі ўзлі работнікаў культуры Брэстчыны. Штомесячна па графіку, зацверджаным абласным міжведамасным каардынацыйным саветам па культурна-асветніцкай рабоце, народныя і вядучыя калектывы мастацкай самадзейнасці выступаюць перад будаўнікамі новых аб'ектаў і працоўнікамі комплексаў з канцэртамі.

Народны хор палескай песні Пінскага ГДК пабываў у Пінскім, Драгічынскім, Кобрынскім, Камянецкім і Брэсткім

раёнах. Былі паказаны і перасоўныя выстаўкі Брэсткага абласнога, Пінскага, Баранавіцкага, Столінскага музеяў.

Частыя госці жывяўлаваду і будаўнікоў аўтаклубы аддзелаў культуры Ляхавіцкага, Бярозаўскага, Жабінкаўскага, Пружанскага райвыканкомаў, самадзейныя артысты Палаца культуры баранавіцкіх тэкстыльшчыкаў, клуба Кобрынскага інструментальна-вытворчага аб'яднання, народнага ансамбля песні і танца «Палескія зоры» будтрэста № 2 г. Пінска.

М. ГОРСКІ.

РАСТУЦЬ ПАЛАЦЫ КУЛЬТУРЫ

Ключы ад раённага Дома культуры атрымалі ад калектыву ПМК-98 у праўлення «Брэстсельбуд» жыхары Маларыты. Тут створаны ўсе ўмовы для арганізацыі цікавага адпачынку працоўнікаў. Есць тэатральна-канцэртная зала на 500 месцаў і кіна-лекцыйная зала, танцавальная пляцоўка, бібліятэка, кафэ, шматлікія пакоі для гурт-

ковай работы, прасторныя холы.

Інтэр'ер Дома культуры ўпрыгожаны керамічнымі і металічнымі кампазіцыямі, малюнкамі, арнаментам.

Палац культуры з гледзельнай залай на 600 месцаў атрымалі надаўна і жыхары Мікашэвіч.

М. СЯМЕНАУ.

ВІНШУЕМ!

За плённую літаратурную дзейнасць, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці і ў сувязі з п'яцідзесяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка МАКАЛЯ Пятра Міхайлавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

ДОУГАТЭРМІНОВАЯ ПРАГРАМА ДЗЕЙННЯ

Выключная роля ў арганізацыі літаратурнага працэсу ўскладаецца і на наш грамадства-палітычны і літаратурна-мастацкі часопіс «Беларусь», якому, дарчы, пазалетаць споўнілася п'яцьдзесят гадоў. Пройдзены значны шлях. На яго працягу часопіс заўсёды імкнуўся адпавядаць тым задачам, якія стаялі перад усім народам у барацьбе за пабудову камунізму. Наша выданне і сёння, па меры сваіх сіл і магчымасцей, працягвае служыць «мільёнам і дзесяткам мільёнаў працоўных, якія складаюць цвет краіны, яе сілу, яе будучыню». Тым самым мы нязменна кіруемся ленынскім прынцыпам, закладзеным у яго артыкуле «Партыйная арганізацыя і партыйная літаратура», які ўпершыню ў гісторыі эстэтычнай думкі абвясціў прынцып партыйнасці літаратуры, сфармуляваў неабходнасць яе свядомага ўдзелу ў вялікіх дзеяннях перадавога класа.

Сярод матэрыялаў, якія ляжаць у гэтым рэчышчы, — артыкулы і нарысы аб станоўчым вопыце гаспадарання, рэпартажы і фотарэпартажы з прамысловых прадпрыемстваў, буйных новабудоваў, калгасаў і саўгасаў, праблемныя артыкулы аб выхаванні, ахове навакольнага асяроддзя і многія іншыя. Мы імкнемся па магчымасці зазірнуць у кожны куточак рэспублікі, сустрэцца з тымі, хто сёння на авангардным рубяжы ўсёагульнай бітвы за камунізм змагаецца за навукова-тэхнічны прагрэс, вырошчвае хлеб, выконваючы Харчовую праграму партыі, сваёй самааданай працай упрыгожвае нашы гарады і сёлы...

Першы нумар часопіса за гэты год мы адкрылі нарысам Васіля Якавенкі «Маяк над Ясельдай», прывесчаным хлебарабам праслаўленага калгаса «Аснежыцы», якім кіруе вядомы земляроб, двойчы Герой Сацыялістычнай Працы, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Уладзімір Антонавіч Ралько. У ім пісьменнік дае даволі пераканаўчы малюнак таго, як гаспадарка дамагаецца выключных поспехаў на сваіх палатках.

Блізка да публіцыстычнага жанру стаіць гутарка, якой часопіс адводзіць даволі значнае месца. Змястоўнымі і цікавымі атрымаліся такія гутаркі, як «Паверхі і піраміды кіравання» — з начальнікам аддзела па ўкараненні новых метадаў планавання і эканамічнага стымулявання Дзяржплана БССР Мікалаем Баранавым (№ 1, 81 г.), «Мінскі варыянт» — з галоўным інжынерам «Мінскметрабуда» Мікалаем Фядосавым (№ 2, 81 г.), «Чалавек у царстве машын» — з дырэктарам Інстытута філасофіі і права Анадзімем навуц БССР, членам-карэспандэнтам АН БССР, доктарам філасофскіх навук прафесарам Яўгенам Бабосавым (№ 7, 81 г.), «Прыгожа, вынаходліва, з любоўю» — з дырэктарам Бабруйскага сярэдняга мастацкага прафесійна-тэх-

нічнага вучылішча № 15 Аркадзем Ларыным (№ 9, 82 г.)...

Мы мяркуюем і надалей аддаваць шырокую плошчу нарысам і артыкулам аб станоўчым вопыце гаспадарання, а галоўнае — аб людзях творчых, мэтанакіраваных, тых, хто аддае працы, свайму калектыву. Цікавай, на наш погляд, павінна быць серыя публіцыстычных матэрыялаў «За радком Харчовай праграмы», дакументальная апавесць з цыкла «Людзі і хлеб» аб вопыце арганізацыйнай і ідэйна-выхаваўчай работы Карэліцкага райкома партыі. Плошча часопіса, як гэта паказвае практыка апошніх гадоў, дазваляе нам рабіць гэта з густам і на даволі высокім прафесійным узроўні.

Даволі значную ўвагу аддае часопіс гісторыка-літаратурным і літаратурна-крытычным работам. Сярод аўтарскага актыву гэтай таматыні, з якім часопіс падтрымлівае пастаянную сувязь, шмат вядомых вучоных рэспублікі, актыўных супрацоўнікаў навуковых устаноў, партыйных дзеячаў, настаўнікаў. Хочацца прыгадаць наступныя публікацыі: доктара гістарычных навук Рыгора Булацкага «Сэнс усёго жыцця» — пра жыццёвы шлях папчэніка У. І. Леніна нашага славутага земляка Панцелямона Лепаўскага (№ 4, 82 г.), доктара географічных навук прафесара Вадзіма Жучкевіча «Да таямніц Усходу» — пра той значны след, які пакінулі выхадцы з Беларусі ў вывучэнні краін Усходу (№ 11, 81 г.), пісьменніка Уладзіміра Мехова «Гісторыя адной тэлеграмы» — пра клопат У. І. Леніна аб развіцці савецкай авіяцыі, пра яго клопат аб чалавеку (№ 11, 81 г.), настаўніка географіі Бердаўскай ЦШ Лідскага раёна Міхаіла Булая «Вялікі асветнік» — пра дзейнасць прагрэсіўнага дзеяча свайго часу, нашага земляка Ігнаці Дамейку (№ 9, 82 г.), Веранікі Козел «Горад Рагнеды» (№ 9, 82 г.).

Плэнна даследуюць творчыя пошукі беларускіх пісьменнікаў Алякс. Адамовіч, Іван Навуменка, Уладзімір Гніламедаў, Варлен Бечыч. Асабліва прыкметны і значны іх удзел у падрыхтоўцы і святкаванні 100-годдзя з дня нараджэння нашых выдатных песняроў Янкі Купалы і Якуба Коласа. Кожнае іх выступленне выклікае нязменную цікавасць шырокага кола чытачоў, зроблена на высокім прафесійным узроўні.

Адзначаючы несумненныя набыткі нашага часопіса, кіруючыся паставонай ЦК КПСС «Аб творчых сувязях літаратурна-мастацкіх часопісаў з практыкай камуністычнага будаўніцтва» на партыйным сходзе, мы перагледзелі свае планы, шмат што ўдакладнілі, паглыбілі. Надалей у сваёй творчай рабоце мы будзем кіравацца глыбокім усведамленнем таго, што гэта не кампанія, а доўгатэрміновая праграма дзейнасці для кожнага друкаванага органа, у тым ліку і для нашага часопіса «Беларусь», для кожнага нашага працоўніка. Шмат намаганняў чкае нас на гэтым шляху. Калектыв радкаў, аўтарскі актыв, узаемнае свабоднае паспехі і крытычныя недахопы, будзе заўсёды мацаваць непарушную сувязь літаратуры са справай партыі, з жыццём усёго шматнацыянальнага савецкага народа, каб быць сапраўдным летпісцам свайго гераічнага часу.

Георгій ШЫЛОВІЧ, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Беларусь».

Паставона ЦК КПСС заклікае літаратару ствараць творы актуальнай накіраванасці, у якіх павінна сцвярджацца вартасць савецкага чалавека жыццёвая мэта. Гэта творы высокага патрыятычнага гучання, якія агляваюць служэнне Радзіме, справе партыі. «Для мастацтва сацыялістычнага рэалізму, — гаворыцца ў паставоне, — няма больш важнай задачы, чым сцвярдженне савецкага ладу жыцця, норм камуністычнай маралі, прыгажосці і велічы нашых маральных каштоўнасцей — такіх, як сумленная праца на карысць людзей, інтэрнацыяналізм, вера ў гістарычную праўду нашай справы». Тут перад намі шырока прастор. Уздзец хоць бы вытворчую тэму, такія яе асленцы, як інтэнсіфікацыя эканомікі, удасканаленне вытворчых адносін, развіццё сацыялістычнага саборніцтва. Натуральна, што мастацкае раскрыццё важнейшых жыццёвых з'яў і праблем абумоўлена глыбокім даследаваннем усёй сферы грамадскіх адносін, важнейшых пытанняў духоўнага жыцця нашага грамадства, звязаных з выхаваннем новага чалавека.

Але, на вялікі жаль, літаратурнае поле нашага часопіса ў гэтых адносінах мае прыкметныя агрэхі.

Мы неаднойчы адзначалі, што твораў, якія маюць сучасную вёску эпохі НТР, усё яшчэ вельмі мала ў нашай літаратуры. На гэты абставіны звартае нашу ўвагу паставона ЦК КПСС, абавязваючы літаратару засяродзіцца на мастацкім адлюстраванні сучаснасці, звязанай са стварэннем новых умоў вытворчасці і побыту на сяле, вызначыць сваё месца і ролю ў выкананні задач, паставленых Л. І. Брэнжнэвым у дакладзе на майскім (1982 года) пленуме ЦК КПСС, у ажыццяўленні Харчовай праграмы.

Абмяркоўваючы паставону ЦК КПСС «Аб творчых сувязях літаратурна-мастацкіх часопісаў з практыкай камуністычнага будаўніцтва» на партыйным сходзе, мы перагледзелі свае планы, шмат што ўдакладнілі, паглыбілі. Надалей у сваёй творчай рабоце мы будзем кіравацца глыбокім усведамленнем таго, што гэта не кампанія, а доўгатэрміновая праграма дзейнасці для кожнага друкаванага органа, у тым ліку і для нашага часопіса «Беларусь», для кожнага нашага працоўніка. Шмат намаганняў чкае нас на гэтым шляху. Калектыв радкаў, аўтарскі актыв, узаемнае свабоднае паспехі і крытычныя недахопы, будзе заўсёды мацаваць непарушную сувязь літаратуры са справай партыі, з жыццём усёго шматнацыянальнага савецкага народа, каб быць сапраўдным летпісцам свайго гераічнага часу.

Георгій ШЫЛОВІЧ, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Беларусь».

ГАСТРОЛІ ПА БЛІЗКІМ УСХОДЗЕ

У трохтыднёвую паездку па краінах Блізкага Усходу адправілася гэтымі днямі балетная труппа Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР. Яна прыме ўдзел у культурнай праграме Дамаскага міжнароднага кірмашу, выступіць у сірыйскім горадзе Босра і ў сталіцы Ірданіі — Амане.

Гэта наш першы «візіт» у Сірыю і Ірданію, — сказаў перад ад'ездам карэспандэнту БЕЛТА галоўны балетмайстар тэатра В. М. Елізар'еў. — Пра-

граму выступленняў мы пастараліся сіласці такім чынам, каб гледачы атрымалі найбольш поўнае ўяўленне аб традыцыях і сучасных пошуках балета Беларусі, пазнаёмліліся з апошнімі работамі ў галіне класічнага танца.

У час гастроліў мы пакажам «Палавецкія танцы» А. Барадзіна, «Кармэн-сюіту» Бізэ — Шчадрына, «Вальпургіеву ноч» Ш. Гуно, «Па-дэ-катр» Ц. Пуні, «Фестываль ветаў у Чынана» Э. Хельсгеда, другі акт з балета А. Хачатурана «Спартак».

Акрамя таго, падрыхтаваны дзве канцэртныя праграмы з твораў савецкіх, беларускіх і зарубенных кампазітараў. Ацаніць выкананне майстэрства нашых танцоўраў гледачы змогуць па выступленнях народных артыстаў БССР Л. Бржазоўскай, Н. Паўлавай, Ю. Траяна, В. Сарксісяна, заслужаных артыстаў рэспублікі С. Пясеціна і В. Камнова, лаўрэата міжнародных конкурсаў Т. Яршовай, творчай моладзі тэатра.

БЕЛТА.

У САЮЗЕ АРХІТЭКТАРАЎ БССР

На вызначаным пасяджэнні прэзідыума праўлення Саюза архітэктараў БССР абмеркаваны праблемы забудовы курорта «Нарач», у гаворцы прынялі ўдзел спецыялісты інстытутаў «Белдзяржпраект», БелНДІП горадабудуўніцтва, «Мінскпраект», прадстаўнікі савецкіх арганізацый і архітэктурных арганізацый Мядзельскага раёна і курортна-пасялковага Савета, арганізацый аховы здароўя і адпачынку.

У мінскім ДOME архітэктара адкрылася выстаўка работ, вылучаных на атрыманне прэміі Ленінскага камсамола Беларусі ў галіне архітэктуры. Гэта маладзёжны цэнтр «Мінск» у Наваполацку, бібліятэка ў цэнтры жылога раёна «Чыжоўка» беларускіх сталіцы.

За актыўную работу па куль-

турным шэфстве над Узброенымі Сіламі СССР прэзідыум Цэнтральнага камітэта прафсаюза работнікаў культуры узнагародзіў Саюз архітэктараў БССР дыпломам. Старшыня камісіі па ваенна-шэфскай рабоце архітэктар Л. Шаравера ўзнагароджаны Ганаровай граматай Беларускага рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў культуры.

Р. ПАДНЕВІЧ.

«ЕДИНСТВО» — 60-ГОДАДЗЮ СССР

Напярэдадні пяцідзясятай гадавіны з дня прыняцця Першым усеаюзным з'ездам Савецкай Дэмакратычнай Рады аб утварэнні СССР у выдавецтва «Художественная літаратура» ўбачыць свет зборнік артыкулаў аб развіцці савецкай шматнацыянальнай літаратуры «Единство», у якім вялася гаворка аб дасягненнях пісьменнікаў розных народаў і нацыянальнасцей за гады Савецкай улады, аб развіцці метаду сацыялістычнага рэалізму ў літаратуры, аб творчых працэсах, што характэрны для нашага дня.

Зборнік быў сустрэты і крытыкай, і чытачамі з цікавасцю, таму было вырашана працягнуць яго выданне. Нядаўна чытачы атрымалі чацвёрты выпуск «Единства», прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР. Як і ў папярэдніх, у гэтым выпуску змешчаны як артыкулы агульна-тэарэтычныя, так і раблемна-аглядныя. Праўда, ланей артыкулы гэтыя спецыяльна пісаліся для «Единства». У чацвёртым жа выпуску прапануюцца артыкулы, якія публікаваліся ўжо ў перыядычным друку, а таксама напісаныя на аснове дакладаў, падрыхтаваных да пісьменніцкіх з'ездаў, пленумаў і г. д.

Сярод аўтараў выпуску — такія вядомыя савецкія крытыкі, як Г. Ламідзе, В. Озераў, Ю. Сураўцаў, Т. Матылёва, А. Бачароў і іншыя. Як і ў ранейшых выпусках, аўтары, даследуючы тую ці іншую творчую праблему, звяртаюцца да вопыту шматнацыянальнай савецкай літаратуры, у тым ліку і да беларускай. У кантэксце гаворкі называюцца творы Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, А. Куляшова, І. Мележа, А. Адамовіча, В. Быкава, Я. Брыля, А. Вярцінскага, У. Калесніка, У. Караткевіча, А. Макавіча, П. Панчанкі, А. Петрашэвіча, І. Шамякіна, І. Чыгрынава і іншых.

С. КРАЙСКИ.

ВЫСТУПІЛІ ПЕРАД БІБЛІЯТЭКАРАМІ

У Мінску праходзіў рэспубліканскі семінар школьных бібліятэкараў. Удзельнікі яго сустрэліся з пісьменнікамі Эдзі Агняцкевіч, Іванам Грамовічам, Анатолем Клышкам, Гоцеі Гаварылі аб дасягненнях беларускай дзіцячай літаратуры, аб тых праблемах, якія ёй патрабна яшчэ вырашыць, засяроджвалі ўвагу прысутных на неабходнасці выхавання ў дзяцей пачуцця інтэрнацыяналізму і любові да свайго краю.

Э. Агняцкевіч і І. Грамовіч разказалі таксама аб сустрэчах з народнымі песнярамі Янкам Купалам і Якубам Коласам, А. Клышка — аб рабоце выдавецтва «Юнацтва», у якім працуе.

І. ЛАРЫЕНАУ.

КНИЖКИ — МАЛЮНКИ

Цікавыя кніжкі навінкі падрыхтавала выдавецтва «Юнацтва» для чытачоў маладошага школьнага ўзросту. У серыі навукова-папулярнай літаратуры асобна выданыя 6 апавяданняў пра вядомых людзей сусветнай гісторыі і навукі. Хто яны, славутыя героі? Гэта — вялікі італьянскі вынаходнік Хрыстафор Калумб, амерыканскі вучоны ў галіне электратэхнікі Эдысан, нацыянальная гераіня Францыі Жанна д'Арк, вучоны і астраном сярэднявекі Галілей, геніяльны мастак эпохі Адраджэння Леанарда да Вінчы, палнаводзец старажытнага Рыма Ганібал. Кніжкі-малюнкі гэтай серыі ярка і прыгожа аформлены. Тэкст і ілюстрацыі зроблены з англійскага арыгінала. На апошніх старонках кніжак змешчаны слоўнік у малюнках.

В. АКОЛАВА.

АГЛЯД ДУХАВЫХ АРКЕСТРАЎ

Два дні ў Мінску працягваюцца першы тур Усеармейскага агляду-конкурсу духавых аркестраў Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі. На стадыёне «Трактар» праводзіліся спаборніцтвы па выкананні музыкі ваенных рытуалаў, а ў

памішанні анруговага Дома афіцэраў гучалі творы рускай і замежнай класікі. Пераможцам стаў аркестр штаба ЧБВА, які будзе адстойваць гонар акругі на аглядзе-конкурсе ў Маскве.

П. ГАРДЗІЕНКА.

ВЫСТАЎКІ

У цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа АН БССР адкрыта выстаўка, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа, якую падрыхтавалі супрацоўнікі музея песняра і бібліятэкі. У экспазіцыі першыя выданні твораў Коласа, а таксама часопісы з яго публікацыямі і артыкуламі пра літаратурную дзейнасць песняра.

Прыцягваюць увагу наведвальнікаў першыя зборы твораў Коласа, што выходзілі ў 1928 і 1929 гадах, зборы твораў у 12 і 14 тамах, што пабачылі свет параўнальна нядаўна. Шмат на выстаўцы фотаздымкаў, што расказваюць пра жыццё і творчасць песняра, прадстаўлены выказаны прадстаўнікоў розных літаратур пра яго, ілюстрацыі да твораў пэты.

М. ЖЫГОЦКІ.

«Першы дзень Савецкай Беларусі».

Жывапісныя палотны, акварэльныя лісты, драўляная скульптура — усюго каля 150 работ двух дзясяткаў аўтараў — прадстаўлены на абласной выстаўцы мастакоў-амагараў, якая адкрылася ў выставачнай зале Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза мастакоў БССР і прысвечана 60-годдзю ўтварэння СССР.

Вябцы партрэтаў і пейзажы М. Пашкоўскага з вёскі Воля Івацэвіцкага раёна, скульптуры «Званар», «А хто там ідзе?».

«Касец» па матывах пазіі Я. Купалы, выкананыя І. Супрунчыком з вёскі Цярэблінцы Столінскага раёна, а таксама творы В. Макухі з Драгічына, Э. Тарасевіча з Баранавіч, Ю. Сергіенкі са Століна, А. Марэюна з Бярозы.

М. МІКАЛАЕУ.

У рамках падрыхтоўкі да 60-годдзя ўтварэння СССР Цэнтральная бібліятэка АН Літоўскай ССР арганізавала выстаўку навуковай кнігі Украіны, Малдавіі і Беларусі. Экспануюцца выданні энцыклапедычных, манаграфічных, слоўнічных, навуковых часопісцяў — усё гэта са збораў бібліятэкі.

У. СТРУМІЛА.

Музей беларускага народнага мастацтва, што знаходзіцца ў Раўбічах пад Мінскам, рэгулярна практыкуе арганізацыю выставак, якія б далі магчымасць шматлікім наведвальнікам пазнаёміцца з лепшымі ўзорамі мастацтва братніх народаў СССР. У прыватнасці,

летась экспанавалася слаўная дымнаўская цаца, былі паказаны творы народнага мастацтва Эстоніі...

Нядаўна наведвальнікі музея пазнаёміліся з выстаўкай народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Узбекістана. Гэта слаўныя ганчарныя вырабы з Ферганы і ташкенскае чаканка, разьба па дрэве і роспіс мэблі, мастацкая вышыўка і дыяны... Адным словам, майстэрства народа, што мае багатую культурную спадчыну і памнае яе сёння.

І. ВАЛОДЗІН.

за серыю артыкулаў, змешчаных у газеце «Знамя юности». Трэцяя прэмія прысуджана таксама А. Красінскаму за кнігу «Кінадакумент і вобраз часу», выпушчаную выдавецтвам «Навука і тэхніка».

ПРЭМІІ — КРЫТЫКАМ

Сакратарыят праўлення Саюза кінематографістаў СССР прысудзіў прэміі за лепшыя работы ў галіне кінакрытыкі і кіназнаўства. Сярод адзначаных і беларускія аўтары. Л. Паўлючык атрымаў трэцюю прэмію

ПРА БЛІЗКІЯ СЭРЦУ МЯСЦІНЫ

Цікавасць да кніжнай выстаўкі «Магілёўшчына, край мой любы», што аформлена ў Асіповіцкай цэнтральнай рэспубліканскай бібліятэцы, зразумелая. Тут сабраны літаратура, што расказвае пра ўчарашні і сённяш-

ні дзень гэтага нутка беларускай зямлі, мужнасць яе жыхароў у час Вялікай Айчыннай вайны, а таксама пра справы працаўнікоў Асіповіцкага раёна.

І. СЦЯПУРА.

ПАЗЫЎНЫЯ СЯБРОЎСТВА

Украінскае рэспубліканскае радыё пазнаёміла слухачоў з чарговай перадачай з цыкла «Рампа дружбы». На гэты раз расказвалася пра Беларускае дзяржаўнае акадэмічнае тэатр імя Янкі Купалы, які нядаўна прыязджаў у Кіев з гастроліямі.

Галоўны рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Раеўскі падзяліўся творчымі планами калектыву. У перадачы прынялі таксама ўдзел народныя артысты БССР, старшыня Беларускага тэатральнага аб'яднання М. Яроменка, заслужаны артыст БССР В. Белавосцік, маладая антрыса А. Сідарава.

Прагучалі ўрыўкі са спектакляў «Плач перапёлкі» І. Чыгрынава, «Санраментальны фельетон» А. Макавіча, «Закон вечнасці» Н. Думбадзе, «Рэвізор» М. Гогаля, «Наш Купала».

М. ЧАБАН.

«Над ракою Свіслаччу».

свайго юбілею з немалымі творчымі дасягненнямі, ён паранейшаму працуе плённа і натхнёна. Аб зробленым А. Тычынам у беларускім мастацтве дае ўяўленне яго персанальная выстаўка, якая ў мінулыя пяці гады пачала працаваць у мінскім Палацы мастацтваў. Экспазіцыя яе — і тое, што ўжо стала гісторыяй мастацтва, і работы, выкананыя параўнальна нядаўна. Гэта — графічныя лісты, а таксама эскізы, лінарыты.

Багата прадстаўлена на выстаўцы і мінская тэматка. Гораду, які стаў для яго родным і блізім, А. Тычына прысвяціў шмат сваіх твораў. Гэта графічныя лісты «У разбураным Мінску», «Мінск. Дом І з'езда РСДРП», «Парад танкістаў» і іншыя, а таксама лінарыты і каларовыя лінарыты «Над ракою Свіслаччу», «Даваенны Мінск. Савецкая вуліца», «Ля Дома афіцэраў», «Мінск. Вуліца імя Кірава».

Ю. ФАЦЕЕУ.

У снежны гэтага года вядомаму беларускаму жывапісцу Монасу Манасону споўнілася 6 семдзят пяць гадоў. І хоць творцы няма ўжо з намі, заўсёды добрым словам успамінаеш яго, калі знаёмішся з палотнамі, што даўно ўжо сталі хрэстаматыйнымі, якія палюбіліся шматлікім амагараў мастацтва. Многія з гэтых твораў прадстаўлены на выстаўцы, якая адкрылася ў Палацы мастацтваў.

«Сустрэча савецкіх танкістаў у Заходняй Беларусі... Работу гэтую — М. Манасон працаваў у асноўным у галіне сюжэтна-тэматычнай нарцыі — мастак закончыў у 1940 годзе. Пісаў, так сказаць, па гарацых слядах падзей, імкнуўся перадаць той радасны, па-сапраўднаму святочны настрой, які

поўніў сэрцы жыхароў былой Заходняй Беларусі, калі Чырвоная Армія прынесла ім вызваленне ад беларускага прыгнёту. Пісаў натхнёна, акрылены, і карціна атрымалася значнай па сваім мастакоўскім асэнсаванні рэчаіснасці.

Почырк М. Манасона ўгадваецца і ў яго творах, што прыйшлі да нас у пасляваенныя гады. «Раніца», «Першы дзень Савецкай Беларусі», «Канец царскай стаўкі ў Магілёве»... Адна з апошніх работ жывапісца — «Камуністычны маніфест», у якім гучыць тэма неўміручасці марнісціца-ленінскіх ідэй.

С. ФАЛЬКО.

«БЕЛАРУСЬ», 1983...

254 назвы выданняў самай рознай тэматкі запланаваны да выпуску ў 1983 годзе выдавецтвам «Беларусь». Значнае месца сярод іх займаюць кнігі па выяўленчым мастацтве, фатавыданні — усё яны адрасаваны не толькі спецыялістам, але і шырокаму колу чытачоў.

Выйдзе кніга З. Азгура «Тое, што помніцца...» Аўтар яе — народны мастак СССР, Герой Сацыялістычнай Працы Успамінае пра сустрэчы з партыйнымі і дзяржаўнымі дзеячамі, работнікамі літаратуры і мастацтва, вучонымі, ветэранамі вайны, дзеляцца сваім вопытам, роздумам аб працы скульптара, аб месцы мастака ў грамадстве. Манаграфія Ю. Чурно «Беларускі балетны тэатр» прысвечана гісторыі станаўлення і развіцця харэаграфічнага мастацтва ў Беларусі. Выданне прысвечана 50-годдзю Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета.

У серыі «Творчыя партреты» выйдзе 5 выданняў. Нарыс А. Бяспалага «Сяргей Каткоў» знаёміць з творчасцю заслужанага настаўніка БССР мастака С. Каткова, які працаваў у галіне лірычнага, эпічнага, індустрыяльнага пейзажа і нацюрморта. Творчы шлях заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Л. Мягкова, якая працуе ў галіне мастацкага шіла, раскрываецца М. Яніцкай у нарысе «Людміла Мягкова». Свет твораў народнага мастака БССР В. Цвірко — прыгажосць беларускай прыроды, мірная стваральная праца паўстае са старонак нарыса Б. Крэпака «Віталій Цвірко». Нарыс А. Шыпыркова «Іван Стасевіч» прысвечаны заслужанаму дзеячу мастацтваў БССР, майстру сюжэтна-тэматычных карцін і партрэтаў. Рознабаковая дзейнасць мастачкі Н. Шчаснай асяяляецца Т. Лісоўскай і В. Пранопцавым у нарысе «Нінель Шчасная». Усе гэтыя выданні багата ілюстраваны.

Будуць выданыя 4 альбомы: «Беларуская кераміка», «Беларускія мастакі тэатра і кіно», «Дзяржаўныя гістарычныя музеі БССР», «Мастакі друку Савецкай Беларусі» (альбом-даведнік). Рытуецца фотальбом «Савецкая Беларусь», у якім будзе расказана пра росквіт нашай рэспублікі за пасляваенныя гады ў галіне народнай гаспадаркі, навукі і культуры. Аб прыгажосці беларускай прыроды, пра яе багатыя жывёльныя і раслінныя свет, пра самыя буйныя і прыгожыя азёры рэспублікі расказае фотальбом М. Шарая «Паазер'е». Нялёгкае служба пагранічнаму, іх вучоба і адпачынак — тэма альбома чорна-белых і каларовых фотаздымкаў Г. Кравец «Пагранічча маё». Не менш цікавыя і іншыя фотавыданні, якія выйдуча ў наступным годзе.

Усе гэтыя выданні можна заказаць у кнігарні № 41 «Мастацтва» (Партызанскі праспект, 32. Тэл.: 45-14-14). Гэты магазін з'яўляецца апорным пунктам выдавецтва «Беларусь» па вывучэнні попыту, арганізацыі прапаганды і распаўсюджвання літаратуры па мастацтве, выяўленчай прадукцыі. У перыяд канказнай кампаніі калектыву «Мастацтва» арганізуе сустрэчы з работнікамі выдавецтва, у час якіх можна атрымаць неабходную кансультацыю. Папярэднія заказы на кнігі выдавецтва «Беларусь» прымаюцца ад індывидуальных і калектывных пакупнікоў. Чарговасць выканання папярэдніх заказаў залежыць ад тэрміну іх афармлення. Іншагароднім пакупнікам літаратура высылаецца нааплачонай платай без папярэдняй аплаты.

С. ЖУК,
начальнік аддзела прапаганды і рэкламы
Мінскага аблліггагандлю.

На атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР

Вестка пра тое, што заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Міхаіл Дрынеўскі вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР, усхвалявала Генадзя Іванавіча Цітовіча. Ён шчыра і зацікаўлена загаварыў пра гэтага музычнага дзеяча, які сваёй працавітасцю, дасведчанасцю, тонкім густам спрыяе поспеху нашага выдатнага арты-

румента, мастакоў, якія адчувалі гармонію і характэрнае жонкага падрыхтаванага імі з Акадэмічнай капэлай або з Дзяржаўным народным аркестрам БССР канцэртнага нумара. У нас ёсць добрыя традыцыі выканаўчага мастацтва. Патрэбны свежыя сілы, якія маглі б гэтыя традыцыі захоўваць і развіваць, узбагачаць і памнажаць. Міхаіл Дрынеўскі — з такіх людзей творчага складу. Дарэчы і патрабавальны, ён

Праўда, у адрозненне ад вас — напэўна, жадаючы прымаць непасрэдны ўдзел у сцэнічным увасабленні некаторых песень, дырыжыруе хорам у час канцэртаў, чаго вы ніколі не рабілі.

— Да асабістага знаёмства з Міхасём у 1968 годзе я ведаў яго здалёк — са сцэны,

добра ведае сам. Наведваючы ў апошні час канцэрты народнага хору, апрача таго новага, што ён прынёс пасля мяне, я з задавальненнем бачу, як кіраўнік беражліва ставіцца да здабыткаў калектыву. Хор захоўвае класічныя нумары ранейшых праграм — такія, як «Закаці, яснае сонейка», «Рэчанька», «Ой, рана на Явана», «Вечарынка» і іншыя. Як дырыжор, Дрынеўскі валодае сціплым, але выразным і патрабавальным жэстам, асабліва калі выконваюцца яго ўласныя апрацоўкі і пералажэнні. Толькі, на маю думку, у некаторых менш складаных творах можна абыйсціся і без дырыжораў: гэта ўскладае больш адказнасці на артыстаў, узмацняе іх кантакт з глядзельнай залай. У асноўным дырыжорская воля ў народных калектывах павінна праяўляцца ў рэпетыцыйнай працы. Тут Міхаіл Паўлавіч здзіўляюча дакладны, патрабавальны і вяртосна «іграе» на харавым інструменце, як на аргане.

Шчырасць, імпрывізацыйная непасрэднасць, мастацкая зладжанасць, высакародная прастата — і цяпер характэрныя рысы выканаўчага майстэрства народнага хору. У час канцэртаў калектыву нельга не заўважыць яго павагі да народных першакрыніц музыкі. Харысты шчодро дзеліцца сваім мастацтвам і ўсім лепшым, што яны ведаюць, з наведвальнікамі канцэртаў. А слухачы заўсёды беспамылкова адчуваюць адносіны выканаўцаў да нумароў праграмы і раскрываюцца насустрэч ім. Адзіны настрой хору і залы — гэта і з'яўляецца адной з прычын асаблівай сімпатыі аматараў народнай музыкі да калектыву. А ён жа аб'ездзіў усе без выключэння раёны Беларусі, Прыбалтыку, Сібір, Урал, самыя паўночныя гарады Савецкага Саюза, Крым, Каўказ, рэспублікі Сярэдняй Азіі, сотні гарадоў, райцэнтраў і вёсак. Для ўсіх гэтых шматлікіх падарожжаў патрэбны вялікі, разнастайны, цікавы, па-майстэрску зроблены рэпертуар. Мастацкаму кіраўніку калектыву даводзіцца нястомна ўдасканальваць і пашыраць яго. Цяпер проста немагчыма пералічыць усе творы, напісаныя беларускімі кампазітарамі для народнага хору — ад араторый, кантат і іншых буйных твораў да шматлікіх арыгінальных пе-

сень, стварэнню якіх мастацкі кіраўнік заўсёды дапамагае кансультацыямі і парадамі. Але больш за ўсё ён дбае аб новых апрацоўках нашага нацыянальнага фальклору.

— Міхась Дрынеўскі вельмі добра ведае бытавы народны рэпертуар і выканаўчую манеру роднага яму Палесся. У асноўным яго апрацоўкі грунтоўца менавіта на ўласных запісах палескага фальклору. Уключэнне ў рэпертуар гэтых апрацовак надае выканаўчаму майстэрству калектыву новыя, сапраўды народныя фарбы. У стварэнні фальклорнага рэпертуару Дрынеўскаму дзейсна дапамагае яго папелінік, музычны кіраўнік калектыву Мікалай Сірата — таксама палешук. Хачу адзначыць удалы пералажэнні для народнага хору некаторых твораў савецкіх кампазітараў, зробленыя Міхаілам Паўлавічам. Сярод іх песня А. Пахмутавай «Сядзяць у аддымку партызаны», якую з задавальненнем спяваюць і беларусы. Да ўсяго сказанага трэба дадаць яшчэ — Дрынеўскі аказвае пастаянную творчую дапамогу шматлікім аматарскім калектывам і сам кіруе адной з лепшых у Беларусі самадзейных харавых капэл.

Кожны з нас пачалавечы натура складаная. Хтосьці бачыць у мяне, напрыклад, адны станючыя якасці, а нехта заўважжае і нешта прыкрае. Так і Дрынеўскі: натура ён — творчая. То паглыбляецца ў сябе, бывае замкнёны, «чужы», то яго тэмперамент выбухне, бывае, справядлівым гневам, чалавек абурецца, дакарае, кіпіць з кагосьці, а там, бачыш, і раптам сонечная ўсмішка, лірычная хвіліна... Дырыжор, якому наканавана выпраўляць песню ў палёт, можа, і сядома «робіць выгляд» такога або такога чалавек. Ён — прапагандыст беларускай песні сёння. Захоплены, паслядоўны, гарачы... І тады, калі ён за пультам свайго хору, і тады, калі выконвае шэфскай абавязкі, перадае вопыт, дзеліцца з намі роздумам аб скарбах народных...

Думаецца, што ўсё гэта дае падставы лічыць працу мастацкага кіраўніка народнага хору Міхаіла Паўлавіча Дрынеўскага надзвычай карыснай для развіцця нашага музычнага мастацтва...

— ...І таму ён поўнаасцю заслужвае прысваення высокага звання лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР.

Д. ЖУРАЎЛЕУ,
заслужаны дзеяч культуры БССР.

стычнага калектыву — Дзяржаўнага народнага хору БССР.

— Я ўзрушаны гэтым, бо імя Міхаіла Паўлавіча, на маю думку, ужо цяпер мы справядліва можам называць, калі прыгадваем знакамітыя дырыжоры — знаўцаў народнай музыкі. Маю на ўвазе перш-наперш Рыгора Раманавіча Шырму і Іосіфа Іосіфавіча Жыноўіча. Мы ж яшчэ помнім іх, натхнёных, улюбёных у спеў чалавечага галасу і гучанне музычнага інст-

завяваў аўтарытэт і сярод музыкантаў-прафесіяналаў, і сярод слухачоў...

Я ведаю, што Дрынеўскага можна лічыць вучнем Г. Цітовіча. Яны разам працавалі шэсць гадоў. Стаўшы мастацкім кіраўніком хору, Міхаіл Паўлавіч падхапіў, як мне здаецца, і тую «рэжысуру» ў харавым мастацтве, якой прытрымліваўся вы, Генадзь Іванавіч...

які кіраўніка самадзейных калектываў акапэльнай накіраванасці. Гэтыя капэлы на ўсіх аглядах і конкурсах займалі пачасныя месцы. Працуючы разам з Дзяржаўным народным хорам БССР, я пазнаў гэтага музыканта бліжэй. Неўзабаве ён ператварыўся з «капэльніка» ў «народніка». Праўда, і ў нас акадэмічнае спяванне займае значнае месца ў рэпертуары. Міхаіл Паўлавіч адразу ж выказаў вялікае замілаванне да народнай песні, якую

Выступае Дзяржаўны народны хор БССР (мастацкі кіраўнік — М. Дрынеўскі) Фота Ул. КРУКА.

ГАЛАСЫ СЯБРОЎ

Ён яшчэ стаяў.
Басаноў хістаўся над травой,
Бо пяшчотнейшыя не ведаў траў
І зямлі, раднейшае аратым,
З краю ў край засявае ім.

Гэта адбылося
У дваццатым
Пасля бою з Крукам кураным.
І калі запунсавелі ўзгоркі,
Зрошаныя праведнай крывёй,
Цела казака з чырвонай зоркай
Легла побач з мёртвай галавой.
Не спытаў яе:
— Чаго ж упала? —
Шабля перакрэсліла жыццё.

Гэта адбылося на Купалле.
Дзеўчына самотная
Спявала,
Але песню збіла забыццё.
Куранны крывы клінок і рукі
Выцер аб сарочку юнака.
І, закалаціўшыся ад мукі,
Выбегла нявеста казака.

Баявая бацькава цэнтралка
Да пляча красуні прырасла.
Грымнуў стрэл...
Казачка цераз балку
Проста ў рэвалюцыю пайшла.

Дзень паспеў да паўдня натаміцца
Ад камбайнаў і вострай касы.
Вечар жака: — Пара б і памыцца!
І лінуў на далоні расы.

Дзень схіляецца ценем цыбатым,
Рыжым чубам укрыві небасхіл,
І шчаслівы, што ў полі багатым
Столькі працы і сонечных сіл.

Ён укрывіўся бухматаю коўдраю,
Дбайна вытканай ночкаю з хмар,
І з усмешкай ласкаваю, добраю
Спіць натамлены дзень-хлебадар.

На світанні ён жнеяў з усмешкаю
На закыні пакліка сяды.
Прыйдзе бондар з дубоваю дзежкаю,
І віном набрыняюць сады.

Русалка

Ноч вераб'іная, а вераб'ёў — ні гуку,
Здаецца, пераводзяцца яны,
Вярба старая прасцірае рукі
На чорныя, маўклівыя млыны

І хутары, што шыбамі блішчалі
З Чумацкім Шляхам колісь над вадою,
Сузор'ямі мільгаюць на прычале
За тапалінай цёмнаю градой.

Рыпачь млыны, трухлявыя ў апорах,
Напэўна, іх раматусам звяло,
І водсветы гараць на хмарных горах,
Нібы далёкай бліскаўкі святло.

Да навалыніцы, як заўжды бывала,
Русалка выйшла з мёртвае вады,
На грэблі стала пад зялёным валам,
Там, дзе чаўны прыпяты ў два рады.

Але цяпер за вёслы не ўзялася
Тапельніца, дачушка млынара,
Кужэльнаю касою абвілася,
Бензіну падліла ў бачок з вядра.

Матор завёўся. Руль трымаюць рукі...
А некалі — на вёслы налягла.
За Ворксле байцы трызняць ад мукі,
Ім раны перавязвае імгла.

Кіпела бойка з раныцы да ночы.
Пасечаных палегла сотні з тры.
Як сажа, змрок ім засцілае вочы,
Наўкол маўчаць пустыя хутары.

Ляжачь байцы ў будзёнаўках на полі.
Яна траіў у човен узяла.
Ударыў стрэл: за ёю з-за таполі
Сачыў бяляк з суседняга сяла.

Прашыў свінец адважную дзяўчыну.
«Малая ранка... усіх перавязу».
Хіснулася, і — ў вір каля плаціны:
Гайдалі хвалі човен і лазу.

І гримнуў гром. Сем бліскавіц заззяла.
Далпыў без вёслаў човен да млына.
А дзеўчына? Яна русалкай стала,
У Ворксле захлынулася яна.

З тых пор у змроку вераб'інай ночы
Яна з глыбінь плыве да латакоў,
Як толькі гром над чоўнам загрукоча,
Ратуе раненых чырвоных казакоў.

Што маладосць мінула, — не бядую:
Сумленне чыстае мае з'яднала дні.
Стаю, падлік пражытаму вяду я,
Наступнае ў вострыя агні.

Палаючы, святло-я пакідаю,
А не халодны попел, чадны дым.
Любоў і працу разам з караваем
Прыношу на вяселле маладым.

Я ў каравай зярнятка да зярняці
Сабраў, як пчолы свой збіраюць мёд
З каліны, што цвіце на сенажаці,
Дзе накувала многа-многа год

Зязюля мне, упэўнена і шчыра
У калінку, далёка ад сяла.
Палае востры.
Пралятае вырай.

Я чую сілу ўласнага крыла.

Проста ў рэвалюцыю

пайшла

БАЛАДА

І калі зляцела з галавою
Шапка долу,

Платон ВАРАНЬКО

Сяргей ГРАХОУСКІ.

Кнігапіс

М. ГРЫЛОВІЧ. Дальва - сестра Хатыні. На рускай мове. Выданне другое, дапоўненае. Літаратурны запіс А. Кейзарава. Мінск, «Беларусь», 1981.

Калі ехаць аўтобусам па шасце Мінск - Віцебск, на семдзесят дзевятым кіламетры ад беларускай сталіцы можна убачыць унікальнае - «Дальва». Да вёскі ўсяго нейкіх шэсць кіламетраў лясам. Да былой вёскі, бо няма сёння на зямлі Дальвы. Аб тым, што колісь жылі тут людзі, марылі, працавалі, гадавалі дзяцей, нагадвае валун, на якім надпіс: «Да 19 чэрвеня 1944 года тут была вёска Дальва. За дзесяць дзён да вызвалення гітлераўцы жывымі спалілі яе жыхароў».

Тут жа, на паліне архітэктурна-скульптурны мемарыяльны комплекс. На пастаментах - чатырохметровая постаць жанчыны, да якой прытуліўся, быццам шукаючы паратунку, хлопчык. А яшчэ тут ёсць вялікая, шаснаццаціметровая сцяна. На ёй прозвішчы... Сорак чатыры прозвішчы. Старэйшаму з тых, хто згарэў у агні, было восемдзесяць, самаму малодшаму - не мінула і двух.

Пра ўсё гэта даведваешся з кнігі «Дальва - сестра Хатыні», якую дапамог напісаць адзінаму дальвінцу, што застаўся ў жывых пасля таго трагічнага чэрвеньскага дня, мінскаму інжынеру Мікалаю Грыловічу пісьменніку Аляксею Кейзару.

У другі раз прыйшла гэтая хваляючая кніга да чытача. У другі раз гарталі яе старонкі, далучаючыся да таго, што непадуладна часу, што ніколі не забываецца. Чытаеш і быццам слухаеш голас самога Грыловіча - нетаропні, усхваляваны і адначасова з непрыхаваным смуткам. Вяртаецца чалавек у сваё маленства, праходзіць сцэнамі памяці, прыгадвае вобразы людзей, што колісь былі яму блізкія, дарагія, родныя. Дальва з'яўлялася невялікай вёскай, у якой было толькі пяць прозвішчаў - Анулічы, Буцвілоўскія, Грыловічы, Гуню, Кухарэнікі. Таму людзі добра ведалі адзін аднаго. Ды і жылі дружна сямімі.

«Людзі Дальвы майлі! Няма больш вас. На тым месцы, на вялізнай лясной паліне, дзе ў свой апошні дзень глытулі вы смяротны дым, цяпер стаіць помнік. Але я, чужакам уладзельцы, з вамі. Я помню!» - гэтымі радкамі завяршаецца прадмова да кнігі, і адразу пачынаецца расказ пра лёс Дальвы і лёс яе жыхароў. Кніга пабудавана так, што ёсць магчымасць адчуць, як жылі дальвінцы да вайны, як працавалі ў калгасе, як страцілі яны ненавіснага ворага.

Значнае месца адведзена расказу пра «ваенную» Дальву, што, як і многія беларускія вёскі, не скарывалася фашыстам. Дальвінцы з'яўляліся партызанскімі сувязнымі, аказвалі дапамогу народным месціцам прадуктамі. І верылі ў светлы дзень перамогі, чакалі яго. Памяць Дальвы - памяць вайны. Такое не забываецца, такое заўсёды павінна жыць у сэрцы. Помнік гэта дапамагае мемарыяльны комплекс, пабудаваны праекце маладога скульптара, цяпер лаўрэата прэміі камсамола Беларусі Уладзіміра Церабуна. Аб лёсе Дальвы нагадвае і кніга, напісаная Мікалаем Грыловічам, якая ўжо заняла сваё месца сярод ваенна-патрыятычнай літаратуры.

Святлана СВЯТЛОВА.

Аднаўленчы перыяд не знайшоў у беларускай прозе (ды, пэўна, не толькі ў беларускай) такога глыбокага і шматграннага асэнсавання, як падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Безумоўна, нельга сказаць, што першыя пасляваенныя гады абдызены ўвагай пісьменнікаў. Адрозны прыгадваюцца раманы, апавесці, апавяданні І. Шамякіна і Я. Брыля, Т. Хадкевіча і М. Паслядовіча, А. Кулакоўскага і А. Асіпенкі, І. Пташнікава і Я. Сіпакова і інш. Аднак, нам здаецца, зробленага пісьменнікамі пакуль што недастаткова, каб ва ўсёй паўнаце паказаць мужнасць і жыццесцівардальную сілу народа, які ў надзвычай цяжкіх умовах узняў з руін і попелу гарады і вёскі.

У сваёй новай кнізе «Мужан-

мані з цэлай машынай дабра і там нават пашырэў у плячах і пасвяжэў з твару), Сямён і Ціхон добра ведаюць, чаго каштавала перамога над фашыстамі. І калі Васіль пры сустрэчы з землякамі прапанаваў тост за «вашу і нашу перамогу», мужчыны яго адразу ставяць на месца: «—Што ты сказаў?— зрабіўшы выгляд, што недачуў, перапытаў Фінік. — Каго ты перамог? Немку, можа, дзе якую?»

— Калі піць, ліхаматары, — басавіта крыкнуў Сямён, — дык за Чырвоную Армію! Яна — адзіная ў свеце пераможца!»

Вобразы Сямёна Жукаўца і Ціхона Фініка досыць цікавыя і ў пэўных адносінах новыя для беларускай прозы. Здавалася б, зацятая аднаасобнікі з

мо, з якога зразумеў, што сям'і ў яго больш няма. Сваім горам ён падзяліўся з партаргам Дзёмічам. Паміж героямі адбываецца такая размова: «— Ты ёй напісаў, што я ўступаю вам кватэру?»

— Не напісаў...

— Тады едзь у Маскву і разбірайся.

— Кастрычніцкі план цэх заваліць». З гэтымі словамі Мотуз і Дзёміч адчынілі дзверы ў мадэльны цэх і адразу ж забыліся пра Кошку (так звалі жонку Мотуза) і пра яе пісьмо. Адказнаць за вытворчасць, за людзей, вядома, прымушала забывацца на сваё асабістае, і такое раптоўнае пераклочэнне ўвагі герояў з адной праблемы на другую псіхалагічна можна

дзе па-за зместам характару Ванькі Амежніка.

Нельга не адзначыць і такія выдаткі твора, які немагчыма назваць некаторых эпізодаў і дэталей. Ружжаў, паводле выказвання А. Чэжава, якія не страляюць ні ў першай ні ў апошняй дзеі, у кнізе В. Мысліўца шмат. Так, напрыклад, вядома, што Феню Амежнікаву разам з дзецьмі застрэлі партызаны. Але чаму так здарылася, застаецца невядомым. Нельга зразумець і некаторыя іншыя выпадкі і здарэнні вясковага жыцця: чаму Даша Жукавец служыла ў немцаў, што гэта была за машына, якая зусім не выпадкова перакуліла воз, на якім ехалі Жукаўца і Лена Гардзей, хто і з-за чаго страляў у Івана Масляка. Магчыма, аўтар пры гэтым кіраваўся жаданнем паказаць усё так, як было ці магло быць у рэальным жыцці, калі прычына застаецца невядомай, а вядомы толькі вынік. Аднак літаратура не адлюстроўвае рэчаіснасць у адекватных формах, не з'яўляецца толькі злепкам з прыроды. Кожны эпізод, кожная дэталё, якія пісьменнік уводзіць, павінны быць псіхалагічна матываваныя і зразумелыя чытачу.

У сваёй творчасці В. Мысліўца ідзе ад рэальнага жыцця, што само па сабе зусім някласіка. Аднак давер да факта часта перарастае ў амаль поўную залежнасць пісьменніка ад яго, аўтар не заўсёды ўмее выбраць з багатага жыццёвага матэрыялу самае істотнае і важнае. Гэты недахоп адчуваўся яшчэ ў першых зборніках «Дубы не маўчаць» і «Гарачая сталь». Безумоўна, у параўнанні з ранейшымі апавяданнямі і апавесцямі ў «Мужанцах» рэчаіснасць узаўважана пісьменнікам больш цэласна, а вобразы герояў больш выразныя. І ўсё ж узняцця да нейкіх шырокіх абагульненняў, да глыбокага асэнсавання паасобных цікавых і вартых пісьменніцкай увагі фактаў і падзей В. Мысліўца не здолеў і ў новым творы.

Пісьменнік не дае традыцыйнага жанравага вызначэння свайму новаму твору. Што гэта—раман, апавесць? На вокладцы кнігі пазначана «3 хронікі сорак пятага года». Твор па змесце і форме і сапраўды нагадвае хроніку. Аўтар імкнецца падрабязна расказаць пра жыццё і лёс кожнага мужанца, а таксама будаўнікоў аўтазаводцаў, не засяроджваючыся пры гэтым на даследаванні аднаго або некалькіх характараў. Цэнтральных герояў у «Мужанцах» па сутнасці няма, да кожнага з іх пісьменнік ставіцца з аднолькавай увагай. Тое, што Жукаўца (Сямён, Міцька, Даша) ці Фінікі (Ціхон, Сашка) часцей з'яўляюцца на старонках твора, можна растлумачыць іх вяртаннем у родную вёску ў ліку першых.

Нам здаецца, што хроніка (мастацкая) абавязвае пісьменніка толькі да больш строгай паслядоўнасці і дакладнасці ў паказе жыццёвых падзей, а падпарадкоўваецца яна тым самым законам мастацтва, што і раман ці апавесць. У якасці прыкладу можна назваць «Камароўскую хроніку» М. Гарэцкага, «Палескую хроніку» І. Мележа. У творы В. Мысліўца, на нашу думку, праўда жыцця не пераплавілася ў праўду мастацкую.

Таіса ГРАМАДЧАНКА.

цы» В. Мысліўца звяртаецца да першых мірных месяцаў на спакутававай беларускай зямлі (вясна—восень сорак пятага года). Сюжэт твора прости: адзін за адным вяртаюцца на родныя папалішчы жыхары вёскі Мужанка, пачынаюць будавацца, заводзіць гаспадарку. Некаторыя з іх пакідаюць вёску і падаюцца ў Мінск на будоўлю аўтазавода. Дзень за днём нетаропка ўзнаўляе пісьменнік жыццё сваіх герояў, іх звычайныя будзённыя клопаты і справы. Паступова мы даведваемся, які лёс напатак у вайну таго ці іншага мужанца: хто з іх застаўся жывы, хто загінуў, а каго яшчэ родныя спадзяюцца ўбачыць.

Вайна не мінула так сабе ні для аднаго чалавека, незалежна ад таго, быў ён у партызанах, дапамагаў ім ці хацеў ціха адседзецца дома. Немцы спалілі вёску і расстралялі амаль усё мужчынскае насельніцтва.

«— Трыццаць сем мужчын палажылі!

— Усіх Амежнікаў. Як дубы, знаеш, ляжалі на сваім двары, — успамінаюць чужакам ацалелыя Сямён Жукавец і Ціхон Фінік. З гэтай размовы становіцца вядомым не толькі лёс вёскі і яе жыхароў, але і адносіны герояў да партызанскай барацьбы. Мужанку немцы жорстка пакаралі за сувязь з партызанамі. Аднак толькі некаторыя думаюць так, як Хадора, што «выцалела б Мужанка, каб не Паўлы ды Андрэй такія» (Павел Парамонаў і Андрэй Гарлач былі партызанамі). Жукавец і Фінік, хоць самі не пайшлі ў атрад і не дапамагалі партызанам, разумеюць, што без барацьбы ворага не пераможаш. Пазіцыя, якую займалі гэтыя персанажы, — пазіцыя пасіўнага супраціўлення ворагу. Не тое Васіль Хітрун, для якога вайна аказалася «дойнай кароўкай» (ён вярнуўся з Гер-

радацю павінны былі прыняць нямецкую ўладу, якая ліквідавала калгасы. Аднак гэтага не здарылася, сваёй, роднай засталася для іх Савецкая ўлада. Сумленны і шчыры працаўнікі, Жукавец і Фінік не сталі адшчапенцамі. І калі прыйшоў доўгачаканы мір, яны дапамагаюць удовам будавацца, даюць прытулак бяздомным, чым ёсць дзеляцца з аднавяскоўцамі. Праўда, пытанне пра ўступленне ў калгас з парадку дня ў іх не знята, яны вымушаны яго вырашаць цяпер, у пасляваенны час.

В. Мысліўца не ідэалізуе сваіх герояў, не імкнецца паказаць іх лепшымі, чым яны ёсць. Жукавец па натуре, напрыклад, жарсткаваты і ўнурысты, цяжка ўжываецца з людзьмі. Фінік можа закрыць вочы на тое, што яго сын гандлюе лішкамі калгаснага збожжя.

Аднак і гэтыя вобразы, якія, на нашу думку, найбольш удаліся пісьменніку, раскрыты недастаткова поўна. Тое, што мы называем унутраным светам герояў — думкі, перажыванні, адчуванні, эмоцыі, — засталася па-за ўвагай аўтара.

Яшчэ ў большай ступені спрашчанымі і збедненымі бачацца нам вобразы аўтазаводцаў. З доўгіх і нецікавых размоў герояў пра мадэлі, пра пэўную структуру арганізацыі вытворчасці, пра рэзервы росту магутнасцей завода цяжка ўявіць саму будоўлю і жывых яе працаўнікоў. В. Мысліўца намагаецца паказаць сваіх герояў як у працы, так і ў прыватным жыцці, аднак гэта больш змястоўнымі характары не робіць, бо пісьменнік звычайна толькі інфармуе чытача аб тым, што яшчэ, акрамя работы, цікавіць ці хвалюе чалавека. Асабістае жыццё яго «заводчыкаў» часта выглядае нечым неістотным і другародным у параўнанні з іх працоўнай дзейнасцю. Каб не быць галаслоўнымі, прывядзём прыклад. Начальнік ліцейнага цэха Мотуз атрымаў ад жонкі пісь-

вытлумачыць. Але аўтар забыўся на гэта.

В. Мысліўца нельга папракнуць у нежыццёваасці, у надуманасці чалавечых характараў і сітуацый. Лёс герояў твора можна назваць тыповым для таго часу: у многіх з іх жыццё знявечана вайной. У Кузьмы Застружына прапаў без веста адзіны сын, у Вені Сяргеява загінула нявеста, Раману Клёпскаму не дае спакою адчуванне віны, што ён працаваў у немцаў, Леанора Лышчэня страціла ў час блакады дзіцятка. Гэтым героям уласцівы драматызм светаўспрымання, што патрабуе ад аўтара асаблівай заглябленасці ў свет іх адчуванняў, дакладнай псіхалагічнай характарыстыкі душэўнага стану. Дасягнуць гэтага, на жаль, пісьменнік можа не заўсёды. Наўрад ці выкліка ў чытача паучыць суперажывання, болю за чалавека такая сцэна: «У гаманлівым гурце каля машыны і смутак, і боль, і радасны надзеі — усё ў адно злілося. Франтавікі не скупіліся на пажаданні. Ускочыў адзін на машыну, давай пуляць з кузава бляшанкі з тушонкай, хлеб. Ванька плача ўжо сапраўднымі слязьмі, просіць сабраў на прамілы бог пакінуць сабе ў дарогу харчоў... Ажно Жукавец пазайздросціў ім... Схаваўся гразавік за бярозавымі кустамі, а Ванька ўсё роўна стаіць пры вуліцы... Успамінае што, думае пра будучае хто можа разгадаць?». Так паказвае пісьменнік вяртанне з фронту Ванькі Амежніка, чалавека, якога вайна зрабіла калекам, у якога забрала ўсю некалі вялікую радню. Тут мы мелі права чакаць ад пісьменніка не проста канстатацыі фактаў (як герой прыехаў, як яму добрыя людзі далі прытулак, як ён знайшоў сабе занятак), а такога паказу героя, каб чытачу перадаваўся боль маладога хлопца, у якога ўсё жыццё наперадзе, за сваю фізічную непаўнаценнасць, за расстраляных бацькоў і братаў. Аднак якраз гэта застаецца не-

У зборы твораў Міхаіла Ісакоўскага

Выдавецтва «Художественная литература» ажыццяўляе выпуск збору твораў у пяці тамах вядомага савецкага паэта Міхаіла Ісакоўскага, які сябраваў з многімі нашымі пісьменнікамі, нямала перакладаў твораў сваіх калег на рускую мову. Асобныя з гэтых перакладаў увайшлі ў другі том. Змешчаны вершы М. Багдановіча, Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, П. Глебкі, М. Танна, П. Панчанкі, М. Васільяна, А. Русана, а таксама падборка «Беларускія народныя песні». Асабліва значнае месца адведзена перакладам паэзіі А. Куляшова. Усесаюзна чытач зможа далучыцца да многіх першаў народнага паэта Беларусі, а таксама пазнаёміцца з яго паэмай «Сцяг брыгады».

Нядаўна падпісчыкі атрымалі чацвёрты том збору твораў М. Ісакоўскага. Змест яго складалі артыкулы аб літаратуры. Сярод іх «Слова пра паэта» — артыкул пра творчасць П. Броўкі, што быў упершыню змешчаны як прадмова да двухтомніка выбранных твораў П. Броўкі, які выйшаў у Маскве ў 1969 годзе.

А. ШУЛЯКОУСКІ.

Кнігапіс

Д. СЛАЎКОВІЧ. Гвардзейскі знак. Аповесці і апавяданні. Для малодшага школьнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1982.

Кніга гэтая — аднатомнік выбраных твораў пісьменніка. Юныя чытачы пазнамяцца з аповесцямі і апавяданнямі Дайра Слаўковіча, якія добра вядомы ім па папярэдніх выданнях.

Аповесць «Я вярнуся, мама!» узаўважвае незабыўны падзеі Вялікай Айчыннай вайны. Пісьменнік расказвае пра юнага партызана Косцю Будніка, пра яго кароткае, але багатае на падзеі жыццё, галоўныя старонкі якога звязаны з барацьбай з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

У гады мінулай вайны, дзякуючы расказу свайго дзядулі, пераносіцца герой аповесці «Гвардзейскі знак» Антосё. Ён дзевяцігады, як савецкі вайны, і графішчы фашыстаў, прынялі вызваленне палікам і чхам. Твор гэты аб пераемнасці пакаленняў, аб вярненні баявых традыцый свайго народа.

А вось аповесць «Хвадоснавы нанікулы» зместам звязана з падзеямі сённяшняга дня, расказвае пра гарадскога хлопчука, які лётам гасціў у родзічаў у вёсцы.

Зацікавіць дзяцей і апавяданні «Камбай» і «Падарунак». Яны таксама напісаны з добрым пранікненнем аўтара ў характары сваіх герояў.

І. КРУКАЎ.

У апошні час поруч з іншымі творчымі праблемамі неаднаразова закранаецца такая, як пэўнае адставанне дзіцячай літаратуры ад надзённых задач дня. Кідаюцца папрокі аўтарам за слабае веданне жыцця школьнікаў. З гэтым, вядома, нельга не пагадзіцца. Дзіцячая літаратура, як і літаратура ўвогуле, павінна адчуваць пульс часу, спяшаць за ім. Праўда, гэта ні ў якім разе не значыць, што яна можа абыходзіць сваёй

кі, бо напісана праязікам для школьнікаў шмат і на добрым мастацкім узроўні. Сёння хачу нагадаць аб іншым. Аб здольнасці В. Хомчанкі пранікаць у псіхалогію сваіх юных герояў, аб яго ўменні гаварыць з дзецьмі шчыра, калі кожнае слова западае ў сэрца.

Такое ўменне асабліва важна тады, калі аўтар піша на патрыятычную тэму. Яна ж, тэма гэтая, на дзіва важная і заўсёды актуальная, займае ў

ся ў далёкіх рэвалюцыйныя гады, кранула іхнія сэрцы, выклікала суперажыванне, жаданне быць падобнымі на сваіх аднагодкаў, якія на заранку Савецкай улады жылі хораша і сумленна.

Выхваўвае ўздзеянне аповесці дасягаецца шляхам уважлівага стаўлення пісьменніка да фактычнага матэрыялу, падчы яго так, каб маленькія чытачы паверылі ў рэальнасць таго, што адбываецца з Ма-

незабыўных гадоў. Добра, што ў апавяданнях, як і ў аповесці, В. Хомчанка стварае прывабныя вобразы юных герояў, якія поплец з дарослымі змагаліся за светлы дзень Айчыны.

Чалавек стане такім, якім яго выхаваш, якое зерне пасее ў яго душы. «Зерне» ж, узятае з апавяданняў «На палігоне», «Буслы над казармай», абавязкова дасць у дзіцячай душы дружныя ўсходы, бо, расказваючы пра сённяшніх вайнаў, пісьменнік паказвае, якія сумленныя, добрыя яны людзі, як армейская служба ўплывае на фарміраванне лепшых чалавечых якасцей.

Я гавару ўсё пра першы раздзел зборніка, хоць нямаю добрых слоў можна сказаць і пра наступны — «Мы і нашы справы». Хочацца адзначыць веданне пісьменнікам унутранага свету сённяшніх дзяцей, умненне гаварыць з імі як з роўнымі, здольнасць пазбягаць голага дыдактызму.

Гэта так... Але ўвага на раздзеле «Нашы дзяды і бацькі» засяроджана не выпадкова. Дзіцячы пісьменнік, канечне, павінны расказваць і пра сённяшнія справы піянераў і школьнікаў, пра іх вучобу, працу, адпачынак. Тым больш, што ў гэтым кірунку беларускай дзіцячай літаратуры яшчэ трэба нямаю зрабіць. Але ні ў якім разе нельга забываць, што сённяшняе шчаслівае і радаснае маленства заваявана цаной чалавечых жыццяў. Расказваць маленькім пра падзеі выключнай гістарычнай важнасці — значыць выходзіць дзіцяці ў духу савецкага патрыятызму, вярнаці справе Леніна, справе партыі.

Кніга «Бацькава шабля» — з кнігі актыўнага грамадзянскага ўздзеяння на чытача. Радуюся за тых хлопчыкаў і дзяўчынак, для каго знаёмства з ёй яшчэ наперадзе.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Назгалнае святло РАМАНТЫКІ

увагай тое, пра што пісалася ўжо раней. Для маленькага чытача ці слухача важны не толькі матэрыял, пакладзены ў аснову пэўнага твора, але і ступень даверу, з якім звяртаецца да яго пісьменнік. Шчырасць, добразычлівасць не можа не выклікаць узаема разумення, і, наадварот, імкненне аўтара здзівіць нечым нечаканым, неверагодным, калі такой непасрэднасці, не будзе, ператворыцца ў звычайную тульню ў дзяцінства, якую дзеці ніколі ўсур'ез прыняць не могуць.

Не выпадкова нагадаваў, здавалася б, агульнавядомае, а пішу пад уражаннем харошай кнігі Васіля Хомчанкі «Бацькава шабля». В. Хомчанка і дзіцячая літаратура — гэта можа стаць прадметам асобнай гавор-

В. Хомчанка. Бацькава шабля. Аповесць, апавяданні. Для дзяцей малодшага школьнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1982.

новай кніжцы В. Хомчанкі значнае месца. Увесь першы раздзел, а гэта больш за палову зборніка, названы стрымана і лаканічна «Нашы дзяды і бацькі», дае магчымасць юным адчуць і рамантыку рэвалюцыйных гадоў, і трывогі часоў Вялікай Айчыннай вайны, і той адметны гераізм, які нараджае сённяшняе сацыялістычнае ява.

Нельга не вылучыць аповесць «Жыла-была на свеце Маша», якая адкрывае кніжку і гучыць да яе своеасаблівай запевкай.

Традыцыйны, знешне прости сюжэт — петраградская дзяўчынка прыязджае на далёкі паўстанак Цёмны Лес, дзевяцігады, што беляць хочучь узарваць цягнік і цаной свайго жыцця не дае ім магчымасці ажыццявіць гэта. А колькі ў творы непасрэднасці, аўтарскага жадання расказаць так, каб дзеці пранікліся любоўю да Машы, каб тое, што адбывала-

шай, каб яны ўпэўніліся, што такая дзяўчынка сапраўды жыла на свеце і подзвіг яе назаўсёды застаўся ў чалавечых сэрцах. Дарэчы, «паверыць» у гэта чытачам дапамагае фінал аповесці. У апошніх абзацах твора гаворыцца: «А на пагорку, каля пуці, дзе Маша спыніла эшалон, стаіць цагляная пірамідка і на шыльдацы напісана: «Тут петраградская дзяўчынка Маша ўратавала эшалон з чырвонаармейцамі. Слава ёй!» Гэты помнік паставілі людзі ў тым годзе...».

Гісторыя, расказаная В. Хомчанкам, паўтараем, сама па сабе прстая, але шмат месца зойме яна ў дзіцячых сэрцах.

З такой душэўнай дабротай напісаны і многія апавяданні, сярод якіх у першую чаргу варта назваць «Марак-аўрораец», «Бацькава шабля», «Трубачы», «Адміралава кніга». Дзеці зноў адчуваюць уздзеянне рамантыкі

ВЫЯЎЛЯЮЧЫ АСНОЎНАЕ

Кніга літаратурна-крытычных нататак Т. Шамякінай «На лініі перасячэння» належыць да трыдцатых крытычнай плыні (хаця вызначаны жанр дзвалюць на большую непасрэднасць, лірычнасць). Але гэта ніколі не зніжае вартасці кнігі: задачы, пастаўленыя крытыкам, вырашаны прафесійна. Не засушана мова, добрае веданне савецкай літаратуры наогул, месца ў ёй творчасці беларускіх пісьменнікаў, глыбокае разуменне ўзаемасувязей — усё гэта робіць кнігу прызабнай, цікавай і значнай.

У сваёй кнізе Т. Шамякіна разглядае творчасць трох беларускіх пісьменнікаў: М. Стральцова, І. Пташнікава, І. Чыгрынава. Выбар для разгляду творчасці іменна гэтых празаікаў не выпадковы: першае, усе яны з аднаго пісьменніцкага пакалення, якое ў дзяцінстве перажыло вайну, па-другое, кожны — прыкметная постаць у беларускай літаратуры. Шамякіну цікавіць перш за ўсё праблема стылю, якую крытык разумее шырока: як канцэпцыю жыцця, свой эстэтычны ідэал, сваю сістэму прынцыпаў мастацкага адлюстравання.

«Вытокі яго лірызму, — піша Т. Шамякіна пра М. Страль-

цова, — у характары таленту, своеасаблівасці творчай індывідуальнасці, тэмпераменце. Натура ўражлівая, ён не толькі празаік, але і паэт (...), і крытык з выдатнымі здольнасцямі даследчыка мастацтва». Шамякінай удалося ў асноўным правільна выявіць галоўнае, што характэрна для Стральцова як празаіка. Закранаючы асноўныя творы пісьменніка — ад ранніх апавяданняў да аповесці «Адзін лапаць, адзін чунь» і апавядання «Смаленне вепрука», — яна раскрывае своеасаблівасць стылю, вызначае асноўную тэму яго творчасці: гэта тэма гарманічнай, цэласнай асобы.

На жаль, Т. Шамякіна адвяла не так ужо і шмат месца разгляду «Загадкі Багдановіча». Слушна заўважана, што «наогул некаторымі эстэтычнымі і этычнымі поглядамі, характарам таленту, асаблівасцямі светаўспрымання М. Стральцоў блізка да Багдановіча». Правільна вызначана ідэя, якая кіруе пісьменнікам пры разглядзе «загадкі» Багдановіча. І толькі адзначана, што «разам з усім гэтым — сапраўды навукова аргументаванасць, глыбокі літаратуразнаўчы, псіхалагічны і гістарычны аналіз»; а гэтая думка, на мой погляд, павінна была стаць асноўнай пры аналізе працы. Перш за ўсё тут Стральцоў-літаратуразнавец.

Калі пра Стральцова сказа-на ўсё ж у вядомай ступені пункцірна, пазначана толькі асноўнае, то пра творчасць Пташнікава і Чыгрынава малады крытык піша шырэй, больш доказна.

Назваючы І. Пташнікава найбольш паслядоўным пра-дэўжальнікам нацыянальнай празаічнай традыцыі ў сваім пакаленні, крытык грунтоўна даследуе вытокі стылю і светабачання пісьменніка. Блізкасць Пташнікава да Я. Коласа, лічыць Шамякіна, ва ўменні «бачыць у простым, звычайным сапраўды паэтычныя рысы, здольнасць раскрыць духоўнае багацце простага чалавека, чалавека працы, паказаць яго маральную прыгажосць, а таксама характэрна навакольнай прыроды...». Пры гэтым падкрэсліваецца, «што тут падабенства не прыёмаў, не стылю, а агульнае светабачанне». А вось паводле таленту, стылю І. Пташнікаў больш падобны на К. Чорнага. Слушна заўважана, што асабліва моцна ўздзеянне Чорнага выявілася ў аповесці «Тартак», у якой можна лічыць закончанай крышталізацыю пташнікаўскага стылю (напружаны рытм, цяжкаважнасць, складанасць фразы і г. д.). Наконт уплыву У. Фолкнера Шамякіна палемізуе з А. Кучарам, і, мне здаецца, у гэтым выпадку яна больш тонка падыходзіць да «Тартака»: сапраўды, у аповесці не адчуваецца ніякага рацыяналізму.

Свае думкі, разважанні, вывады крытык падмацоўвае канкрэтным разглядам твораў пісьменніка, выяўляючы характар, стыль, тып мастацкіх адносін да рэчаіснасці. Робячы акцэнт на «Тартаку», Шамякіна выяўляе асноўнае і ў іншых творах Пташнікава — у аповесці «Ілюк Чачык», рамана

«Мсціжы» і «Найдорфе». Сваё даследаванне яна заключае словам: «Талент І. Пташнікава своеасаблівы. Часам бывае цяжка прасачыць усе згібы, усе рухі яго стылю. Але стыль яго, наступуючы лепшыя якасці беларускага эпічнага, аналітычнага стыльвага напрамку, вельмі цікавая з'ява сучаснай беларускай прозы».

Выява традыцый — адзін з асноўных момантаў у кнізе Т. Шамякінай. Ва ўсіх трох артыкулах у той ці іншай сувязі мы сустракаем (акрамя іншых) імя Я. Коласа. Класічны талент Коласа прадвызначыў многія рысы, якія можна заўважыць у творчасці сучасных беларускіх пісьменнікаў. Гэта ідзе, кажучы словамі Т. Шамякінай, ад нашага «глыбіннага, вельмі арганічнага адчування Я. Коласа як паэтычнай радзімы». У сувязі з М. Стральцовым яна гаворыць аб традыцыі лірычнай прозы Я. Коласа, раскрыты характар блізкасці І. Пташнікава да класіка, выяўлены коласаўскія традыцыі і ў творчасці І. Чыгрынава. Шамякіна вельмі глыбока і правільна вызначае: «Гэта беларускі нацыянальны стыль, вытокі якога — у спаконнай і яснай беларускай прыродзе, у размеранасці сялянскага жыцця, сардэчнасці і адкрытасці беларускага нацыянальнага характару. Беларуска нацыянальны стыль не прыземлены, не этнаграфічны, а паўнаважны, грунтоўны, псіхалагічны...».

Не трэба думаць, што Т. Шамякіна ўсё выводзіць ад Коласа. Пішучы пра творчасць І. Чыгрынава, яна лічыць, што найбольшае значэнне тут маюць традыцыі І. Мележа. І наогул, «у сучасных таленавітых пісьменнікаў бывае цяжка прасачыць вучобу ў таго ці іншага папярэдніка. Як правіла, на-

следаванне ідзе па шматлікіх лініях і «ўбіраецца» ўсё вельмі арганічна». Падаю гэтую думку, бо, па-першае, яна — у аснове назвы ўсёй кнігі, па-другое, выяўленне традыцый — толькі першы крок да раскрыцця своеасаблівасці пісьменніка. І гэта добра разумее крытык.

Т. Шамякіна грунтоўна на раманнах «Плач перапёлкі» і «Адпраўданне крыві» даследуе характар мыслення празаіка, яго стыль. У адрозненне ад Стральцова і Пташнікава ў Чыгрынава пераважае размова пачатак, г. зн. свядомае, лагічнае, аналітычнае. «Раманы І. Чыгрынава, паводле Т. Шамякінай, «знаходзяцца нібы на перакрыважанні двух галоўных сучасных напрамкаў у распрацоўцы ваеннай тэматыкі: панарамнага рамана і лакальнай аповесці».

У нататках пра творчасць І. Чыгрынава Т. Шамякіна прыходзіць да вываду аб эпічным характары дылогіі. Палемізуе з Г. Егарэнкавай, яна, на мой погляд, вельмі доказна праводзіць размежаванне паміж жанрам ліра-эпікі і лірызмам эпічнага твора.

У заключэнне хочацца сказаць аб кнізе ў цэлым. Цэласнасці кнігі крыху замінае асаблівасць кожнага артыкула (адсюль і паўторы ў нататках, калі размова ідзе аб агульных рысах і адметнасці ў творчасці кожнага з трох пісьменнікаў).

Каштоўнасць кнігі (у тым ліку і крытычнай) вызначаецца, на мой погляд, глыбінёй думак, вобразаў, асацыятыўных ланцужкоў, якія ўнікаюць у чытача. А кніга Тацяны Шамякінай выклікае роздум, дапамагае глыбей зразумець сённяшняе складанае літаратурнае жыццё.

Уладзімір МАРОЗ.

З ЧАГО пачынаецца, звычайна, паэтычны зборнік? Мы прывыклі сёння задаваць сабе рытарычныя пытанні. Але, сапраўды, з чаго пачынаецца паэтычная кніга, калі разумець гэтае пытанне ў прамым значэнні, а не з пункту гледжання мастацкіх і жыццёвых вытокаў творчасці. Бясспрэчна, кніжка пачынаецца з верша, толькі неабавязкова з першага, на жаль.

«Стрэчанне» пачынаецца з верша «Маналог чыстага аркуша паперы», які надрукаваны якраз у сярэдзіне кнігі. І тым не менш, пачатак яе — менавіта там. Чысты аркуш паперы параўноўваецца ў вершы з неўзараным полем, а чалавек,

Лірычны свет характарызуецца прастатой, гарманічнай ураўнаважанасцю, вырашанасцю філасофскіх і жыццёвых пытанняў, пэўнай закончанасцю. Праблемы, якія пастаўлены ў кнізе, спрэчныя ўчынкі, вырашаюцца і ацэньваюцца з пункту гледжання традыцыйнай народнай маралі. Тая праблема, якія патрабуюць новага і, магчыма, памылковага падыходу, проста не закранаюцца.

Лірычны герой — звычайны чалавек, досыць стрыманы і досыць неўраўнаважаны, досыць разважлівы і досыць бяздумны — вызначаецца ўсё ж сталасцю. У вершах на тэму сяброўства найбольш, здаецца, пачуццяў — лірычны герой мак-

прытым недахопаў старых, якія выявіліся яшчэ ў першых публікацыях паэта. Шмат у якіх радках, цэлых вершах заўважаем мы бяздумнасць, павярхоўнасць, недакладнасць, недарэчнасць з'яўлення некаторых вобразаў і проста слоў у радку. Напрыклад:

І стала неяк на душы трывожна,
Што восень так ступае асцярожна
І неўзабаве першы ліст сарве.

З першых двух радкоў даведваемся, што стала трывожна на душы, бо восень ступае асцярожна і, значыць, паціху. Атрымліваецца, аўтар жадае, каб яна ішла смялей (значыцца — хутчэй). Але трэці радок супярэчыць такому разуменню аўтарскай думкі. Калі ж абавірацца на трэці радок, зусім недарэчным стане другі. І са шкадаваннем разумееш, што за ўсё недарэчнасці вінавата ўсяго толькі рыфмоўка «асцярожна — трывожна». Або працитуем такі верш:

Ад праліўнога ліўня
схаваў мяне стог сена,
у які я,
як мядзведзь у бярогу, залез,
сагрэўся і моцна заснуў.
Пах сена быў такі хмельны
і цёплы,
нібы грудзі твае.

Тут адзін толькі вобраз з маларазумелым параўнаннем. Можна зразумець Анатоля Сербантовіча, які параўноўваў дзівочыя грудзі з антонаўкамі, але што агульнага паміж пахам сена і грудзмі (заўважце, не іх пахам, а менавіта імі самімі), цяжка сказаць. І ўвогуле, для верлібра аднаго вобраза, адной, ці то пейзажнай, ці то сюжэтнай, замалёўкі мала. Думкі ж у вершы, здаецца, зусім няма ніякай.

У адным з вершаў паэт піша:

Загаманіла зноў вясна,
Пасталі краскі ў круг.
Снажны, плугар,
Дзе баразна,
Няўжо ты страціў плуг?

Не хвалюцца, нічога дрэннага ў гэтых радках няма. Проста хочацца задаць гэтае пытанне самому паэту. Тут дарэчы працитуем Анатоля Сербантовіча, які ў 1969 годзе пісаў пра Я. Крупеньку так: «Аўтару трэба і далей развіваць лепшае, што праявілася ўжо ў многіх вершах, і — галоўнае! — хутчэй пазбаўляцца ад сваёй салаўінай бескапотнасці».

У паэта ёсць пэўныя поспехі на шляху пераадолення сваіх недахопаў, шляху доўгім і цяжкім. Паэт пазбавіўся ад пераймальніцтва, якое праявілася калі-нікалі ў яго творах, у яго склаўся асабісты творчы воблік, не апошняе роллю адыграла тут арыентацыя на фальклорныя традыцыі і творчае, аўтарскае іх асваенне. «Стрэчанне» — адметная веха на гэтым шляху. А галоўнае — гэта перш за ўсё кніжка, кніжка пра чалавека. Чалавек сярод людзей, у працы, на роднай зямлі, закаханага ў гэты цудоўны свет:

І калі будзе суд апошні той,
Багам адкрыта я у вочы гляну,
Не пакрыўлю ніколеккі душой,
Утойваць я грахі свае не стану,
А выкладу ўсе іх без падману.
Калі б свой век анёлам я прапую,
Ніколі б я на свеце не любіў.

Сяргей КАВАЛЕУ,
студэнт філфака БДУ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Алесь МАХНАЧУ ~ 60

27 жніўня спаўняецца 60 гадоў пісьменніку Алесю Махначу. З гэтай нагоды праўленне СП БССР звярнулася да яго з прывітальным словам, у якім гаворыцца:

«Дарогі Алесь Іванавіч!

Горача, ад усяго сэрца вітаем Вас, вядомага драматурга і публіцыста, заслужанага работніка культуры БССР, са слаўным юбілеем — 60-годдзем з дня нараджэння.

Вы, сын селяніна, пасля заканчэння сярэдняй школы вучыліся ў ваенным вучылішчы. Вялікую Айчынную вайну сустрэлі ў Брэсцкай крэпасці, будучы камандзірам узвода. Пры абароне крэпасці былі цяжка паранены.

Пасля вайны доўга лячыліся ў ваенных шпіталах. Потым загідавалі Прысынкаўскай сельскай бібліятэкай на Уздзеншчыне, працавалі ў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва».

Важнай вяхой Вашай біяграфіі з'яўляецца вучоба ў Літаратурным інстытуце імя М. Горькага.

Першае Ваша выступленне ў літаратуры адбылося ў 1949 г. з публікацыі вершаў. Пасля Вы пачалі паспяхова асвойваць жанр драматургіі. Напісалі шэраг аднаактовых п'ес, прысвечаных паказу жыцця сельскай моладзі і школьнікаў.

На сценах тэатраў краіны ідуць Вашы гераічныя драмы «Шпазон», «Гаўрошы Брэсцкай крэпасці».

Выйшлі з друку зборнікі Ваших п'ес і сцэнак, у прыватнасці, «Перад бурай», «Аднаактовыя п'есы», «Да пары збан ваду носіць», «Усе ідуць у нагу», «Мы будзем жыць», «Маленькія салдаты» і іншыя.

Прыемна адзначыць, што Вы п'яніна працуеце і ў галіне мастацкага нарыса.

Услаўленне подзвігу саветскага народа ў вайне з ненавісным фашызмам, жыццё школы і выхаванне маладога пакалення — вось тэмы, якія сталі галоўнымі ў Вашай творчасці.

Актыўны ўдзел Вы прымаеце ў грамадскім жыцці, з'яўляецеся членам Таварыства дружбы «СССР — Алжыр», часта выступаеце перад працоўнымі са сваімі творами і з успамінамі аб гераічных абаронцах Брэсцкай крэпасці.

Радзіма высокая ацаніла Вашы ратны і працоўны подзвіг, узнагародзіўшы Вас ордэнам Айчынай Вайны II ступені, медалю, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Жадаем Вам, дарогі Алесь Іванавіч, новых творчых здзяйсненняў, здароўя, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далаваецца да гэтага віншавання і ў сваю чаргу шчыра зычыць Алесю Іванавічу, свайму колішняму супрацоўніку, усяго самага найлепшага.

Уладзіміру ШЫЦІКУ ~ 60

31 жніўня спаўняецца 60 гадоў з дня нараджэння праўніка Уладзіміра Шыціка. Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбіляру віншаванне:

«Дарогі Уладзімір Мікалаевіч!

Прыміце ад нас, сяброў па прыя, сардэчнае віншаванне ў сувязі з Вашым юбілеем, — 60-годдзем з дня нараджэння.

Сын рабочага, Вы, скончыўшы сярэдняю школу, вучыліся ў Маскоўскім электратэхнічным інстытуце інжынераў чыгуначнага транспарту, у Куйбышаўскім індустрыяльным інстытуце. Пасля вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў вярнуліся ў родны Шклоў, працавалі тэхнікам-

канструктарам на папяровай фабрыцы «Спартак».

Вас захапіла прафесія журналіста, і Вы пачалі выступаць у друку з нарысамі і карэспандэнцыямі. Для павышэння сваіх ведаў Вы зноў пайшлі на вучобу і ў 1949 г. закончылі аддзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна.

Пэўны час Вы п'яніна супрацоўнічалі ў рэспубліканскім камсамольскім друку, з 1953 г. перайшлі працаваць у рэдакцыю газеты «Калгасная праўда» (з 1962 г. «Сельская газета»), якая стала для Вас галоўнай журналісцкай трыбунай.

Першае Ваша апавяданне было надрукавана ў 1952 годзе. Некалкі твораў Вы прысвяцілі раскрыццю маральна-этычных праблем у жыцці рабочай моладзі.

Найбольш поўна праявіліся Вашы здольнасці ў жанры прыгодніцкай літаратуры і навуковай фантастыкі. Такія Вашы кнігі, як «Апошняя арбіта», «Зорны камень», «Парсекі за нармой», «У час не вярнуліся», «Масткі над абрывам» маюць шырокі попыт сярод юных чытачоў.

У сваіх творах Вы раскрылі характары саветскіх людзей, апяваеце чалавечую справядліваць, дабрату сэрца, любоў да Радзімы.

Прыемна адзначыць, што Вы прымаеце актыўны ўдзел у грамадскім жыцці нашай пісьменніцкай арганізацыі.

Жадаем Вам, дарогі Уладзімір Мікалаевіч, новых творчых узлётаў, здароўя, шчасця».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далаваецца да гэтага віншавання.

ПРА РОДНЫЯ МЯСЦІНЫ ПЕСНЯРА

Выдавецтва «Беларусь» выпусціла альбом «Мой родны кут» — расназ пра мясціны, дзе нарадзіўся, жыў і пісаў свае творы Януб Колас.

Каля 60 здымкаў А. Лабады змешчана ў ім. Аўтар тэксту на беларускай і рускай мовах М. Пратасевіч.

З альбома чытач даведаецца шмат цікавага пра родныя мясціны народнага песняра. А імі, як вядома, з'яўляецца Прынёманскі край, Стаўцоўшчына.

І. АНТОНАУ.

МОНАЛОГ АРКУША ПАПЕРЫ

якому наканавана нешта на чыстым аркушы напісаць, — з аратым-сейбітам:

Дзе ты, араты-сейбіт?
Выкладзі думкі свае,
Прашу цябе, — разумееш?
Прашу цябе, — гэта важна,
Быць незасеяным — страшна.

Матуў неўзаранага, незасеянага поля праходзіць праз усю кнігу, праз усю кнігу праходзіць матуў сяўбы. Тым самым вобразу надаецца абагульненне сэнс.

«Стрэчанне» складаецца з трох раздзелаў: «Кніга жыцця», «Сцяблінка каласок трымае», «Па-над лугам, ярам...».

Першая частка вылучаецца сваёй прывязанасцю да часу і падзей, другая — да месца, да зямлі і прыроды ў сувязі з чалавекам, трэцяя — найбольш выразным фальклорным гучаннем. Падзел гэты даволі ўмоўны. Да таго ж, другі раздзел мае дзве значныя групкі вершаў: «Вольныя рытмы» і «Роздум»; у першым раздзеле змешчаны вянок санетаў «Год», у трэцім — «Плач Яраслаўны».

Увогуле, будова кнігі заслугоўвае ўвагі. Паэзія не хапае цэльных паэтычных кніг, звычайна з друку выходзіць зборнікі вершаў, аб'яднаных толькі часам іх напісання. «Стрэчанне» — якраз спроба на шляху да ідэяна-тэматычнай цэласнасці, але спроба далёкая ад дасканаласці.

Перш за ўсё, калі чытаеш любую кнігу, звяртаеш увагу на светапогляд лірычнага героя. «Стрэчанне» мала звязана з канкрэтным часам, асабліва два апошнія раздзелы, дзе час прысутнічае толькі ў вобразе зяюлі. Месца дзеяння акрэслена больш выразна: Прыдзяпроўе — радзіма паэта. Жыццё — звычайнае, штодзённае; прыгажосць, каханне — таксама ў межах звычайнага, штодзённа-

симальна набліжаецца да асобы паэта, але, як гэта ні дзіўна, яго пачуцці набываюць агульнае, амаль сімвалічнае значэнне. Вось канцоўка верша, прысвечанага Міхасю Стральцову:

Прарокі, што стаялі на віду,
саломіну не кінулі ў ваду.
Пасля ж усё разводзілі рукамі,
калі сябры на спрэчні забывалі,
кідаліся на дно, і ратавалі,
і зноўку заставаліся сябрамі.

Вершы пра каханне вылучаюцца сваёй разнастайнасцю. З аднаго боку — сур'ёзныя, задумлівыя, з другога — жартулівыя, «лёгка», але пяшчотныя. Шмат вершаў пра каханне напісана па фальклорных матывах і стылізаваны пад фальклор.

Чалавек жыве сярод людзей, жыве на зямлі, якую любіць «любоўю хлебараба» і вышэй за ўсё ставіць чалавечнасць. Філасофія ў вершах Я. Крупенькі раствараецца ў вобразах і асацыяцыях:

О, матуля-зямлі!
Колькі ў цябе сыноў-наласоў!
Ці ведаеш ты
Кожнага з іх?
Затое
кожны колас
ведае поле сваё.

Мастацкія асаблівасці вершаў у новай кнізе Я. Крупенькі абумоўліваюцца, перш за ўсё, сувязямі яго паэзіі з фальклорнымі традыцыямі, якія заўважаюцца ў тэматыцы вершаў, у вобразах, мастацкіх сродках, у светапоглядзе і характары лірычнага героя. Асаблівую цікавасць уяўляюць некалькі вершаў, у якіх паэт запазычвае з народнай творчасці не песенныя традыцыі, а прыёмы (напрыклад, сінтаксічныя канструкцыі) праявітых жанраў (казак). Звяртае ўвагу паэтыка многіх вершаў паэта, напісаных ад імя жанчыны.

У той жа час вершы новай кніжкі Я. Крупенькі не пазбаўлены шматлікіх недахопаў,

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Віктар ГАРДЗЕЙ

З пяшчоты лісця маладога
Бярэзнік белы прасвятлеў.
Над палясоўем і над логам
Ласкавы ветрыку павеў.
Ля курганоў між дрэў кашлатых
Душой і цела супачынь.
І той жа лес, і тыя ж хаты,
І той жа лёс праз далячынь.
На помнік з сніга бяздонна
Сцякае сонечная ніць.
І ясна, што яшчэ не сёння
Людское гора адбаліць.
Крыло буслінае мільгнула
З каймою, чорнай ад агню.
Пра тое, што з бядой мінула,
Сваім нашчадкам пазваню.
Бялее матыльком лілея.
Прасвечан сонцам вербалоз.
І свет заплаканы святлее
З журбы і радасці бяроз.
Бяжыць у хмарках белы месяц.
Адкуль бяжыць ён і куды?

Чужая конніца не месіць
Даўно і грэблю, і брады.

У хаце людзі спяць пакотам:
Быў дзень з гарачаю сяўбой.
Бяжыць над высыхлым балотам
Ганец з мінуўшчыны сёвай.

Шалее конніца Батыя.
Звіняць тэўтонскія мячы.
Цяпер тут нівы залатыя,
І месяц ззяе, бегучы.

Зямлю з расой, з птушыным граем
Вярэдзіць гора, што прайшло.
Ганец стагоддзяў выцірае
Хмурынкай потнае чало.

Бяжыць над гонтай вёсак новых.
Бяжыць над цішай баравой.
Бяжыць над полем Куліковым.
Бяжыць над Курскаю дугой.

Храм жыцця жаданей,
Што ні год.
Плача вечар каняй
Цераз брод.

Гасне купал неба
Залаты.
Горычы не трэба
І — слаты.

Бачу гай задумны,
Бачу луг.
І звініць не сумна
Дзён ланцуг.

Зоркі змрок рассыпаў
На траву.
Без хлусні і ўсхліпаў
Пражыў!

Сэрца біцца стане —
Не пайсці.
Не змаўкае каня
У трысці.

Шчасця болей трэба,
Дабраты.
Гасне купал неба
Залаты.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

Балада мужнасці

Памяці Маршала Савецкага Саюза Ва-
сілія Іванавіча ЧУЙКОВА

Дзе ў баях
сваёй Айчыне
Нашу мужнасць неслі ў дар мы,
Тут сягоння
У спачыне
Прах
Былога камандарма.

Адаваў ён нам загады,
Што жывуць жыццём былінным.
З ім прайшлі ад Сталінграда
Аж да самага Берліна.

Без напыхі, без рэгалій
Братам ён ішоў да брата.
У баях мацней за сталі
Быў салдатам для салдата.

Нечакана мог з'яўляцца,
Дзе прабіў сігнал трывожны.
Не адну з капітуляцый
Ад часцей прымаў варожых.

Хто не ведаў з нас Чуйкова —
Палкаводца дружбы братняй?
Не вазіў з сабой падковы
Ён на шчасце, мужны ратнік.

Валявы, ва ўсім імклівы,
З пачуццём душы нязмерным,
Тым заўсёды быў шчаслівы,
Што служыў Радзіме верна.

Баявым паходным маршам
Адгучала пахаванне.

Наш ляжыць любімы маршал
На Мамаевым кургане.

З ім у сне адвечна доўгім
Спяць сыны яго — салдаты,
Што яшчэ ад зімнай Волгі
Не вярнуліся дахаты.

Ідучы са злом змагацца,
У агні палалі людзі,
Супраць зла Радзіма-маці
Меч трымае правасуддзя.

Хай сягоння хтосьці гляне
На яго з-за акіяна...
На Мамаевым кургане,
Мужнасць тут
Не пахавана!

Пралескі

«Якое шчасце, што ў турме я ўсё ж
бачу, адчуваю, як змяняюцца часіны го-
да... Схадзіце абавязкова ў лес і нарвіце
пралесак...» (З п'есыма Веры Харужай
брату Васілю).

Граніца, жалезныя краты,
Ад воч адгароджаны свет
Сястру аддзялілі ад брата,
Што жыць заставаўся ў Маскве.

І ён нечаканую вестку
Тады атрымаў ад сястры.
Пісала: «Нарвіце пралесак
І мне ў падмаскоўным бары».

Захмараны год непагодны
Застаўся ў абломках муроў...
На волю да блізкіх і родных
Вярнулася Вера дамоў.

Нядоўга яна гаварыла
Пра гора і мукі свае.
Яны былі бачны на жылках,
На твары суровым яе.

О не, не зламала нягода
Адчайнай падпольшчыцы дух.
«Я чула ў турме непагоды,
Як рэжа дзірван востры плуг,

Як свішча каса ў лузе звонка,
Жнуць жыта і птушкі пяюць.
Савецкую чула старонку —
Любімую маці сваю.

Напэўна, я не буду ў скрусе,
Вачам не ўбавіцца святла,
Калі аднойчы азірнуся
І ўбачу, што вясна прыйшла.

Схіляе сад галіны долу,
Зжаўцеў язмін, пажухнуў бэз
І цвет гуркоў па частаколу
У двор суседні пералез.

Гракі пакінулі барозны —
Гадуюць грачанат сваіх.
І жыць яшчэ зусім не позна,
І кліч жыцця ў лясах не сціх.

Спяваць — каб песню зоры чулі.
Рабіць — каб нылі мазалі.
Кукуць добрыя зязюлі.
Пяшчоты кветкі зацвілі.

І потым зноў не буду ў скрусе,
Вачам не ўбавіцца святла,
Калі да клёна прытулюся
І ўбачу: восень надышла.

Памяць лета шчодрога не згіне
На вятрах, у сцюжах без пары.
Зацвілі пад вокнамі вяргіні —
Восені халодныя кастры.

Застаюцца вёрсты за плячыма
З гарчаком памылак і няўдач.
І душа баліць непрымірыма:
Што прайшло — не вернеш, хоць заплач.

Як цвіло рабінавае лета!
Як звінелі сосны па начах!
Толькі ж песні лепшыя не спеты.
Толькі ж зорны прысак не ачах.

Дагараць кастры ў смуге асенняй,
Перад новай лягуць вышынёй
Вёрсты сталых дум і прасвятлення,
Вёрсты вечнай споведзі маёй.

Шчасцю трэба далягляд бяхмарны.
Свету трэба розум і святло.
Хай пячэ, што праляцела марна.
Хай гарчыць, што без любві прайшло.

Як зоркам цвісці ў небе снім,
Быць лету, ці позняй зіме —
Я кожную года часіну
Душой адчувала ў турме».

Як жыць і ў жыццё трэба верыць,
Прайсці праз агонь і турму, —
Да ночы Харужая Вера
Расказвала брату свайму.

Свяцілася ясная просінь
Ад месячнай позняй пары.
А брат з хваляваннем падносіў
Пралескі для роднай сястры.

Георгій Дзімітраў

Рэйхстаг.
Да яго ў сорок пятым
Праз вёрсты паходных завей
Сваю мы данеслі адплату
За слёзы мільёнаў людзей.

Я ўспомніў тады
Трыццаць трэці,
Калі, яшчэ школьнік малы,
Пачуў, як заходні нам вецер
Нёс чорныя хмары маны.

Фашысты свой штаб падпалілі —
Той самы рэйхстаг,
Дзе яны
Не першыя крокі рабілі
Да новай сусветнай вайны.

Ад цэлага свету ўкрывалі
Сляды сваёй бруднай хлусні
І меч на судзе ўздымалі
Над ім,
Хто аб тым і не сніў.

Было ж у Дзімітрава многа
Адчайных у свеце сяброў.
І чулі мы ў сэрцы з трывогай
Агонь яго бурных прамоў.

Ён ведаў законы, парадкі,
Прызванне святла і агню.
Фашыстаў ён клаў на лапаткі,
Ушчэнт разбіваў іх хлусню.

Мы бачылі тую адвагу,
Ішла перамога з якой.
Ці ж трэба нагадаць рэйхстагу
Чый быў падпален рукой?

ПРОЗА

— ДЗЕД! А ці праўда, што вы ў
грамадзянскую паравоз на
рэйкі паставілі адзін, — запы-
таў Захар, падумаўшы: вось
тут я цябе, дзеду, ўшчыпну.

— Не, сыноч, прыхлушваюць трохі
людзі, але раскажу табе гісторыю. Бы-
ло гэта ў дваццаць другім годзе, і мне
тады таксама было дваццаць два гады
— бясконцы факт. Выклікаў некаг мяне
камісар атрада і загадаў: «Паедзеш у
Варонежскі губком, каня здай, будзеш
за старшага па суправаджэнні цягніка з
хлебам. Памагатых табе выдзеляць, ды
будзь асцярожны — банды недабрых
антонаўцаў шастаюць».

Паехаў я ў губком, здаў каня, добры
конь быў — пад кулі не хадзіў, а яшчэ
хлеб вельмі любіў, свой кусочак перад
боем я адаваў яму, ведаў, што мае
жыццё ў многім залежала ад яго, і
любіў я яго, як сябе. Значыць, дзесяць
хляпцоў мне на падмогу далі. Сказалі:
«Глядзі, Хведаровіч, сцеражыся банды-
таў, а не — твая галава на рэйках будзе
ляжаць. Паліва для паравоза толькі ад
станцыі адысці хопіць. Самі як-небудзь
расстарайцеся». А што мне, лесавіку
палескаму, паліва знайсці? Зажадаю —
знойдуць з пад зямлі хляпцы. Мяне, бе-
ларускага казака, ведалі ого як! Выеха-
лі мы за горад раніцай. Як толькі па-
казаўся першы лес, я загадаў спыніць
цягнік і напілаваць дроў. Было з намі
толькі два вагоны і то няпоўныя, а зер-
не, браце, у той час было што золата,
таму я адразу зрабіў інструктаж бай-
цам: як толькі свісну — усё кідаць і на
цягнік. Машыністу загадаў быць пад
параю і нікуды не адлучацца. Сам вар-
тую на версе вагона. Напілавалі мае
хляпцы дроў, загрузілі ў тэндар, ажно
гара над паравозам атрымалася. Я, зна-
чыць, па баках паглядваю, адказнасць
усё ж вялікая, хоць і хляпцам зайзд-
рошчу: яны чырвоныя, разогретыя кі-
даюць сабе чурбачкі ў тэндар, а я
змёрз, як цуцык.

— Дык вы б, дзеду, памяняліся з
кім, — устаўіў Захар.

— Не перабівай! — выгукнуў дзед, —
а то скончу зараз, — хоць спыніць яго
ўжо было нельга. — Кручу я, значыцца,
галавой па баках і, о божачка! Бачу —
метраў за пяцьсот коннікі выехалі. За-
быўся, што казаў — свістаць буду.
Хляпцы, крычу, усім па месцах! Заняць
абарону. Машыніст, самы поўны! У са-
мога мурашы па скуры пабеглі, як уба-
чыў, што коннікі рванулі ўслед за намі.
Цягнік ірвануў з месца, але хуткасць на-
біраў слаба. Я ўпаў на даху, наган дас-
таў, шаблю побач паклаў, думаю, мо
хто на дах скакаць будзе. Пачалася
страляніна, цягнік ужо хутка ідзе. Хоць
з бакоў і пачынаюць абыходзіць, але
ўжо хто адстае, а хто падае разам з
канём, відаць, добра мае хляпцы стра-
ляюць. Ажно раптам бачу: рука за дах
учаплася, палпала ды за парэнчу ўха-
пілася. Тоўстая такая, валасатая, па наша
пралетарскае зерне лезе. Схапіў я шаб-
лю, прыўзняўся і... чах, што было сі-
лы. О, як закрычаў злодзею і ўпаў на
чыгунку. Яшчэ хвілін пяць стралялі, а
потым усё аціхла. Я аглядзеўся, перас-
кочыў на першы вагон, потым на тэн-
дар — загадаў машыністу спыніцца.
Цікава, што мне не было ўжо холадна,
а стала наваў гарача. Дваіх нашых злёг-
ку параніла, але ўсе былі такія радас-
ныя, нібы з якога канцэрта вярталіся. З
аднаго нават смяяліся, што ў яго мо-
крыя штаны — той у час страляніны ўз-
біўся на вядро з вадой. Пачалі аглядаць
вагоны, аж бачым — трымаецца за па-
рэзную руку, якую я адсек. Відаць, бан-
дыт мокрай рукой як ухапіў за мёрз-
лае жалеза, так яна і прыстыла. Так і де-
везлі мы збожжа да Барысаглебска.
Доўга хадзілі людзі глядзець на руку,
якая квапілася на пралетарскае зерне.
Стаў вядомы гэты выпадак і нашаму
камісару. Пры звальненні пасля ранен-
няў мне падпісалі шаблю: «За укороче-
ныя рук, зарывшых на Советскую
власць». Часта я пужаю злодзеяў, што
калі хто ўкрадзе, то буду рукі адсякаць.
Так васьм ужо скоро сорок год ляснічу
— бясконцы факт. Ніхто лес не крадзе.
Калі каму патрэбна што на шула ці яш-
чэ на што, то я сам якую сухастойную
выберу.

— Гэта ўжо точно, — сказаў Міхайла,
пазяхнуўшы.

— Так вось, — зазначыў дзед, — жыць трэба часна. Засядзеўся я тут з вамі, трэба ўжо дамоў паўзці. Памагай, Захарка, бацьку і жыві чыста, тады не трэба будзе аглядацца на пражытае жыццё.

Ён падняўся, узяў сваю палку-рагаціну, паціснуў рукі мужчынам, падняў і перакінуў цераз плячо сваю стрэльбу і пайшоў мернымі даўно звыклымі для яго старога крокамі. Падняліся таксама і Захар з бацькам. Сонца стаяла ўжо ў зеніце, але вялікай спякоты не было. Мяккі подых ветру трохі падсушыў скошаную траву, і яны зноў узялі ў рукі косы. Калі прайшліся па два пракосы, у канец шнура і назад, прыйшла маці з граблямі.

— О, мужчынкі, дык нешта ж мала вы скасілі, — сказала яна.

— Што ж ты хочаш? — адказаў Міхайла. — Ён малы, а я стары.

— Даруй, Клаўка, я к табе дадому пайшоў, — сказаў ён.

— Бач, Захарка, як час ідзе, а мы ж з табой пад гэтым дубам дамовіліся сустрэцца, а дуба ўжо і няма, — сказала Клава, палажыўшы галаву яму на плячо.

— Сёння стары Нічыпар праклінаў таго, хто спілаваў, — адказаў Захар.

— А я, ведаеш, Захарка, плакала, калі яго спілавалі, ён мне кожны дзень аб табе напамінаў, думала, няма больш дуба, забудзе і мяне Захарка.

— Ну што ты, хто пад ім сустракаўся, то ўжо назаўсёды.

— Адкуль ты ўзяў?

— Мой бацька пад ім з маці сустракаліся, і дзед Нічыпар сёння раскаваў, як першы раз сваю Мар'ю пад ім цалаваў. Давай сядзем.

— Ой, Захарка, а я сёння бачыла на дарозе гадзюку, нежывую, праўда, але

гаспадара і без слоў зразумеўшы яго падтрымку, гаспадыня знікла ў сенцах, потым стукнула дзвярамі каморкі. Звонка і залівае забрахаў сабака.

— Добры дзень у хату, — павітаўся старшыня.

— Добры дзень, — адказалі бацька з сынамі.

— Я, дзядзька Міхайла, да Захара з просьбай прыехаў. Калі памяшаў у чым, то даруйце. Справа неадкладная.

— Не, нічога, — адказаў Міхайла, — мы якраз палуднаваць збіраліся. Праходзьце ў другую палавіну, там чысцей.

Старшыня прайшоў, сеў у крэсла і пачаў:

— Чуў я, Захар, што ты правы шафёра маеш.

— Маю, яшчэ ў школе вучыўся, атрымаў ужо ў арміі.

— А многа давалося ездзіць і на якой машыне?

— Спачатку ездзіў на аўтапагрузчыку, а потым на МАЗ-200.

— А ці далёка ездзіў і як доўга?

— Кожны дзень, калі палёты ёсць, то едзе на аэрадром за дзесяць кіламетраў, а канец палётаў — назад едзе.

— Ну то, браце, выручай калгас. Патрэбны шафёры. Дождж хутка пройдзе, трэба хутчэй сабраць ячмень, інакш загіне. Ты ж, відаць, Івана Сініцу ведаеш?

— Ведаю, чаму ж не.

— Добры шафёр, ды вось у такую пару нешта на нyrкі захварэў, а Карпечка ўмудрыўся свае правы за «станкчык» здаць, вось і рабі, што хочаш. У нас толькі ячмень ды авёс засталіся. Усе камбайны стаяць, чакаюць пагоды. Думаем адразу пусціць усе камбайны і машыны, каб за тры дні ўправіцца. Потым сушылкай дасушым. На Сініцаву машыну я свайго Васіля пасаджу, а ты ўжо на Карпечкаў газік.

— Я згодзен, калі трэба выходзіць?

— Сёння, браце, сёння к вечару будзе сонца, абяцалі. Калі так, то заўтра пачнём, а табе трэба машыну правярыць, паглядзець, праехацца, каб руку на месца паставіць, заправіць бензінам, можа, ды ці мала што.

— Добра, Анатоля Сямёнавіч, — адказаў Захар.

— Вось і вырашылі, — старшыня ўстаў, — я цябе падвяду.

Яны выйшлі ў пярэдняю палавіну. На стала ўжо стаялі розныя закускі: сялянская каўбаса, кіндзюк, тварог са смятанам, масла — і прыемна казытала ў носе гэтымі сялянскімі стравамі. Так што старшыня пасля нядоўгіх запрашэнняў згадзіўся перакусіць. Сотку выпіў толькі Міхайла, старшыня аказаўся «за рулём», ды, відаць, калі б і быў яго шафёр, то не вельмі ён згадзіўся б на чарку. Завіхалася ля стала гаспадыня, падсоўвала бліжэй да старшыні тую ці другую талерку, прыгаворваючы:

— Гэта ж трэба, за дзесяць год першы раз у хаце — і не выпіць.

Дождж пакрысе аціхаў. Захар і старшыня разам з бацькам выйшлі да машыны. «Казельчык», як называлі калгаснікі старшыніну машыну, стаяў, пабліскаваючы сваім зялёнага колеру капотам, крыламі і бакавінкамі, толькі брыжентавая абшыўка не блішчала, а ўсё ж Захар ажно завіхаўся каля машыны, заглядваючы праз бакавое шкло ў кабінку.

— Пакажы правы, — сказаў старшыня.

— Вось, — працягнуў Захар.

— Так, паглядзімо, угу, — сказаў старшыня, вяртаючы дакумент, — а ну праедзься, а мы паглядзім і заадно пагутарым.

Захар мігам ускочыў у кабінку газіка, і машына, пыхнуўшы блакітна-шызым дымам, ірванула з месца. Ён знарок праехаў каля Клавінай хаты, потым вярнуўся і, пад'ехаўшы, стаў. Старшыня махнуў яму рукою, маўляў, пагарцуй яшчэ трохі. Ён развярнуўся і зноў паехаў да Клавінага дома.

— Хацка! — сказаў старшыня, — а вы што думаеце наконт сына?

— Хто яго ведае? — адказаў Міхайла. — Канечне, лепш было б, каб пры доме быў.

— Нашто пры доме, сваю хату пабудуе, калгас паможка, я чуў, што ён жаніцца будзе з Мікалаевай дачкой. А нам такія патрэбны: маладыя, прыгожыя, ды і спецыялісты.

— Ну які з Клавы спецыяліст? — сказаў Міхайла. — У мінулым годзе школу скончыла.

— Вой, знаеш ты многа, — умяшалася Волька, жонка Міхайлы, — з Клавы што хочаш можа атрымацца. Працавітая, ціхая, усё ў руках гарыць, ды і завочна можна вучыцца.

— Вось і я кажу, — адказаў Анатоля Сямёнавіч, — не пасылаць жа нам на вучобу трыццацігадовых, а пасылаем, калі няма маладзейшых. Памяшаліся ўсе на горадзе. Усе ляцяць у горад. А што там табе нагатавалі? Хлебароб пакуль прыстроіцца там ды ўладкуецца, то і на пенсію пара. Так што я раю вам пагаварыць з сынамі сур'ёзна.

Клава выбегла на вуліцу, убачыўшы Захара за рулём газіка. Захар развярнуўся і стаў насупраць брамкі.

— Ты што, Захарка, старшыню вазіць узяўся?

— Не, гэта ён з мяне пробу здымае. Дзе грузавага газіка, кажа, Карпечка правы прапіў, то няма каму збожжа вазіць, а хутка і бульба. Вось на вяселле і заробак будзе.

— Паслухай, Захарка, я напісала цётцы Алене пісьмо, што хутка наша вяселле будзе, а яна піцца, што хворая, хоча, каб мы з табой прыехалі ў госці да яе ў Мінск.

— Клаўка, прабач, відаць, ён вунь ужо чакае.

— Ну едзь, прыедзеш — забяжы ці заўтра перагаворым.

Захар пад'ехаў да свайго дома. Старшыня адкрыў дзверцы і сеў у машыну. Развітаўшыся з бацькамі Захара, ён ляпнуў дзверцамі і загадаў: «Давай, браток, у вясцею».

Была ўжо палова дня, дождж зусім сціх, і газік хутка бег па асфальце, удыхаючы сваімі карбюратарнымі «лёгкімі» свежае паслядажджовае паветра. На небасхіле ў хмарных разрывах віднеліся кавалачкі блакітнага неба.

— Ну вось бачыш, прагноз не падвёў, — сказаў старшыня, — калі не паспееш што зрабіць ці затрымаешся ў гаражы, то машыну вазьмі з сабою дадому, правер, ці гатовая яна для збожжа, а то на ёй і дрывы і цэглу вазілі, а заўтра раніцай у дзевяць, раней, відаць, камбайны не змогуць малаціць, будзь у Крывой Хвоі. Ды глядзі, ты ўжо дарослы — толькі дадому і нікуды больш, бо Карпечка даездзіўся, а механіка я звольніў за бескантрольнасць. Інжынер у адпачынку, так што ўсе пытанні па тэхніцы да заўгара і да мяне.

— Зразумела, — адказаў Захар, падкаціўшы да калгаснага гаража.

— Пятровіч! — сустрэў заўгара старшыня, які падбег да машыны, — вось пазнаёмцеся, і дай яму Карпечкаву машыну, каб усё правярыць як належыць, памажы што сам, дай хлопцаў, каб к заўтраму ўсё як мае быць, і хай едзе сёння з машынай дадому. Адным словам, прымай на работу шафёра.

Старшыня завярнуў газік і паехаў у кантору калгаса. Загадчык гаража паказаў Захару машыну. Яна стаяла ўся ў пыле з наліпшам на кузава і кабінне гразю, з іржавымі падножжамі. Страшна было падысці да такога грузавіка. Але Захар адкрыў капот, правярыў масла, вадку і сеў у кабінку. Націснуў стартэр. Машына маўчала. Падышоў другі шафёр, прапанаваў дапамогу. Ледзьве завялі ўдых. Правярыў акумулятар — сухі. Пракорпаўся Захар да позняга вечара, але прыехаў дадому на спраўнай, хоць іржавай і пагнутае ў некалькіх месцах машыне. Па дарозе ён адчуў, што машына добрая, не вельмі старая, з яшчэ моцным металічным сэрцам. Заставалася прыкласці рукі, і ён прыкладаваў, уключыўшы святло ў двары свайго дома. Захар выпрасіў у бацькі стары брызент і абабіў ім усе барты з сярэдзіны, каб не выцякала з кузава зерне, збоку раменнымі кускамі замацаваў рыдлёўку. Многа чаго падкруціў, падрэгуляваў ён у гэты вечар і пайшоў спаць апоўначы.

Анатоля ПЕНЯЗЬ

Апавяданні Анатоля Пенязя друкаваліся ў беларускіх рэспубліканскіх выданнях. Нарадзіўся ён у вёсцы Васількова Слуцкага раёна Мінскай вобласці ў 1946 годзе. Служыў у арміі, працаваў будаўніком. Зараз працуе шафёрам у Мінску. Завочна вучыцца на філалагічным факультэце БДУ імя У. І. Леніна. Прапануем чытачам урываак з новай аповесці маладога аўтара.

— А абед, відаць, увесь з'елі і яшчэ выпілі, мабыць?

— Дык што ж ты хочаш? Два мужчыны ўсё-такі, — зноў адказаў бацька.

Скасілі шнур ужо к вечару, маці разбіла сена, каб заўтрашнім днём лепш сохла, і ўсё ўтраіх пайшлі дамоў. Па дарозе іх дагнаў воз, высока накладзены сенам, два разы абязаны вяроўкай і зверху, добра ўціснуты не тойстым, але моцным рублём. На возе сядзелі Мікола-сусед і яго дачка Клава.

— Добры вечар, сваце! — крыкнуў Мікола.

Захар убачыў, як торкнула Клава бацьку пад бок, як паружавеў яе і без таго прыгожы твар, вочы, бліснуўшы з-пад упалых на лоб валасоў, глядзелі на яго шыра і лагодна.

— Вечар добры, — адказаў Міхайла, — бач, нахапаў, у цябе і так ужо ўвесь хлей і гарышча запхана, а ўсё тралюеш.

— Вось аддам Клаву за Захара, то падзелімся!

Клава стукнула бацьку кулаком па спіне, ён сцэбануў каня лейцамі, і воз абгнаў пешых.

— Прыходзь, пагутарым, сусед, — крычаў Мікола, аддаляючыся.

Вячэраючы, Захар адмовіўся ад чаркі. Бацька з маці здагадаліся: да Клавы пойдзе. Павячэраўшы, ён яшчэ раз аглядзеў сябе ў люстэрка, чыста пагаліўся, папырскаўшы сябе духмянай вадкасцю, надзеў парадную форму. Папраціўшы ў бацькоў прабачэння, Захар хуценька выйшоў з дому. З паўгадзіны прастаяў каля Клавінай хаты.

— А дзе ж Клава? — спытаў Клавін бацька, калі Захар зайшоў у хату. Маці таксама здзівілася, што Захар прайшоў адзін, без Клавы.

— Я зараз... я з дому толькі, — сказаў Захар і кінуўся з хаты.

— Чакай, куды ты? — крыкнуў наўздагон бацька, але Захар ужо знік.

Ён ведаў, дзе Клава чакала яго. Як жа гэта ён забыў?

Захар шпарка, амаль што бег, кіраваўся да старога дуба. Здалёк ён убачыў яе постаць, падбег і абняў за плечы.

дзяўчаты кажуць: нельга бачыць такое перад вяселлем — нядобра.

— Не слухай ты іх, зайздросцяць, а гадзюку стары Нічыпар кінуў, відаць, каб дзяцей папужаць, дык ён знарок на дарозе кінуў. Ён нёс яе праз сенакос у рагаціне, — Захар моцна прыхінуў Клаву да сябе, і яна забылася на ўсё свае трывогі. Так і сядзелі яны амаль да раніцы, лічылі зоркі, марылі і разышліся па расе ўжо, калі надыходзіў світанак.

Другі дзень ішоў дождж. Цёмна-шэрыя хмары засланілі неба. Парывісты вечер гнаў іх адну за другой то ў адзін бок, то раптам заварочваў у другі. Некуды зніклі шпакі, якія лёталі чародамі штодня. Калаціўся пад вокнамі ад ветру язмін, ды адно за другім у садзе падалі долу духмяныя, налітыя сокам яблыкі. У такое надвор'е, кажуць, не выганяюць з двара нават сабаку. І вёска чакала, калі ўгамоніцца непагадзь, каб зноў выйсці ў поле і прадоўжыць сваю звыкшую, клапатлівую і нялёгкую працу. Захарава маці рэзала яблыкі, каб высушыць на зіму. Бацька сплёл два новыя кашы, а цяпер рамантаваў старыя. Хутка ўжо капаць бульбу, трэба, каб усё было гатова. Каля маці стаяў кошык нарэзаных яблыкаў, на падлозе было поўна абрэзкаў, а бацька ў сваю чаргу настругаў і нарэзаў амаль кучу ракітавых дубцоў. Толькі Захар не ведаў, што яму рабіць, і рашыў схадзіць да Клавы. Ужо была згода бацькоў на іх вяселле. Апрагнуўшы на сябе плашч, Захар глянуў у акно на вуліцу і ўбачыў, што да іхняй хаты едзе газік старшыні калгаса.

— Тата, да нас старшыня едзе! — выгукнуў ён.

— Во, а тут як у свінушніку, — войкнула маці.

— Цікава, — сказаў бацька, — відаць, нешта ж яму трэба ад нас.

Маці схпіла венкі і хуценька згарнула ўсё смецце ў адну кучу, змахнула ручніком са стала хлебныя крошкі і заслала яго чыстым абрусам. Зірнуўшы на

У СВЯТЛЕ РАМПЫ

Некалькі пакаленняў тэатральных гледачоў Віцебска памятаюць сцэнічныя творы, звязаныя з імем Якуба Коласа. Ён увайшоў у тэатральнае жыццё нашага горада больш за сорак гадоў назад спектаклем «Вайна вайне». Канстанцін Міхайлавіч прыязджаў

му. Сёння на афішы пазначаны «Сымон-музыка» — спектакль па паэме Я. Коласа. Гэты сцэнічны твор заслугоўвае ўсе тэаўніцкія словы, што былі пра яго сказаны гледачамі і крытыкамі. Заслугоўвае сваёй сапраўднай рамантычнай узнісласцю, паэтычным ладам, музычнай плыню. Такое відовішча — з арсенала «паэтычнага тэатра»...

Нагадаўшы чытачу некаторыя старыя мінулага, перай-

нікі. У марах ён пераносіцца да родных вобразаў — і тады ўзнікаюць напісаныя, як кажуць, на адным дыханні вершы. Паэтычную споведзь выканаўца галоўнай ролі нясе ў залу шчыра — як асабісты боль, асабісты роздум аб жыцці.

З гэтай споведзі некалькі арганічна перадаецца спектаклю ўнутраны дынамізм і напружаныя думкі, якая б'ецца нібы адкрытае сэрца, — і акрэслі-

побач сяброў, няма дапамогі. Паўсцэны па кругу абдымае дашчаты тын, які замыкае, абрывае прастору жыцця (сцэнаграфія мастака В. Казлоўскага). Турма. Загон. Адсюль не выбрацца... Тут яму наканавана выстаяць перад пагрозамі, перад нажом, перад адзекам, перад цемрай. Тут ён убачыць многае.

Тэатр дае як бы агляд тых сіл, з якімі Паэту даводзілася быць сам-насам за кратамі. Поўны маральны распад арыштантаў Канакрада (артыст Г. Кліменка) і Тузанага (В. Агаян). З іх робіцца агідна і страшна. Наглядчык (В. Міхайлаў), які сам калісь сядзеў і нічога добрага ў людзях не бачыць, лічыць свет за муравейнік — яго скепіс таксама супрацьпастаўляецца Паэзіі... Кат у карцэры — маўклівы, з магутнымі ланцугамі, што пагрозліва звіняць у яго спрактыкаваных «для гэтай справы» руках. Мабыць, самы галоўны праціўнік Паэта — колішні знаёмы — Чыноўнік (Д. Марозаў), які гатовы на ўсё і грэбуе любой прайвай чалавечнасці. Змагацца з ім нялёгка: ён па-свойму разумны, хітры, нават псіхолаг — ведае, калі і на чым можа памыліцца чалавек; ведае струны, на якіх можна іграць у чужой душы. Акцёр Д. Марозаў як бы вядзе нас праз розныя доказы «праўды» Чыноўніка, і мы пачынаем разумець, што ён не так зневажае талент Паэта, як баіцца яго Таленту, яго Праўды. Паэзія вырываецца з ланцуга філасофіі Чыноўніка, Паэт ніколі не здрадзіць сабе, свайму прызначэнню.

Ён змог выстаяць, бо яны прыходзілі скрозь сцены турмы... Маці (артыстка А. Бендава) — маладая, прыгожая, і чысты яе, незвычайна прыгожы голас струменіў над ім, гаварыў пра зямлю, пра шчасце. З яе слоў адкрываўся яму свет і шлях. Дзяўчынка з кветкамі (А. Агейкіна), чыё характэрнае абуджае ў ім жаданне пець, складаць вершы. Льецца мелодыя, і кружыцца ў паўцёмры карцэра лёгкая фігурка. Жанчыны ў белым — Хор. Людзі, да якіх звернуты талент Паэта, не пакінулі яго ў рос-

пачы, надалі яму сілы, калі гэта было так патрэбна, так неабходна.

Паэт змог выстаяць. Пра яго прызначэнне на зямлі гаварыў яму ў камеры Стары (артыст Ю. Агейкін), калі прызнаваў, што вершы яго падобны на іскры ўначы. Акцёр трымае ўвагу залы на тэксце, прасякнутым філасофскай ацэнкай Коласавай паэзіі.

Так сімвалізуе сцэна тую непарыўную сувязь мастака з народам, якая і сфарміравала Якуба Коласа. Паэт не здрадзіў сабе. І не знікла ў ім тое, што дазваляе бачыць далей і больш, нібыта ў яго душы жыць іншыя душы, а ў яго вочы ўліваецца журба многіх вачэй. Ён застаўся сабой.

Жанр спектакля «Іскры ўначы» — філасофска-паэтычная драма. Пастаноўка гэтая аскетичная па выразных сродках і дакладна графічная. Рэжысёр В. Гірыч акцэнтуюць ёй дыялогі-дуэлі, дыялогі-споведзі. Разумна разлічаны рытм відовішча — то павольны, то напружаны, то гатовы ўзарвацца. У гэтых жа рытмах успрымае спектакль зала, углядаючыся ў жыццё, прыслухоўваючыся да роздому Паэта.

...Зноў думаю пра сувязь часоў. Пра вечныя тэаўніцкія тэмы, што заўсёды хвалюць мастакоў.

З веку ў век.

Жывы Колас — жывая паэзія — жывая вада...

Згасе ў зале асвятленне — і пануе над ёй чысты голас беларускага верша. Пранізлівы боль і надзея, якія заўсёды побач. Так, як у творчасці Я. Коласа таго часу, пра які п'еса і спектакль «Іскры ўначы».

Гэта — дэбют драматурга. Тэатр адкрывае новае імя добрым спектаклем, які пачынае сцэнічны паказ асобы Якуба Коласа.

Таяцяна КАТОВІЧ.

На здымку: артысты Г. Давыдзько і Ю. Агейкін у ролях Коласа і Старога.

Жывы голас Коласа

«ІСКРЫ УНАЧЫ» А. Асташонка ў Магілёўскім абласным тэатры драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча

на яго прэм'еру зімой 1937 года. Завязалася сапраўдная садружнасць калектыву з народным паэтам Беларусі. Тэатр па-творчы зацікаўлена працаваў разам з аўтарам над інсцэніроўкай апавесці «Дрыгва» (спектакль называўся «У пушчах Палесся»). Майстры Другога БДТ А. Ільінскі, П. Сяргейчык, П. Малчанаў, Р. Кашэльнікава, М. Бялінская стваралі ў гэтых творах Я. Коласа маляўнічыя вобразы, узрушаючы гледачоў сакавітай мовай, натуральнымі паводзінамі і сапраўды артыстычным патхненнем. Зусім заканамерна гэта сцэна стала звацца «коласаўскай». І спектаклі па творах паэта ўжо ўваходзілі ў рэпертуар тэатра як з'ява глыбокага значэння, як з'ява сімвалічная. «Наваліцца будзе» — так называў калектыв інсцэніроўку трылогіі Я. Коласа «На ростанях» (п'есу напісаў Алесь Званок), зноў дасягнуўшы поспеху ў паглыбленні ў народную дра-

ду да з'явы, якая і з'яўляецца прадметам маёй цікавасці. Сёння сам ён, Якуб Колас, стаў галоўным героем сцэнічнага твора: Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча, гаспадарючы ў Віцебску, паказаў прэм'еру п'есы Аляксандра Асташонка — «Іскры ўначы».

Драматычны падзеі жывой рэчаіснасці праектныя тут філасофска-паэтычным успрыманням свету. Яно ўласціва і твору, і тым, хто ставіць спектакль, зместам якога сталі некалькі месяцаў жыцця Якуба Коласа. Той час, праведзены Канстанцінам Міцкевічам у турме пасля ўдзелу ў вядомым настаўніцкім з'ездзе, спрэсаваны да дзвюх гадзін сцэнічнага часу. Дзве гадзіны здаюцца то імгненнем — так хутка яны бягуць, то цэлым жыццём чалавека — так многа ў іх перажыта! Здавалася б, ніякай вонкава-сюжэтай дынамікі няма: мяняюцца ў Паэта — ролю Якуба Коласа іграе артыст Г. Давыдзько — суб'ес-

ваецца рытмічны малюнак сцэнічнага відовішча. Чалавек — Паэт — б'ецца над вырашэннем адвечнага пытання — пра сэнс жыцця. Праз гэтыя пытанне, нібы кожны праз сваю Галгофу, ідуць амаль усе персанажы спектакля. Вялізны слуп у цэнтры сцэны — тут не тояцца душы, раскрываюцца да рэшты. Кожны ў пакутах і пошуках вырашае і судзіць жыццё на ўзроўні свайго светапогляду, сваіх перакананняў. Наогул, мы назіраем розныя ўзроўні мыслення, калі кожны з дзейных асоб імкнецца абгрунтаваць справядлівасць сваёй ісціны.

...Ён не пісаў вершы пра каханне. Ён пісаў пра Любоў. Любоў абуджала нянавісць да прыгнёту, да галечы, да забароны выказваць свае ўласныя думкі на сваёй роднай мове, на мове свайго народа. Ён разумее, што прыгнёт перш за ўсё душыць думку. Адстойваючы права мысліць, ён змагаецца за свабоду народа. Ён бывае і адзінокім, і тады няма

Ян Чачот у Рэпіхаве

і юнацтва паэта, прыгледзецца і прыслушацца да гэтай мясціны.

І што ж? Ніякага Рэпіхава ля Новай Мышы няма. Ніхто і не чуў такой назвы. Жаданне знайсці яго прывяло нас у маляўнічы куток за пяцьдзесят кіламетраў ад Новай Мышы, на бераг ракі Ліпніцы, правага прытоку Шчары. Компасам, які прывёў нас сюды, быў дзесяты том «Геаграфічнага слоўніка Польскага каралеўства і іншых славянскіх зямель» за 1889 год.

Знаходзіцца Рэпіхава ў Ляхавіцкім раёне, па дарозе з Крывошына ў Нетчын. Есць меркаванне, што назва яго звязана з Рэпікасам, сынам Міндоўга. Ад былога маёнтка (у апошні час магнатаў Патоцкіх) дайшоў да нашых дзён толькі здзіцэлы і напалову знішчаны парк. Пабудовы не захаваліся. Іх змяла сваім крылом апошняга вайны. Праўда, засталася толькі адна пабудова — буслінае гняздо. Але і яно пустое. Відаць, аднаму буслу без чалавека сумна. Захавалася ў парку аляя векавых ліп. Глянеш на іх верхавіны — шапка падае. Расце

тут некалькі старых дубоў. Дыяметры іх ствалоў больш чым метравыя. Дубы такой таўшчыні маюць не менш чым па два вякі. Не маладзейшыя ад дубоў тут кедр, лістоўніцы, бярозы, явары. Растучы на панскай зямлі, яны бачылі пакуты прыгоннага люду, чулі яго песні. Ці не дапамагалі і яны Яну Чачоту збіраць беларускія народныя песні?

І шнада, што гэты куточак прадаўжае гібель. Адзін толькі дзяцел барабаніць тут дзюбай па дрэвах, лечыць іх і ратуе парк ад вымірання.

Хочацца верыць, што ў хуткім часе прыйдзе сюды дбайны гаспадар. Памаладзе стары парк і стане служыць людзям. Дзесяці на відным месцы з'явіцца мемарыяльная дошка, якая паведаміць, што тут жыў Ян Чачот — адзін з пачынальнікаў новай беларускай літаратуры, сябра вялікага польскага паэта Адама Міцкевіча.

А. ШОЦКІ, настаўнік школы № 12 г. Баранавічы.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

ТУТ ПАЧЫНАЎСЯ ПРАРЫЎ

Урочышча Брыцікі Мох знаходзіцца ў нашым Светлагорскім раёне паміж вёскамі Прытыка і Пятровічы. Гэта месца прарыву варажэга фронту, ажыццэўленага саветскімі войскамі ў чэрвені 1944 г. у час наступальнай аперацыі «Баграціён».

Прайшоў час. Даўно асушаны балоты, праз якія войскі ішлі на ворага. Але дзе-нідзе і сёння сустранеш паржавелыя кавалкі налічага дроту, глыбокія варонкі ад разрываў бомб, вострыя асколкі.

З хваляваннем падыходзіш да лесу, што побач з Брыцікі Мохам. Зусім лясчэ нядаўна тут стаяў паранены дуб-волат, на якім у вайну знаходзіўся назіральны пункт ля парэдняга краю нашай абароны.

Сёння сюды часта прыязджаюць былыя воіны, каб успомніць тэаўніцкія дні, памянуць добрым словам таварышаў, якія не вярнуліся з вайны.

Вельмі б хацелася, каб гэтае гістарычнае месца было ўвечна зачынена для будучых пакаленняў. Каб яно нагадвала заўжды пра тых, хто аддаў сваё жыццё, вызваліўшы нашу родную Беларусь ад лютага ворага, хто адваваў нам мірную цішыню і светлае неба. А загінулі тут прадстаўнікі многіх нацыянальнасцей нашай Сацыялістычнай Радзімы.

І вельмі добра было б, каб дзе-небудзь на шашы паміж вёскамі Раковічы — Прытыка — Дуброва быў устаноўлены помнік, прысвечаны тым векапымным дням Вялікай Айчыннай.

У свой час, 30 верасня 1976 года на VI Светлагорскай раённай канферэнцыі таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры была прынята пастанова, у якой, у прыватнасці, гаварылася: «Распрацаваць і пабудаваць мемарыяльны комплекс на месцы пачатку Беларускай наступальнай аперацыі «Баграціён» у раёне Прытыка—Раковічы». Прайшло нямала год. І сёння цяжка сказаць, па якой прычыне не выканана рашэнне.

Адно застаецца відавочным: гістарычнае месца трэба абавязкова ўвечнаваць.

А. РУСІНОВІЧ.

Малюшыцы ці Рэпіхава? Цяпер пытанне аб месцы нараджэння беларуска-польскага паэта і фалькларыста Яна Чачота адпала. Знойдзены ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве БССР дакументы гавораць, што нарадзіўся ён 17 ліпеня 1796 года ў засценку Малюшыцы Наваградскага павета (у цяперашнім вымаўленні гэта Малюшычы Карэліцкага раёна).

Якія ж падставы давалі меркаваць, што ён нарадзіўся ў вёсцы Рэпіхава? Справа ў тым, што яшчэ ў раннім дзяцінстве паэта Чачоты пераехалі ў Рэпіхава, дзе бацька Яна атрымаў пасаду аканома ў графскім маёнтку. Відаць, з Рэпіхава і ад'язджаў Ян Чачот вучыцца ў 1809 годзе ў дамініканскую школу ў Наваградку, а пасля і ў Віленскі ўніверсітэт.

Усе даследчыкі ўказваюць, што Рэпіхава знаходзіцца каля мястэчка Новай Мыш, побач з Баранавічамі. Верылася гэтаму, тым больш, што ў Яна Чачота ёсць баллады «Мышанка», «Калдзічэўскі шчупак», «Узногі», а гэта назвы рэчкі і вёскі з ваколіц Баранавіч. Захацелася прайсціся сцэжымамі дзяцінства

НАШЫ ГОСЦІ

Мінчане пачыналі знаёмства з гэтым калектывам адразу пасля таго як развіталіся з тэатрам «Современник». Зразумела, мы параўноўваем свае ўражанні ад гэтых і з тым, што даюць нам нашы сталічныя тэатры на працягу сезона. Бывае, глядач як бы «прыглядаецца» да гастролёраў, тады самая высокая іх рэпутацыя правяралася асабістымі ўражаннямі. Так здарылася ў жніўні. Прыём першых спектакляў свёрдлаўчан быў стрыманым. Госці ж чарпалі «каваловалі» горадам, усклаўшы ўсе спадзяванні на актёраў, якія сапраўды ўмеюць працаваць ярка без якіх-небудзь модных пастаноўчых эфектаў.

Зыходзячы з гэтых уражанняў, я і рашыў не пісаць звычайны артыкул пра спектаклі, а пагутарыць пра ўбачанае на сцэне з адной з вядучых актрыс трупы — з народнай артысткай РСФСР Галінай Мікалаеўнай Умпелевай. Выбраў вольны для яе ад спектакляў час і пачаў так:

— Галіна Мікалаеўна, можа, пэўная стрыманасць мінчан у адносінах да вашага тэатра на першых спектаклях выклікана, як гэта ні дзіўна, традыцыйнасцю вашай рэжысуры і выканання. Мы ў апошнія гады прызычаліся да своеасаблівага спароніцтва рэжысёраў у пагоні за як мага больш арыгінальнымі пастаноўкамі. Напружанасць рытмаў, эфекты святла, музыкі, кінаасцы актёрскага выканання... Умоўнасці! Пераважна такое мастацтва прадаманства «Современник». Вашы спектаклі па форме не такія кітэйкі, рэжысура дае даволі значную прастору актёрам. Актёры ж нам зусім невядомыя. Занекамерны пэўны недавер, асцярожнасць у эмацыянальных ацэнках. Таму і нашы апладысменты пасля таго, як апусціцца заслона, павінны быць асабліва драгімі для вас і вашых калег: значыць, перамаглі, пераканалі, прымулі нас паверыць вам і суперажываць.

— Так, наш тэатр і сапраўды ў параўнанні з іншымі часам выглядае амаль што старымодным, — пагаджаецца мая субяседніца. — Ды гэта не так. Мне думецца, што найбольш дакладна наш калектыў можна ахарактарызаваць як актёрскі, хоць гэта, вядома, умоўнае азначэнне. Я тут з 1968 года. Бачыла і на сабе адчула тую рэжысёрскую ўвагу, што надаюць у тэатры артыстам. Нас не «ліхарадзіла» частымі зменамі галоўных рэжысёраў. Увесь гэты час тэатрам кіраваў прынцыповы і сумленны мастак, надзвычай улюблены ў мастацтва і артыстаў, галоўны рэжысёр Аляксандр Сакалоў. Мы смуткуем: ён зусім нядаўна заўчасна памёр. Дык вось ён здолеў стварыць тэатр творчых аднадумцаў, свярдлаўчан сцэнічнае мастацтва як мастацтва актёра-грамадзяніна. Хачу зазначыць, што і моладзь, якая прыходзіць да нас, не адчувае доўга сабе ў «навічках», адразу атрымлівае значныя ролі, уключаецца ў актыўнае сцэнічнае жыццё. Так узнікае адказнасць кожнага з нас за кожны выхад на сцэну. Прыклад? Калі ласка. Звольны малады артыст Юрый Лахін каля пяці год працуе ў нас, а на яго рахунку ўжо такія значныя ролі, як Нікіцін у «Беразе» Ю. Бондарова, Проў у «Гняздо глушца» В. Розава, Пабла ў «Дзікуну» А. Касоны... Вы самі бачылі, што выконвае ён іх адмыслова. Ды і сама я, калі прыйшла ў калектыў, адразу ж сыграла Тураітоў і Смеральдзіну...

Я выказваю сваё захапленне

тым, як жыве ў ролях актрыса Г. Умпелева, калі выступае ў «Гняздо глушца» (Іскра), у «Норы», у «Нянавісці» (Джэйн), у «Трамвай «Жаданне» (Бланш). Кажу ёй, што ў Мінску цяпер ёсць глядачы, якія ходзяць у тэатр «на Умпелеву».

— Я лічу сябе шчаслівай, бо маю на рахунку сваім такія ролі, як Мнішак у «Барысе Годунове» Пушкіна, Надзея Махлава ў «Варварах» Горкага,

Размова на шчырасці

ДА ЗАКАНЧЭННЯ ГАСТРОЛЯЎ
СВЕРДЛОУСКАГА ДЗЯРЖАўНАГА
АКАДЭМІЧНАГА ТЭАТРА ДРАМЫ

Камісар у «Аптымістычнай трагедыі» Вішнеўскага, Нора ў драме Ібсена, як Лэйдзі ў спектаклі «Арфей сыходзіць у пекла» і Бланш Дзюбова ў «Трамвай «Жаданне»». Вядома, рэжысёр — стваральнік спектакля, і актёры, безумоўна, падпарадкоўваюцца яго трактоўцы, яго тлумачэнню п'есы. Ды і інакш не можа быць — ён бачыць спектакль у цэлым, у сувязях паміж персанажамі, у яго асноўнай ідэі. Аднак нам дазваляецца і «супраціўленне» ў час рэпетыцый. Мы «на роўных» з рэжысурай прапароўваем і сваё чалавечае разуменне таго ці іншага характару. І разумнае, цікавае заўсёды застаецца ў ролі. Так, напрыклад, нараджалася мая Бланш. Што б рэжысёр тут ні прыдумаў, наўрад ці глядач паверыў бы ёй, бо гэтая роля, калі хочаце, вымагае поўнай шчырасці актрысы як чалавека...

І мы гэтую шчырасць адчулі. «Трамвай «Жаданне» рэжысёра В. Біцючнага, бадай, самы гарманічны спектакль у гастрольным рэпертуары свёрдлаўчан. Дзве гадзіны мы з эмацыянальным напружаннем сачылі за складаным лёсам адзіночнай жанчыны ў шалёным свеце, дзе чалавекам правяць грошы і кампраміс. Бланш у Г. Умпелевай без усялякіх умовных апраўданняў: яе ўчынкі не выводзяць яе з лабірынта зняважанай жаночай годнасці, на што звычайна намякаюць іншыя выканаўцы ролі. Актрыса па-жыццёваму перананаўча паказвае крокі гэтай, на першы погляд, экальтаванай натуре з надломленай грамадствам і канкрэтнымі людзьмі псіхікай, да таго пекла, дзе яе чакае смерць. Бланш увесь час шукае адзіночную «саломінку», за якую можна было б ухапіцца і паправаць падняцца з дна жыцця... Сцэны з Мітчам (В. Мелехаў) асабліва самастойна інтэрпрэтуюцца ў гэтым спектаклі. Бланш — з тых, хто залезыць ад дабрны першага сустрачнага. Ды тут, гэтая адзіная, апошняя надзея яе цярпіць крах: Мітч ні ў чым не павінен у яе вачах — ён такі, як і ўсе...

— У 1974 годзе мы паказвалі гэты спектакль у Маскве. Быў вялікі поспех. Адна амерыканка — крытык, спецыяліст па драматургіі Уільямса, сказала мне: «Вы ні на адну хвіліну не імкнецеся апраўдаць Бланш, а таму... і апраўдаецца». Для мяне гэта была сур'ёзная і важная ацэнка. Я ведаю розныя трактоўкі ролі. Напрыклад, Бланш — жанчына, якая выжыла з розуму і псеўжыццё добрым людзям; або — светлая натура і горача кахае «новае жыццё»... Мы імкнуліся

ні ў якім разе не выстаўляць адразу аднакі паводзінам герояў, а сумленна раскажаць гэтую жахлівую гісторыю. Таму і ў характары Стэнлі Кавальскага артыста Ю. Васільева шмат добрага (ён шчыра кахае сястру Бланш — Стэлу), але пераважае грубасць, сіла, улада...

Так, на сцэне Бланш Г. Умпелевай падсвядома жыве болей:

лі марыш, такія чакаеш ад сучасных драматургаў...

Прызнаюся, я з пэўным недаверам ішоў на спектакль «Нора». Класічная п'еса, якая ўжо абрасла традыцыямі. У свой час у гэтай ролі праславіліся такія знакамітыя актрысы, як Сара Бернар, Элеанора Дуза, Камісаржэўская. Моцна гучала тэма эмансипацыі жанчыны, не разумення неабходнасці быць карыснай грамадству, а не толькі быць хатняй гаспа-

дыняй «лялечнага дому». Складанасць сучаснай пастаноўкі, на мой погляд, у тым, як тэатр апраўдае тое, што Нора кідае мужа, дзяцей і ідзе з дому. Як апраўдаць, знайсці ўнутраныя прычыны такога ўчынку для сучаснага глядача, каб ён паверыў, убачыў сабе ў падобных жыццёвых абставінах? І вось Нора Г. Умпелевай — жанчына, надзеленая вялікім сэрцам, абаяльнасцю, жаночай гордасцю. Дзеля любімага чалавека яна гатовая на ўсялякую ахвяру. Мець чалавечую годнасць, быць бескампраміснай, не згаджацца на існаванне ў свеце фальшу — гэта для яе адзіны сэнс сапраўднага чалавечага жыцця. Таму яна і пакідае «лялечны дом».

Фінал спектакля. Бурная сцэна размовы з раз'юшаным мужам, Хельмерам (артыст В. Варонін). Толькі што быў нанесены першы ўдар — яго абьякаваць да магчымай смерці сябра сям'і доктара Ранка. Цяпер — крыкі, абразы ў яе адрас пасля злачыннага прызнання Кругстада (артыст Л. Рыбікаў). Затым, даведаўшыся, што ўсё будзе ў парадку, Хельмер імгненна ўсё «даруе» Нору — зноў будзе мір і шчасце, з яго погляду, у «лялечным доме». Ды — не! Стрыманая, рашучая Нора, зусім нязвычайна для Хельмера, з крыўдай і горыччу за разбітыя мары, за загубленыя восем гадоў жыцця стараецца растлумачыць яму, чаму яна вырашыла пакінуць дом. Ёй шкада мужа, якому такая дарагая кар'ера, уладкаваны дом, прыстойная сям'я, а чалавечыя духоўныя каштоўнасці адыходзяць на апошні план. Што такое «згубіць каханне», ён не можа зразумець. Нора не можа паверыць, што ён мур, які нельга прабіць голасам шчырага сумлення. А ён — такі...

Спектакль «Нора» ўзрушае глядача значным характарам гераіні, які праз канкрэтна-гістарычны лёс свярджае агульначалавечыя духоўныя каштоўнасці.

Звяртаюся да субяседніцы з пытаннем, лясце не назавеш прыемным, — пра стракатасць афішы. Асабіста ў мяне, ды і ў многіх мінчан таксама, афіша тэатра выклікала здзіўленне: побач з такімі цікавымі назвамі, як «Нора», «Плён асветы», «Трамвай «Жаданне», «Апошні тэрмін», «Нянавісць», «Гняздо глушца» суседнічаюць так званыя п'есы «камерцыйнага прызначэння», мянка кажучы, далёка не высокага гатунку — «Мышалюба», «Восем закаханых жанчын», «Стыхійнае бедства» і г. д. Дарэчы, яны пераважаюць колькасцю панашаў у Мінску ўсе астатнія. Зусім слаба прадстаўлена сучасная савецкая драматургія, ды і гэ-

тыя дзве-тры п'есы з ліку тых, што ставяць амаль усе тэатры. Яны апрабаваныя, на іх публіка пойдзе...

Нядаўна, выступаючы па тэлебачанні, Г. Таўстаногоў сказаў, што нават у самым складаным спектаклі знойдзецца змястоўны слой, які любіць глядач зразумее, і хоць такому глядачу няпроста будзе ўспрымаць відовішча, ён тым не менш стане паважаць тэатр. Калі ж, нават хай глядач і смяляцца будзе, і плакаць дзве гадзіны, а выйдзе з залы і ў яго галаве нічога не застаецца, тады ён хутка забудзе такі тэатр. Гэта тычыцца многіх калектываў, у тым ліку і нашай рэспублікі. Справа нават не толькі ў п'есах, а і ў іх рашэннях. Вось «Дзікун» на вашай сцэне. Знікла ўсялякая філасофія, якая пры ўсёй забавляльнасці п'есы, у ёй усё-такі была. А замест гэтага — саладзавая назка на сцэне, адкрытая ілюзія-эрац жыцця замест яго істоты. Затое ўсе наяўныя сродкі забавляльнага тэатра ёсць, і калі па іх ацэньваць спектакль, то ўсе на месцы — і артысты няблага іграюць, і музыка прыемная, і дэкарацыі прыгожыя. Толькі ўсё гэта «ні пра што».

— Што ж, з вамі нельга не пагадзіцца, — кажа Галіна Мікалаеўна. — Балюча гэта чуць, але пакуль што і мы, артысты, не заўсёды задаволены нашым рэпертуарам. Вось, напрыклад, у Рызе, размаўляючы з адной сваёй знаёмай, я горача расказвала ёй, які ў нас добры тэатр. А яна ўважліва паглядзела на мяне і пытаецца: «А хіба добры тэатр можа ўключыць у афішу п'есу накшталт «Стыхійнага бедства»? Я замаўчаў... Так, удумлівы глядач, выпадкова трапіўшы на адзін-два нашы спектаклі, можа ўжо зрабіць пэўныя вывады. І да яго варта таксама прыслухацца. Я вельмі не люблю падладжвацца «пад публіку». Абавязак тэатра — уплываць на густы, уздзеянні на тых, хто ў зале, высокаідэйным і эстэтычна дасканалым мастацтвам... Грамадскі прыём нашых спектакляў у Мінску яшчэ раз напамінуў нам гэтую ісціну. Дзякуй Мінску і за такі ўрок!..

У гутарках з іншымі прадстаўнікамі тэатра я таксама адчуў, што гэты артыстычны калектыў, які нядаўна ўзначаліў новы галоўны рэжысёр А. Папоў (дарэчы, колішні выхаванец Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута), жыве прыблізна тымі ж клопатамі, якія турбуюць і нашы тэатры. Першы клопат — рэпертуар, які забяспечваў бы аншлаг надкасай «Усе білеты прададзены!» без якіх-небудзь ідэяна-творчых кампрамісаў.

Мінчане цёпла віталі і запамінаць сур'ёзны работы свёрдлаўчан — «Плён асветы», «Нора», «Трамвай «Жаданне», «Апошні тэрмін», «Гняздо глушца», асабліва выдатныя актёрскія знаходкі (якое філіграннае майстэрства В. Шатровай, напрыклад, колькі добрай неспрэчнасці ў В. Вароніна, У. Марчанкі, В. Мелехава, якая каларытная К. Ламачкіна, малюнічыя ў характарысці Ю. Васільеў, В. Кірылічаў, А. Пятроў, А. Захарава!). Тэатр умее захоўваць тэатральнасць у рэалістычным мастацкім даследаванні жыцця традыцыйнымі прыёмамі. Разам з тым актёрскі патэнцыял вядучых майстроў засведчыў вялікія творчыя магчымасці для арыгінальнага раскрыцця надзённай тэматыкі на змястоўным драматургічным матэрыяле ў рэчышчы сучасных творчых пошукаў. Уважыўшы вынікі гастролёў сёлета ў Рызе і Мінску, свёрдлаўчане выйдучы на новыя творчыя рубяжы.

Вячаслаў РАКІЦКІ.

На здымку: Народныя артысты РСФСР Г. Умпелева і В. Варонін у ролях прэзідэнта ЗША і яго жонкі ў спектаклі «Нянавісць» А. Шайкевіча.

II.

Лясны цэх... Якія ж ўсё-такі людзі працуюць у ім? Якімі шляхамі-каляінамі приходзяць яны да свайго прызначэння?

...У хаце Галонскіх заўсёды ўтульна, светла, чыста, хоць, здавалася б, калі ёй, Марыі Антонаўне, сачыць за тым парадкам. Не зачыняюцца, колькі-помняць вясцоўцы, дзверы ў гэтых шчырых гаспадароў. Хто грыбы нясе, хто ягады. І ледзь пераступіць парог, паведамляе радасным голасам: «Прымай, Антонаўна, грыбочкі. Глян, якія ладныя. Шкада і здаваць: так і дзівіўся б. Вачэй не адарваць». Пра журавіны скажучы больш стрымана: «На ўзбалотку бы нехта са жмені сыпануў. Ёсць, ёсць ягада. Дзецца толькі яна не надта лёгкая. Ведама ж, нехта пра яе і загадку прыдумаў: маленькая, чырвоненькая, а моц вялікую мае — чалавека да зямлі нахіляцца вымушае. Правільная загадка».

Марыя Антонаўна прымае ў сваіх землякоў грыбы і ягады, дзякуе, абавязкова дадасць нешта цёплае, прыемнае.

Марыя Антонаўна Галонская рыхтавалася сустракаць гасцей. Хведар, мужык яе, быў на працы ў калгасе «Чырвоная Дуброва», а яна корпалася патроху ў хаціне: дзеці ж абяцаліся прыехаць, трэба пастарацца, каб у пакоі было яшчэ святлей. Яе рукі ўсё могуць зрабіць і хутка, і шыкоўна. Стол яна надумала з нагоды жаданых гасцей заслаць новым абрусам з доўгімі распушанымі кутасамі, роўненька прыставіла да лаўкі табурэты, адышла на сярэдзіну пакоя, загледалася на сваю працу: а ці добра, не, добра.

Потым зірнула жанчына на фотакарткі. З-пад зашклёных рамачак на яе глядзеці дзеці: хто ўсміхаўся, хто сур'ёзна, задумліва пазіраў на маці, але позіркі ва ўсіх простыя, адкрытыя, прыветныя. Яны самі, ды сыны і дачкі Галонскіх, такія ж.

Успамінаюць старэйшыя прыгожых і дужых дзяцей Галонскіх, якімі тыя ў маленстве былі. Спрытныя, увішныя, бы птахі. Хто раней іх, бывала, за першым грыбам роснай ранічкай у лес паспеў? Прыпамінаюць аднавяскоўцы, а самі ў бок Марыі Антонаўны ківаюць: яна, маці, прывучыла дзяцей да лесу.

Ужо вось тры дзесяцігоддзі гэтая жанчына загадвае ў Сярэдніх Печах, звычайнай палескай вёсцы ў Лельчыцкім раёне, грыбаварным пунктам. Наўрад хто з яе паплечнікаў можа пахваліцца такім працоўным стажам.

...Марыя Антонаўна ўсё яшчэ любавалася фотакарткамі, захапілася, не адразу пачула, як суседка адчыніла дзверы, паведамліла:

— Няўжо ж ты, Маруся, не чуеш, га? Сыноч твой жа вунь вуліцай шыбуе. Міколка, здаецца.

На адным тыдні сабраліся і астатнія дзеці. Вясельце ў доме, смех, гоман, нібы ў тыя часны, як малымі былі яны. Сядзелі за сталом, аб чым толькі не размаўлялі, а Марыя Антонаўна слухала родныя галасы, не ўтрымалася, сказала: — Грыбочкі пайшлі, дзеткі. Заўтра трэба ў лясак наведвацца ўсёй сямейкай. Паможце мне? Калі ж час гарачы на сяле: і касіць наспела па другім заходзе, і гародчыкі не адпускаюць людзей.

— Дай, Марыя, адпачыць хоць дзецім, — заступіўся было Хведар. — Гасцяваць прыехалі дзеці, а ты ім кошыкі ды вядзерцы ў рукі...

— Чаму ж, тата, у грыбы абавязкова пойдзем, — пачуўся голас Міколкі. — Лепшага адпачынку і прыдумаць нельга. Пойдзем, пойдзем, мама.

— Так яна вам і дасць адпачыць, — зноўку азваўся бацька, крутануўшы галавой, а потым і сам усміхнуўся. — Яна любога захамутае. Нафтавікоў і тых да

(Заканчэнне. Пачатак у нумары 33).

рук прыбрала. Нечага, кажэ, сядзецц тарчма ў лесе, камароў карміць. Пакуль вашы тыя трубы падвезуць, бярыце кошыкі ды грыбы збірайце.

— А хіба не так? — зірнула на Хведара гаспадыня. — Правільна зрабіла. Сядзяць людзі дзень, другі, усё чакаюць і чакаюць машыну са струментам, калі ж за гэты час можна было паўтоны грыбоў сабраць. Не лалатай таксама грошы грабуць. Спатрэбіцца капейка. І канчаюць работку сваю раненька, ёсць калі па лесе патупаць. А цяпер жа, дзеткі, для каго мы тыя грыбы варым ды сушым? Зноў жа — для гараджан, для тых самых нафтавікоў. Зашыюцца на зіму на свае гарадскія кватэры, а грыб давай ім. Дык для сябе ж і стараліся, а ты, Хведар, кажаш...

Цудоўная жанчына Марыя Антонаўна, непаседлівая, неўгамонная. І хоць лічыцца яна грыбаварам-нарыхтоўшчыкам, аднак зайдзіце ў яе хату, падзівіцеся, чым яна займаецца. Нават грушы сушыць. Арганізавала і іх прыёмку. Натопляе печ, рэжа плады на часткі, акуратна кладзе на бляху.

— Хто ж ад грушавага кампоту адмовіцца? — кажэ не без гонару за справу, якую робіць. — Не, кампот з груш — смачнейшага і сама не піла. Асабліва з дзічак. Лясных.

А ўзімку, калі завіхураць снежныя завеі на Палессі, Галонская таксама не сядзіць без занятку: збірае ў насельніцтва другасную сыравіну. Ды не проста збірае, каб паказаць, што працуе, не дарма грошы атрымлівае, а па ўсіх паказчыках у вобласці амаль наперадзе ідзе. З пяці вёсак, што абляпілі з усіх бакоў яе Сярэднія Печы, спяшаюцца ў хату Марыі Антонаўны людзі. Пасядзяць, пагамоняць, чаю з дарогі папіюць. А гаспадыня — не-не ды ў размове не праміне пра лета сказачы. Ці будзе, цікавіць яе, ураджай на грыбы ды ягады. Хочацца пачуць, што на гэты конт думае іншы, які прагноз у яго. Бо жыве чалавек заўтрашнім днём, жыве лесам, яго багаццем, і бачыцца жанчыне адзін клопат: не спазніцца, паспець...

Шчасліва жыве Марыя Антонаўна. Выхавала сям'ю дзяцей, пры доме сёння адна Зойка, васьмікласніца. За працу Галонская ўзнагароджана ордэнам «Знак Пашаны», медалём «За працоўную доблесць», мае багата граматаў, падзяк. Толькі не дзеля ўзнагарод стараецца гэты чалавек, не. Яна б пашталёнам працавала альбо прадавала талоны на гарадскі транспарт праз маленькае акенца, думаецца мне, то рабіла б гэта так, як ніхто, бадай, іншы. Звярнула б на сябе ўвагу і там. Таму што самую звычайную работу выконвае, як самую складаную і патрэбную. Аднолькава.

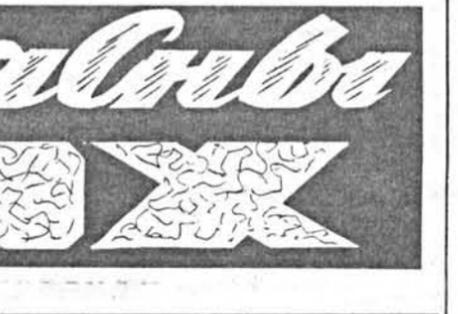
— А цяпер у нас справы яшчэ лацвей пойдучы, — кажэ Марыя Антонаўна. — Вунь магазінчык будзецца. Спецыяльна для нарыхтоўкі лясных дарункаў. Там і падсобка будзе. Усё як трэба. Каб жа гэта трохі раней пра яго, магазінчык, успомнілі... А то ж якія ўмовы былі... Папрацюю яшчэ, не збіраюся на спачын. Лес хіба адпусціць так? Не-а, урасла ў яго, не адарвеш. Пакуль рухаюся, то і буду старацца.

...ГЭТАГА чалавека ў Гомелі ведаюць многія, хоць і жыве ён тут нядаўна. Калі я прыехаў да Івана Ігнатавіча Сячко на праспект Кастрычніка, дзе жыве ён у кааператыўнай двухпакаёвай кватэры, і на званок паказаўся ў дзвярках гаспадар, адразу ўспомнілася паезд-

ка ў Церуху сонечным чэрвеньскім днём. Паспелі якраз у лесе суніцы, таму як можна ўседзецц дома, не падацца са збанком па такі ласунак. Іван Ігнатавіч з усіх пасажыраў, што набіліся ў вагон, нечым прыглынуўся мне. Пад размераную мелодыю колаў ён расказваў пра лекавыя травы, і вакол яго сабралася купка людзей, прагнучых пачуць ад чалавека ў форменцы і старэнкім, але акуратным берэце, як лячыць травой раматы, дзе яна расце, той-сёй цікавіўся, што трэба піць, каб не павышаўся ціск. Іван Ігнатавіч напамінаў, што на гэта ёсць урачы, каб выпісваць рэцэпты, але і сам не ўхіляўся ад пачатай размовы.

І вось гэты чалавек прыветна запрашае мяне ў сваю кватэру, і я ведаю ця-

Васіль ТКАЧОУ

пер, хто ехаў тады ў адным са мной вагоне...

— Збіраю лекавыя травы, грыбы, — расказвае ён. — Думаецца, за грашамі ганюся, за славай? Пенсія ў мяне добрая. А на дваі з жонкай ці многа нам трэба? Хапае. Проста хочацца і цяпер, калі стаў пенсіянерам, нейкую карысць прыносіць людзям. Я ж сабраныя травы і так, за добрае слова, аддаю.

У падвальным памяшканні, куды спуціліся мы крыху пазней, Іван Ігнатавіч і сапраўды здзівіў мяне размахам свай нялёгкай, але патрэбнай працы. Там пахла лесам і лугам. На спецыяльных прыстасаваннях — стэлажах, доўгіх і шырокіх, перацягнутых марляй, сушылася лісце трыпутніка, крываўніка, карань дуброўкі, тут жа і сушаніца балотная, і пупышка бярозавая, і падбел... Лягчэй сказаць, чаго няма. Успомнілася, як у аблспажыўсаюзе занальны таварзнаўца Еўдакія Георгіеўна Котава сказала, што ўжо сёлета Сячко здаў 210 кілаграмаў розных грыбоў, у тым ліку значную колькасць у сухім выглядзе, а таксама 220 кілаграмаў сухой лекавай травы.

— Раецца спецыялісты на марлі сушыць, тады якасць не губляецца, — Іван Ігнатавіч пакратаў рукамі, бы папраўляючы, вялікія самаробныя стэлажы, якія, нібы арэлі, злёгка пагойдваліся на падвязках. Памаячаў, нешта ўспомніў, відаць, падзяліўся думкай:

— У нас на базар яшчэ і нагой не ступіш, а ўжо прадаўцы лекавых траў працягаюць: купі. І бабкі, і дзядулі, і маладзейшыя. Купляюць людзі. Попыт на травы вялікі. Тыя ж гандляры-самавучкі не здаюць дзяржаве, а самі травы рэалізуюць. А чаму не здаюць, думаецца? На базары нявобразна чалавеку што хочаш можна прадаць, а нарыхтоўшчык абавязкова вызначыць: калі сарвана тая ці іншая расліна. Не ў свой час, то і верне. Бо то ўжо будзе не лекавая трава, а звычайная. Трэба ведаць, калі на якую расліну час, калі набірае яна найбольшую колькасць патрэбных якасцей. Я супраць такіх гандляроў пісаў у газету. Надрукавалі нататку. А яны па-ранейшаму збіваюць людзей з панталыку. Не ўсе, вядома, але сярод сумленных людзей уціраюцца аматары лёгкай нажывы. Гнаць іх у шыю. Падумаць толькі, якую шкоду прыносяць яны чалавеку. Той спадзяецца паправіць здароўе, п'е траву, а з яе карысці — ні кроплі. І, можа, заўтра-паслязаўтра позна да ўрача звяртацца...

Вечар быў ціхі, для восені — цёплы, пагодлівы. Мы сядзелі з Іванам Ігнатавічам на лаўцы перад пад'ездам. Сядзелі не адны. Не збіраліся разыходзіцца і суседзі Сячко. Паміж немаладым чалавекам, яшчэ моцным, ладна збытым, і Ігнатавічам усцалася такая гаворка:

— Прызнавайся, Іван, дзе ўсё ж ты

тых смаржкоў накалупаў? Я ж увесь лес аблазіў.

— А-а, ты ўсё ніяк той выпадак збыць не можаш, — ажывіўся Сячко. — Там і назбіраў, дзе ты хадзіў. Было, было... І да мяне: — Гэта ж сусед вяртаецца з лесу з пустым вядром. Чаму без грыбоў? — пытаюся. — Дзе іх возьмеш, калі няма? Як няма? Паспрачаліся. Паехаў я ў той дзень у лес, поўны кошык прывёз. Выйграў, вядома. А на што гэта мы пад заклад ішлі?

— Ды будзе табе ўжо — пад заклад, — расцягвае словы сусед Івана Ігнатавіча. — Прызнавайся лепш, дзе мясціну нашчупаў.

— Лес ведаць трэба, — кажэ сваё Сячко. — З наскоку ён табе не адкрые свае таямніцы. Каб ведаць яго, неабавязкова жыць у вясковай мясцовасці. Слухаецца ён і нас, гарадскіх. І яшчэ як слухаецца.

З гэтымі страчкамі ды смаржкамі і не тое было. Ігнатавіч ужо маўчыць, не прызнаецца суседу, не расказвае пра той выпадак...

А было вось што. Якраз перад самай нарадай нарыхтоўшчыкаў Гомельскага раёна забег ён у аблспажыўсаюз, зазірнуў у кабінет намесніка старшыні Сцяпана Іванавіча Качуры. Той сядзеў за сталом не адзін, але як толькі ўбачыў на парозе Сячко, неяк пасвятлеў у твары, узняўся, ступіў насустрач, працягнуў руку.

— Доўга жыць будзеш, Ігнатавіч, — сказаў весела, усміхнуўся. — Толькі пра цябе ўспомнілі, а ты тут як тут. Лёгка напамінак.

— А што такое? — крадком зірнуў Сячко на супрацоўнікаў аблспажыўсаюза, насцярожыўся, потым перавёў позірк на Качуру.

— Твая дапамога патрэбна, Ігнатавіч, — працягаў Сцяпан Іванавіч Качура, а сам хітравата вадзіў вачамі па тварх супрацоўнікаў. — Такая вось справа, брат. Скардзяцца нарыхтоўшчыкі нашага раёна, што пераваліся страчкі і смаржкі. Няўжо сапраўды няма, Іван Ігнатавіч?

Сячко ўсміхнуўся, пахітаў галавой, прамовіў:

— Цяпер, увесну, толькі і збіраць тыя грыбы. На вочы адразу яны не лезуць, вядома, а паўбукаеш кады, то знойдзеш.

— Тады, ведаеш, давай мы што зробім? — загадкава прамовіў Качура. — Заўтра ў нас нарада. Усе нарыхтоўшчыкі будуць у зборы. Трэба з тваёй дапамогай, Ігнатавіч, ім, як кажучы, наглядна прадэманстраваць, што ты не на Месцінах па страчкі ды смаржкі лётаў на камічным караблі, а прывёз іх з нашага лесу. Цяпер зразумеў?

...Аброшаны, крыху стомлены пераступіў Іван Ігнатавіч парог залы, у якой праходзіла нарада, паставіў адразу ж за дзвярамі кошык, з якога выглядалі рудаватыя галоўкі грыбоў, зняў берет, выцер рукой узмакрэлы лоб і толькі тады спытаўся:

— Можна?

— Чакаем, чакаем, паважаны Іван Ігнатавіч, — ступіў да кошыка Качура. — Няйначай грыбы? Глядзі ты, страчкі!

Качура ўзняў некалькі страчкоў, працягнуў руку, на далоні якой ляжалі першыя вясновыя грыбы, да нарыхтоўшчыкаў, не без іроніі заўважыў:

— З Месяца чалавек нам даставіў. А, бач, акурат як і нашы, з-пад гомельскіх лясцоў.

Вось такі ён, сціплы працаўнік ляснога цэха, яго радавы рабочы. Цікавы, просты, шчыры чалавек Іван Ігнатавіч Сячко. Дарэчы, на другі дзень пасля нашай сустрэчы ён пазваніў і сказаў у трубку бадзёрым голасам:

— Забягаў ранічкай у аблспажыўсаюз. Цікавая размова ў нас з Тамарай Міхайлаўнай Шамятковай і Еўдакіяй Георгіеўнай Котавай атрымалася. Вырасылі ў горадзе выстаўку ўсіх лекавых траў зрабіць. У сырым выглядзе. А што? Няхай ведаюць людзі, што трэба збіраць... Спадабаецца ідэя? Я ў лес бягу. Заходзьце вечарком, больш падрабязна пагутарым...

З ДАЛЁКІХ І БЛІЗКІХ ДАРОГ

Пройдзе час, — прытупіць боль. Мабыць, настане, — пэўна ж настане! — калі людзі будуць гаварыць пра гэта, як скажам, мы сёння пра руска-турэцкую вайну 1877—1878 гадоў, пра авалоданне Шыпкі. Ведаем, што было цяжка, што лілася кроў. Ведаем, што помняць пра гэта ўдзячныя балгары. І дружба наша яшчэ больш змацавалася разам пралітай крывёю. 500 гадоў жыла вера ў братушак-балгар на волю, 500 гадоў змагаліся яны за яе. Нашы продкі прыйшлі на помач. Слава ім, ахвярным.

500 гадоў былі, заваяваныя тэўтонамі і крыжакамі, заходнія землі Польшчы не польскімі. Прыйшлі народы маёй краіны палякам на дапамогу. 600 тысяч сьмяю і дачок палегла за «нашу і вашу свабоду». Праз дзесяцігоддзі гэта лічба будзе называцца, відаць, без болю. Але я яшчэ ў тым пакаленні, калі мне баліць. У маіх жылах цячэ бацькава кроў, частку якой праліў ён, паранены, на Сандамірскім плацдарме... Я помню яшчэ пастромкі ад плуга на плячах матак і ўдоў, чые сыны і мужы пагінулі на вайне. Помню галодныя вочы сваіх сяброў. А іх было больш чым шэсцьсот тысяч толькі тых, чые бацькі палеглі на польскіх землях. Фэстывалі савецкай песні ў Зялёна Гуры — выдатны помнік на будучыню. А мне яшчэ хочацца, каб было куды класіцы і кветку маёй памяці. Да самага звычайнага абеліска ў той жа Зялёна Гуры. Я ў тым яшчэ пакаленні...

Народ, які не шануе свайго мінулага, варты жалю. Варты жалю народ, які за сваім свядома нічога добрага не хоча бачыць у суседзях, у іншых народаў. Нацыяналізм прыводзіць і прыводзіць толькі да нацыянальнай абмежаванасці.

Палякі вельмі раўніва адносяцца да сваёй дзяржаўнасці, сваіх слаўтасцей. У касцёле «Святога Крыжа» пахавана сэрца Шапэна, пахаваны Балаяслаў Прус, генерал Сікорскі... Велічны помнік Міцкевічу на вуліцы Кракаўскай прадмесці, такі ж велічны помнік у адноўленых Лазенках Фрэдрыку Шапэну. Кожны паляк, прыязджаючы з-за мяжы, лічыць сваім абавязкам наведаць парк Лазенкі, пабываць, як пашпавядацца, ля помніка Шапэну. А прыязджаць сюды ёсць каму. Гавораць, што каля шаснаццаці мільянаў палякаў жыўць за мяжой. І гэта не толькі са старой эміграцыі, калі нястача гнала людзей з роднай зямлі, калі кавалак хлеба здаваўся ім вяршыняй усіх даброт. Ехалі і нядаўна, ды, пэўна, і цяпер.

А як разумець тых, хто за размовамі пра любоў да радзімы не забывае кожны раз пазіраць на захад, хто папаўняе тым 16 мільянаў эмігрантаў? І канечне ж, той, хто ездзіць у заробкі туды, вярнуўшыся адтуль, не спяшаецца ў класіцы заробленае ў пабудову народнай дзяржавы, у яе моц. Няхай пра тое думаюць іншыя. І ўжо наўрад ці жадае добра Народнай Польшчы той, хто сюды вяртаецца не думае.

Ніколі не хочучы каго-будзь пакрыўдзіць з тых многіх мільянаў, што жыўць за мяжой, каго адарвала нястача і голад ад роднай зямлі, сумняваюся я ў патрыятычных пануцях да Польшчы эмігрантаў сённяшніх. І бжу на све смеласць сцвярджаць, што асабісты інтарэсы для многіх з іх вышэй, чым нацыянальны гімн...

На пліце на магіле Невядомага салдата напісаны словы:

Заканчэнне. Пачатак у нумары 33.

«Тут ляжыць салдат польскі, палеглы за Радзіму». На калоне збоку, на пліце ўказаны месцы, куды ваеннае ліхалецце і прадажныя буржуазныя генералы завялі польскага салдата: Нарвік, Тобрук, Касіна... Стаяць абалалі магілы, не варухнуцца ў суровай варце два польскія хлопцы, два жалнежы. А мне прыходзіць на думку: можа, і ў каторага з іх «Салідарнасць» спрабавала прыняць ваенную прысягу. Вядома, са сваім тэкстам. Можа, і

Зялёна Гуры. Пыталіся прыкладна гэтак: а ці служыў той і той? (Даруйце, прозвішча я не запомніў). І працягвалі гаворку далей наступным манерам: ну, ён яшчэ будзе кардыналам. А перадавалі выступленне таго і таго...

Прызнацца, мне было ніякавата з-за гэтых пытанняў і разваг суб'яднаў. Я апынуўся нібы голы сярод апранутых, бо наўна думаю — на чыйсьці погляд! — што ў эпоху Гагарына і Армстронга куды важней для людзей паслухаць самага простага чалавеча з яго пратэстам супраць навішай над усімі ядзернай небяспекі, чым іскандэра самага высокага рангу.

дзеяць, дванаццаць?.. Хто палічыць дакладна? Колькі помнікаў па іх спраўлена ў касцёлах? Адны, дзве, тысячы, — ці ніводных? Не, не можа такога быць.

Ёсць помнікі ў Варшаве, у іншых месцах, ёсць могількі савецкіх воінаў. Удзячныя палякі прыносілі і прыносяць туды кветкі. Так рабілася і робіцца масава. Але ёсць, на жаль, і іншыя прыклады. Цяжка паверыць, каб чалавек, які хоць крышку сябе паважае, мог апа-

СЛОВА ЗАПІСНОЙ КНІЖЦЫ

«10 чэрвеня. У 12.59 павінны былі выехаць з Гданьскага вакзала на Зялёна Гуру, да ст. Збаншынак. Выехалі трохі пазней. Поезд ішоў хутка, у дарозе нагнаў. За Варшавой аж да Познані — суцэльным россыпам селішчы. Дзе гусцей, дзе радзей, па-хутарскаму, але несманчона. Народ жыў тут шчыльна. Цераспалосіца меншая, мабыць, жыўць буйнымі надзеламі. Палічыцца, дагледжаныя. Сустракаюцца ладныя палосы цыбулі. Вакол Варшавы — правінцыя Мазоўшэ. Багата тут клубнікі... У горадзе было шмат латноў з зялёнымі капустай, цыбуляй, пятрушкай, салатай, ужо амаль зусім чырвонымі памідорамі.

Купіў — па абодва бакі нанапы. Мякікі, на 8 чалавек... у поездзе чаю, кавы няма. Ды і праваднікоў таксама... У Варшаве падчалілі некалькі нашых вагонаў з поезда Масква—Берлін... Усе, акрамя мяне, з панам Марэкам хадзілі ў савецкі вагон-рэстаран піць чай і каву.

У польскім вагоне на праходзе стаяла шмат пасажыраў і іх рэчы (мабыць, прадаюць і таякія білеты?).

Вакол чыгуначнага палатна, асабліва перад Познанню і далей, дзе пачынаюцца польскія заходнія землі, вернутыя пасля 500 гадовай акупацыі тэўтонамі і крыжакамі, няма паласы адчужэння...».

У Збаншынаку сустрэлі нас сардэчна.

Сустрэкалі нас трое пісьменнікаў: Януш Конош, Генрых Шылкін, Ежы Хладніцкі. Першы двое знаёмы нашаму чытачу. Януш Конош друкаваўся ў часопісе «Беларусь». Апаваданне «Галубы» перакладаў Янка Брыль. Міхась Калачыньскі перакладаў вершы Генрыха Шылкіна, іх таксама друкаваў часопіс «Беларусь». Нядаўна ў Вільнюсе выйшаў зборнік Генрыха Шылкіна ў перакладзе на літоўскую мову. Прадмову да яго напісаў Эдуардас Межэлайціс.

Януш Конош працуе рэдактарам двухтыднёвіка «Надодрашэй». Па аб'ёме гэта выданне падобна да нашага «ЛіМа». У апошнім нумары, прысвечаным 18-му фестывалю савецкай песні і іншым нашым культурным сувязям, значнае месца было адведзена літаратуры. Сярод іншых матэрыялаў былі змешчаны вершы Пімена Панчанкі і апаваданне Анатоля Кудраўца «Жанчыны».

Генрых Шылкін працуе выкладчыкам філіяла Сулехаўскай педагагічнай школы імя Фрэдрыка Шапэна.

Ежы Хладніцкі, Юрэк, — светлая душа. Паэт з меншым творчым стажам, як ягоныя таварышы. Працуе ў ваяводскім аддзеле культуры.

У ваяводскім камітэце ПАРП першы сакратар Ежы Дамброўскі і ваявода палкоўнік Валяр'ян Мікалайчук расказалі пра ваяводства. Яно — адно з маладых, утворанае на вернутых заходніх землях. Развіты тут усе галіны народнай гаспадаркі. Многа лесу. Мажліва, больш чым у любым іншым ваяводстве. Зялёнагурскае ваяводства — адзінае ў Польшчы, дзе выспявае вінаград. Маецца тут 28 калектыўных сельскіх гаспадарак. 40 працэнтаў сялян — аднаасобнікі. Многа старых сем'яў: ён — яна. І ў гэтым адна з праблем зямлі, што застаецца асірачонай. Трэба сказаць, што ўзроставы цэнз вясковага насельніцтва — адзін з клопатаў польскіх таварышаў.

Фэстываль у Зялёна Гуры праводзіўся 18-ты раз. Дзевяты раз да музыкантаў і спевакоў далучаліся мастакі. У выдатным гарадскім музеі была наладжана надзвычай цікавая выстаўка маладых польскіх, савецкіх і нямецкіх, з ГДР, мастакоў.

(Заканчэнне на стар. 14—15).

для іх экстрэмісты рыхтавалі новыя Тобрукі і Касіна?

Насупраць праз плошчу людзей больш. І стаяць і падыходзяць туды. Аказваецца, на тым месцы правіў службу цяперашні рымскі папа, былы Кракаўскі кардынал Вайтыла. Газеты паведамлілі нядаўна, што ён намеруўся наведаць Польшчу. Вось так, захацелася прыехаць — і аб'явіў. Быццам Польшча — гэта не самастойная дзяржава, якой вырашаць каго і калі запрашаць у госці.

У чацвер 10 чэрвеня было рэлігійнае «Свята боскага цела». З гэтай нагоды ў Польшчы быў выхадны дзень. З раніцы на вуліцы Кракаўскай прадмесці пачаў збірацца народ. Гадзінам к 10—11 ён закруціў прылеглыя плошчы, вуліцы і вулачкі. Дынамікі разнісілі прапаведзі добра пастаўленых галасоў, не горш, а можа, у асобных выпадках і лепш пастаўленых, чым у оперных спявакоў. (Даведаўся цікаваму для сябе, навіну! Аказваецца, Польшча — адзіна ў свеце краіна, дзе дзяржаўнае радыё выкарыстоўваецца бясплатна для рэлігійных перадач). На гэтым свяце перад кожным касцёлам на Кракаўскіх прадмесцях стаяў перад трыбунай свой мікрафон. Да слова, касцёлаў у Варшаве — 60, у Кракаве, гаварылі, — 120.

Маладыя ксяндзы, змяняючы адзін аднаго, спявалі і гаварылі, гаварылі і спявалі. Пасля рэзкіх вуліц выстрайвалася тым часам працэсія. Пахмылы і маладзейшыя дзядзькі ў белых накідаках паверх звычайных касцюмаў трымалі кожны сваю харугву. На высокіх дэўках вецёр калыхаў святых Андрэй, Магдалену і іншых. Ад маючай дрэўна ўніз разбегаліся каснікі, за канцы якіх трымаліся дзеці. Яны былі пастроены шырокім кватратам вакол харугваносцы. Трапяталася нешта нахштальт шатра. Пад кожнай харугвай колер у каснікоў быў свой. Не паўтараліся накідкі ці спецыяльныя касцюмы і на дзеціх рознага ўзросту — ад дашкольнікаў да падлеткаў.

Натоўп паабалал усё тужэў, і вась па рэчышчы ў ім, пасярэдзіне вуліцы рушыў у бок, дзе быў помнік Адаму Міцкевічу. А адтуль, ад тамтэйшага касцёла таксама рухалася працэсія. Час браўся пад паўднёны, выпявала кульмінацыя богаслужэння. Мы іе не бачылі. Падціскаў расклад на поезд, і мы з вялікімі цяжкасцямі прабіраліся праз шматтысячны натоўп на бліжэйшую вулачку на выхад. Вакол нас па-святчонаму апранутыя людзі падпалі за мікрафонам, які добра разнісіў малады голас па ваколі: «...Езус ест у нас».

Я ведаю, што рэлігійныя людзі вельмі раўніва да свае веры. Таму я не апісваю, што, як і за чым ішло, каб, барані божа, па няведанні не сказіць парадку службы або нейкай тонкасці ў ёй. Я гаварыў, што падбіралася пад кульмінацыю, якую мы не пабачылі і не пачулі, але пра якую ў нас пыталіся ўжо ў

За тысячагоддзі богаслужэнне адрэцэпіравана дасканалы. Пастаноўка прыгожая, — што гаварыць. І я больш не буду пра гэта. Лепш пра тое, што мне думалася. Тады і пасля.

Пра дзедзіц падумалася найперш. Бачыў я іх, занятых у богаслужэнні ў Варшаве, бачыў, калі былі яны ў касцёле ў Зялёна Гура, калі ў белых накідачках беглі туды ці гулялі на ланым цвінтары. Высокага вам неба, дзеці, шырокага сусвету, як вашым слаўным продкам ад Мікалая Каперніка да Міраслава Гермашэўскага. Сябраўдныя адкрыцці ў будучым памогуць вам зрабіць — яны. Толькі яны Яшчэ да «слаўных» часоў папы Іаана XXIII, якім быў пірат і гвалтоўнік Балтазар Коса, каталіцкая царква душыла і цемрыла сапраўды ўсё святое на зямлі. 550 гадоў назад на пляч галоў стаяў папам Балтазар Коса. Во ў каго ўжо былі рукі ў крыві. Да плячэй. Нядаўна, дарэчы, выйшла кніжка пра яго. Пачытайце, каму трапіць. Падобны дэтэктыву мала хто прыдумае... Ну, а Галілей, Джардана Бруна, Жанна д'Арк? Ці не на сумленні каталіцызму? На яго. Паданне сівой даўніны, скажаце. Ёсць што ўспомніць і з памяці цяперашняга пакалення. Ёсць. Агалцелася антыкамунізм, напрыклад. Праклён Кастрычніцкай рэвалюцыі. А чаго варты блага-слаўныя фашызму? Папа Пій XI заявіў у 1929 годзе: «Мусаліні пасланы нам правідамі». Кардынал Пачэлі ў 20-х гадах быў папскім нунцыем у Мюнхене. У 1934 годзе абраны на папскі трон пад імем Пія XII. Гэты ўжо адкрыты падтрымліваў гітлераўскі «дранг нах Остан», які пазбавіў Польшчу спачатку портаў, «данцыгскага калідора», затым абшабасцаў яе да генерал-губернатарства пад кіраўніцтвам Франка.

Жыцці шасці мільянаў палякаў абарвала другая сусветная вайна. «Гот міт унс» — было напісана на спражках у гітлераўскіх галаварэзаў. «3 наш бог». Бог разбоў ішоў з імі спачатку да Масквы, да Сталінграда, Курска. Затым пайшоў, як у вядомай песні пра Бранскую вуліцу, Мінскую вуліцу, Варшаўскую вуліцу. На вуліцах Берліна ён іх пакінуў назусім. Не па сваёй ахвоце, праўда. А пад ударамі Савецкай Арміі і Войска Польскага.

За шэсць гадоў акупацыі Польшча страціла шэсць мільянаў чалавек. Па мільёну на год. За дзевяць месяцаў наступлення, ад 20 ліпеня 1944 года, калі войскі 1-га Беларускага фронту і 1-ай Польскай арміі ступілі на тэрыторыю Польшчы, вызвалючы брацкі славянскі народ, палегла сотні тысяч савецкіх кадравых салдат і афіцэраў. А колькі палегла нашых у партызанскіх атрадах, застрэлена краўцамі ў спіну, спалена ў Асвенціме, Майданаку, Жагані... Шэсць мільянаў,

ХАРЧОВАЯ ПРАГРАМА І КУЛЬТУРА ВЁСКИ

ЧАСТКА ПЕРШАЯ.

Энтузіяст, альбо Гісторыя сяла Беражнога

«Маёнтак Беражное знаходзіцца ў Губерніі Мінскай у Павеце Пінскім, у Стане трыцім. — Адлегласць гэтага маёнтка ад Губернскага горада Мінска 322 вярсты, ад Пяватолага горада Пінска вёрст 70, ад гандлёвых мястэчкаў, дзе збываюць мясцовыя вырабы, Століна 14, Давыд-Гарадка 15».

КАЛІ ў 1846 годзе нейкі чыноўнік складаў дакладнейшае і падрабязнейшае «Статистическое описание имения Бережного», ён, безумоўна, не думаў, што дакумент гэты набудзе гістарычную каштоўнасць. Прыехаў чалавек, як казалі б мы сёння, у камандзіроўку, хадзіў па дварах, разам з памочнікамі абмяраў палі і сенажаці, штоўкаў лічылнікамі... Потым сеў і напісаў аб сваёй «камандзіроўцы» справаздачу. Цяжка сказаць, ці была яму аб'яўлена падзяка па службе, але праца дарэмна не прапала. Сёння, амаль праз паўтара стагоддзя, мы можам даведацца, чым жылі 409 «душ» маёнтка Беражнога, што і дзе, сялі, які ўраджай збіралі, колькі кароў трымалі, як рыбу лавілі і, нават, што «крэстьяне в частных проступках, соответственно допущавшейся вины, наказываются словесно данными наставлениями; или телесно розгами...»

Каб пазнаёміцца з гэтым цікавым дакументам, не трэба доўгі час перарываць архіўныя папэры. Дастаткова наведзець краязнаўчы музей калгаса імя Леніна Столінскага раёна, які размешчаны на другім паверсе Дома культуры. Там, больш, што адрас ужо вядомы, бо Беражное — цэнтр калгаса — за гэты час не стала бліжэй ні да Пінска, ні да Століна з Давыд-Гарадком, хаця на беразе Гарыні за гэты час адбыліся вялікія перамены.

Аб гэтых пераменах і расказвае экспазіцыя калгаснага музея. У ёй баявая каса паўстанца і баявыя ўзнагароды беражноўцаў — франтавікоў, старыя кнігі, газеты і шматлікія вымпелы, кубкі, дыпломы за перамогу ў розных спаборніцтвах...
Есць у музеі яшчэ адзін экспанат, што асабіста мяне вельмі зацікавіў. Гэта — «Гісторыя сяла Беражнога, складзеная М. А. Белішкім. 1508—1969 гг.» Дарэчы, уся экспазі-

рышчых — колькі цікавых рэчаў, аказваецца, пылілася на іх... Пасылаў запысы ў архівы, сам ездзіў шукаць каштоўныя матэрыялы. Вось так, пакрысе — складалася гісторыя Беражнога, з'яўляліся новыя экспанаты ў нашым музеі. Сёння, як бачыце, цесна ім у адным пакойчыку... На маю думку, менавіта з настаўніка пачынаецца ў вёсцы культура. Трэба даць вучням і тое, што ў школьнай праграме мо і не па-

імя Леніна — адзін з лепшых на Століншчыне. У зводцы, якая рэгулярна з'яўляецца на старонках раённай газеты «Навіны Палесся», яму пастаянна адводзяцца верхнія радкі. Па ўсіх паказчыках.

Аб урочні развіцця гаспадаркі сведчыць красамоўная лічба — 1 мільён 300 тысяч рублёў. Гэта чысты прыбытак, які калгас штогод пералічвае на свой рахунак.

Так, калгас імя Леніна —

хова вырашаць тыя складаныя задачы, што стаяць перад нашай гаспадаркай, трэба ствараць калгаснікам спрыяльныя ўмовы для працы, быту, адпачынку. Вёска застаецца вёскай, але жыць тут людзі павінны не горш, чым у горадзе. І многае ў гэтым напрамку ўжо зроблена.

Сапраўды, яшчэ з акон аўтобуса ўсе заўважаюць вялікі трохпавярховы будынак у самым пачатку Беражнога. Гэта новая балыніца на 150 месцаў. Пабудавана ў мінулым годзе на калгасныя сродкі. У ёй сучаснае абсталяванне, кваліфікаваныя спецыялісты.

Есць у калгасе школы, магазіны, клубы... Нядаўна беражноўскі дзіцячы садзік заняў другое месца на ўсесаюзным аглядзе — конкурсе. Штогод на ўтрыманне аб'ектаў сацыяльна-бытавога і культурнага прызначэння калгас імя Леніна выдзяляе каля 300 тысяч рублёў. грошы немалыя. І дбайны гаспадар не патраціў бы іх дарма, каб не бачыў пэўнай выгоды. Але не меркантильным інтарэсам кіраваліся тут, калі будавалі Дом культуры, музычную школу, адкрывалі мастацкую майстэрню, шукалі для іх добрыя кадры. Галоўным застаецца клопат аб людзях.

— Пасля заканчэння Гродзенскага культасветвучылішча я атрымала накіраванне ў санаторый «Буг». Культарганізатарам, або, як кажуць, «маса-віком — зацэйнікам», — гаворыць дырэктар Дома культуры Валяніна Лазуха. — Але ўсё склалася інакш. Так мне і не давялося праводзіць спаборніцтвы па бегу ў мяхах. Здала выпускныя экзамены, прыехала дадому ў Беражное. А тут, аказваецца, даўно чакаў мяне старшыня калгаса... Адразу прапанаваў мне пасаду, якую і займаю востры пяць гадоў...

У 1979 годзе ў калгасе быў створаны сацыяльна-культурны комплекс. У яго складзе: Дом культуры, сярэдняя школа, музычная школа, камбінат бытавога абслугоўвання, сельпо, дзіцячы садзік, балыніца, музей, мастацкая майстэрня, бібліятэка і два клубы-філіялы ў Дубянец і Бор Дубянец. Магчыма, такі доўгі пералік не-

ня музея — ілюстрацыя старонак «Гісторыі...» І хаця кніжкі з такой назвай не знойдзеш у планах ніводнага выдавецтва, хаця старонкі яе надрукаваны на машыны, а вокладка размалявана ад рукі, гэта — сапраўдная навуковая праца, з храналагічнай паслядоўнасцю раздзелаў, са спасылкамі на архіўныя дакументы ў падрадкаў... Сумленная праца сумленнага чалавека. Энтузіяста. Знаёмцеся — настаўнік рускай мовы і літаратуры Беражноўскай сярэдняй школы Мікалай Андрэвіч Белішкі. Складальнік гісторыі сваёй вёскі.

— Пытаецеся, чаму я, філолаг па прафесіі, заняўся гісторыяй? Сказалася даўняе, яшчэ юнацкае, захапленне. Сам я не тутэйшы, сюды прыехаў на працу. Даведаўся, што Беражное ўпершыню ўпамінаецца ў летапісах у пачатку шаснацатага стагоддзя. Пагадзіцеся, не кожны населены пункт можа пахваліцца такім фактам сваёй «біяграфіі». З гэтага ўсё і пачалося. Запісаў успаміны старых людзей, тое ж рабілі мае вучні. Папрасілі беражноўцаў зрабіць «рэвізію» на сваіх га-

значана. Для мяне гэта — любоў да мясцін, дзе жывуць мае вучні. Тут мне і дапамагае маё захапленне гісторыяй...

ЧАСТКА ДРУГАЯ.

Тое-сёе

аб перамене настрою

З краязнаўчага музея пачалося маё знаёмства з Беражноўскім сацыяльна-культурным комплексам.

— Гэта наш першынец, — гаварыў мне загадчык Столінскага раённага аддзела культуры А. Стоўба. — Калі тры гады таму назад у рэспубліцы ўзнікла новая форма культасветніцкай работы, мы, натуральна, не маглі заставацца ў баку ад гэтай цікавай справы. Узважылі свае магчымасці і вырашылі, што пачынаць трэба ў калгасе імя Леніна. Чаму? Ды таму, што для стварэння сацыяльна-культурнага комплексу неабходна трывалая база. У Беражным яна была. Акрамя таго, у старшыні калгаса Я. П. Сагановіча мы заўсёды знаходзілі падтрымку ў нашых пачынаннях... І востры я ў Беражным. Калгас

сучасная перадавая гаспадарка. Але той, хто прыедзе сюды з надзеяй пабачыць палацы са «шкла і бетону» абাপал заасфальтаваных праспектаў, бадай што будзе крыху расчараваны.

Беражное, Дубянец, Бор Дубянец — вёскі самыя звычайныя ў гэтых мясцінах. Тут усё някідка, але неак трывала, упэўнена, на многія гады. Па Беражным можна ісці доўга, цягнуцца яно кіламетры на тры ўздоўж Гарыні. І паўсюль — дыхтоўныя дамы ў зеляніне садоў. Над дахамі — лес тэлевізійных антэн, там-сям у дварах гаражы...

— У нас людзі добра жывуць, — каменціруе мае ўражанні ад экскурсіі па вёсцы старшыня прафкома калгаса імя Леніна Марыя Мікалаеўна Агіевіч. — Іх дабрабыт на прамавузвязаны з поспехамі гаспадаркі. Мяркуюце самі. Дваццаць гадоў таму назад адзін чалавек-дзень прыходзілася 63 капейкі, сёння ж больш чым шэсць рублёў. Гэта ў сярэднім. Механізатары і жывёлаводы атрымліваюць і болей.

Але ж заробкі — гэта яшчэ не самае галоўнае. Каб паспя-

НАД БУГАМ І ОДРАЙ

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 13).

За васемнаццаць гадоў вырастае цэлае пакаленне. Звычайныя, сталі на вуліцах і скверах не толькі шчыты з самаварамі (самавары — залаты, сярэбраны і бронзавыя — галоўныя ўзнагароды пераможцам), матрошкамі, рускім хлопцам з гармонікам, а само паветра настаноена прычаканнем і правядзеннем гэтага спаборніцтва талентаў, дэманстрацыяй дружбы між нашымі народамі. Вось гэта апошняе найбольш і калола вочы няпрыяцелям нашых сяброўскіх адносін. «Салідарнасць» стваралася як прафсаюзнае аб'яднанне, прыкрывалася фігавым лістком абароны інтарэсаў рабочых. Гэта была шыльда. Яна ўяўля ў зман вялікай масы. На самай жа справе — гэта палітычная арганізацыя, нацэленая на захоп улады, разрыў нашай дружбы.

Вось і ў мінулы год была спроба сарваць зялёнагурскі фестываль савецкай песні, ліквідаваць традыцыю цэлага пакалення палякаў. Матывалі гэта матэрыяльнымі цяжкасцямі. Бачыце, замахваюцца на палітычнае мерапрыемства, бо яно мацуе нашу супольнасць, а значыць, моц Польшчы, а прыкрываюцца матэрыяльным становішчам. Стратэгія «Салідарнасці»!

Канечне, кожнае мерапрыемства, вялікае і малое, патрабуе матэрыяльных затрат. Але ці гэта галоўнае?! Хіба хто калі эканоміў на дружбе? Ды і што гэта за дружба, якая пералічваецца на грошы? І калі ўжо зайшла гаворка пра дружбу, дазвольце сабе на пару сказаў думку ўголас, у парадку аўтарскага адступлення. Дружба павінна быць узаемнай, як і каханне. І бескарыслівай. Калі ж адзін бок дружыць з другім

толькі таму, каб мець карысць — польскі грош такой дружбе. Гэта крывасмоцтва, эксплуатацыя дружбы. А кожны і ва ўсе вякі спрабаваў скінуць эксплуатацятара са свае шы. За дружбу пляцяць крывёй і вернасцю, а не грашамі. Гэта правамерна як між двюма асобамі, так і між дзяржавамі.

Парадокс, але за ўсе авантуры «Салідарнасці» разлічваўся польскі банк. Не дзеля таго «Салідарнасць» аб'яўляла забастоўкі, каб іх самой жа прызнаваць супрацьзаконнымі. А калі не супрацьзаконныя — плаці! Тэрор эканамічны знутры рушыў дзяржаву. Не зрабіўшы прадукту, людзі атрымлівалі грошы за яго. Пры паўсюдным павелічэнні зарплат, грошай у людзей з'яўлялася больш, тавараў выраблялася менш, магазіны пусцелі. Вялікі эканаміст-дыверсант спланаваў наступленне «Салідарнасці» на польскую дзяржаўнасць.

У такой складанай сітуацыі сродкі на правядзенне васемнацатага фестывалю савецкай песні ў Зялёна Гурэ ўсё ж знайшліся. Бо ў правядзенні яго былі зацікаўлены сапраўдныя сябры. «Мы практычна не

павышалі нават цэны на білеты на канцэрты, — казалі нам у ваяводскім камітэце ПАРП, — каб людзі не адчулі матэрыяльных накладак».

Зялёна Гурэ — значны культурны цэнтр Польшчы. У адзін час з фестывалем праходзіў тут IX агульнапольскі сімпозіум русістыкі, на адкрыццё якога мы былі запрошаны ў пятніцу 11 чэрвеня. Сімпозіум праходзіў у вышэйшай педагагічнай школе (па-нашаму — інстытуце). Есць у Зялёна Гурэ і яшчэ адна вышэйшая навучальная ўстанова — вышэйшая інжынерная школа (політэхнічны інстытут). Гэту школу ў свой час наведваў Юры Гагарын, і яна цяпер носіць яго імя.

СЛОВА ЗАПІСНОЙ КНІЖЦЫ

«11.6.82. На рагу вуліцы Незалежнасці насупраць насцёла будынак «Салідарнасці». 2-павярховы, з надбудовай. За ім будынак пракураторы. Перад будынкам, дзе знаходзілася ваяводская «Салідарнасць» — скульптуры з бела-жоўтага гіпсу трох рабочых у рашучай паставе.

Калі скульптур, у падножжы — кветкі. У слоіку і так, россыпам».

«12, субота. Шафёр Станіслаў, — сам родам з-пад Ваўкавыска, — завёз нас кіламетраў на 40 на паўночны ўсход. У чысты гарадок Сулехаў. Адсюль да Берліна, намуць, кіламетраў 120.

Незабытая сустрэча ў педагагічнай школе-студыі імя Шапана (педтэхнікум) Дзяржэцкі ў асноўным з сельскай мясцовасці... Мы прайшлі цераз парк. Ля парoga школы з кветкамі сустракалі нас педагогі і прафстаўнікі мясцовых улад. Увайшлі з дзвярэй у вестыбюль будынка і сталі. На левыцы знізу да верху на ўсім пралёце стаялі дзяржэцкі. Чорныя спадніцы, белыя матроскі, Пачалі сцяваць, вітаць нас песнямі. Цудоўная акустыка разнесла іх юныя галасы. Відаць, музычнае выхаванне тут высокае. Школа ж носіць імя Шапана. Некалі, праездам на захад, ён спыняўся ў гэтым будынку...

Заўтра 13 чэрвеня — паўгода ваеннага становішча, якое, гавораць, штомесяць так ці інакш адзначаецца. Учора канцэрт у Зялёнагурскім амфітэатры скончыўся ў 00.20. Бачыў патруль з аднаго салдата і аднаго міліцыянера».

«13.6.82... Сярод нас Алег Салтук — імяніннік. Абедалі ў рэстаране «Віцебск». Віцебск і Зялёна Гурэ — гарады-пабрацімы.

Заўтра едем у Жагань».

Жагань на паўднёвым захадзе ад Зялёна Гурэ. Многім слынным гэты старажытны горад на 25 тысяч насельніцтва. Найбольш жа тым, што гэта нібы выклетае людзьмі і богам месца. Памяркуйце самі. З часоў франка-прускай вайны 1870 года, як расказвае гістарычная памятка, калі ў жаганьскіх лясах утрымліваліся пад вартай некалькі тысяч француз-

калькі псеу стыль, але краса-моўна свецыць аб высокай ступені цэнтралізацыі Бераж-ноўскага комплексу.

— Аднойчы рабіла справаздачу на праўленні калгаса, дык старшыня мне жартам кажа, ты, маўляў, у нас вялікая начальніца, — усміхаецца В. Лазнуха. — А калі гаварыць сур'ёзна, то спраў стала ў многа разоў болей, як раней. Усю работу трэба спланаваць і, што значна цяжэй, выканаць свае планы. У нашым комплексе — адзінаццаць падраздзяленняў.

Прызнаюся шчыра, я чакаў, што Валянціна ў першую чаргу скажа, што працаваць стала значна цікавей, з'явіліся новыя магчымасці, вольны час калгаснікаў напоўніўся новым зместам... Але не дачакаўся. Тады пачаў сам высвятляць перавагі сацыяльна - культурнага комплексу ў Беражнім.

Пры Доме культуры працуюць дванаццаць гурткоў. Самых розных. І, мяркуючы па дыпламах, прызгах, працуюць добра. Але ж не горш выступалі беражнёўскія самадзейныя артысты і ў той час, калі не было такой гучнай назвы.

Так і не даведася я, які ўдзел у агульнай справе арганізацыі адпачынку вясцоўцаў прымаюць сельбо, камбінат бытавога абслугоўвання, бальніца... Здалося, што ўсё абмяжоўваецца «ўваходжаннем» у склад комплексу.

Галоўнае, што мяне ніхто не імкнуўся пераўзніць. Была гарачая пара для калгасніка, і, як гэта часам бывае, культурнае жыццё вёскі адышло на другі план. І гэта не дзіўна. Каб цікава і змястоўна праводзіць вольны час, трэба яго як мінімум мець. А дзе яго ўзяць калгасніку ўлетку. Прыязджайце да нас пасля жніва, сказалі мне. Маўляў, будзем з хлебам, будзем і з песнямі. А пакуль што, выбачайце, — занятыя вельмі.

Відаць, зыходзячы з гэтага, вырашылі ў калгасе не праводзіць свята першага снапа — жэўнікі. І, відаць, дарэмна...

Паступова мой мажорны настрой змяніўся мінорным. Дзе вы, перавагі комплексу?

— Ведаеце, нам усё роўна,

комплекс у іх ці не комплекс, — шчыра прызналася М. М. Агіевіч. — Абы працавалі. Бо добрае, яно і пад любой назвай добрае.

ЧАСТКА ТРЭЦЯЯ.

Як раздвоіся аўтар, альбо Дыялог аптыміста са скептыкам

«Няхай яшчэ не ўсё ладна, але ж і працаваць умеюць у калгасе імя Леніна, і адпачываць. Вунь, усе памятаюць, якія святкавалі дажынкi, Кастрычніцкія, Новы год, Дзень Перамогі. Аб вольным часе тут клопат асобны», — упэўнена сказаў аптыміст.

«Прабачце, шаноўны, але размова ў нас ідзе пра сацыяльна - культурны комплекс. Ком-плекс», — не падзяліў бадзёрска скептык.

«Ну дык што, я таксама пра комплекс. Тое, што дасягнута ў калгасе, — ягоная заслуга. Хіба вы не згодны? Ці супраць самой ідэі?», — насцярожыўся аптыміст.

«Я не супраць. Я не песіміст, я скептык. І мне здаецца, што пакуль толькі зменена шылдачка. У Беражнім і дагэтуль быў вельмі добры Дом культуры, традыцыйна моцная тут самадзейнасць...»

«Э-э, шаноўны, вы некалькі адсталі ад жыцця. Культура сучаснай вёскі — далёка не вычэрпваецца добра пастаўленай клубнай работай. Установы культуры і народнай асветы, прадпрыемствы быту, гандлю, грамадскага харчавання, аховы здароўя разам павінны больш поўна задавальняць сацыяльна-культурныя запатрабаванні сельскага насельніцтва», — нагадаў аптыміст.

«Давайце весці не агульную, а канкрэтную гаворку. Тое, што вы сказалі, — вядома ўсім, і, відаць, незде так і ёсць. Але вось мы з вамі пабылі ў Беражнім. Асабіста я не магу назваць тое, што бачыў, сацыяльна - культурным комплексам. Што Дом культуры добра працуе — бачыў; музычная школа, музей — таксама; што бальніца выдатная — і гэта праўда. А вось як яны разам працуюць — не ведаю», — ужо нервова сказаў скептык.

— «Ці, можа, вы маеце іншую думку?»

«Вядома. Напрыклад, спецыялісты службы быту арганізавалі гурток кройкі і шыцця, павары калгаснай сталовы — гурток кулінарны. Медыкі чытаюць лекцыі... І ўсё гэта згодна з перспектывным планам, складзеным каардынацыйным саветам комплексу», — вымавіў аптыміст і задаволена ўсмінуўся.

Скептык на хвіліну задумаўся.

«Так, мабыць, гэта і слушна. Але ці не мала для ўстановы з такой гучнай назвай? Вось у чым мае галоўнае сумненне...»

ЧАСТКА ЧАЦВЕРТАЯ.

Апошняя і самая кароткая

Пакінем скептыка і аптыміста спрачацца далей. Ісціна далёка не заўжды нараджаецца ў спрэчках. Тут менавіта такі выпадак, хаця і той і другі бок маюць рацыю. Мабыць, таму яны і не прыдуць да агульнага. Так і будуць гаварыць — аптыміст, свярджваючы дасягнутае, і скептык, хочучы большага і таму незадаволена.

Але ёсць нешта бяспрэчнае. Гаварыць аб гэтым — відаць, сімпатызаваць скептыку, і ўсё ж.

Я нездарма пачаў з таго, што пазнаёміў чытача з Мікалаем Андрэевічам Беліцкім. Настаўнікам, які стварыў музей вёскі. На жаль, мне не давялося сустрэцца з іншымі беражнёўскімі энтузіястамі. А, між іншым, з году ў год павялічваецца атрад вясковай інтэлігенцы. І пакуль што яе намаганні не з'яднаны. Дарэчы, і намаганні яшчэ не.

Вось чаму Беражнёўскі сацыяльна - культурны комплекс (а гэта абагульненне тычыцца толькі яго) пакуль яшчэ не жыве поўным жыццём. Новая, перспектывная форма не напоўнілася новым зместам. А, як і любая важная справа, стварэнне сацыяльна - культурнага комплексу не церпіць паспешлівасці і фармалізму.

Андрэй ГАНЧАРОВ,
спецкарэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».
Сталінскі раён.

ЭНТУЗІЯЗМ... «ЭНТУЗІЯСТАЎ»

Горад беларускіх шахцёраў славіцца не толькі працоўнымі поспехамі сваіх працаўнікоў, у першую чаргу, вядома, гарнякоў, але і народнымі талентамі. У гэтым куточку зямлі здаўна любяць і задумваюць песню, і дасціпную ўсмешку, і гарэзліваю частушку. Асабліва ж спрыяльныя ўмовы для развіцця талентаў насталі ў апошні час, калі паўсюдна створаны гурткі і калектывы мастацкай самадзейнасці, дзейнічаюць розныя ансамблі, студыі, некаторым з якіх прысвоена ганаровае званне народных.

З'явіўся ў Салігорску і свой цырк. Праўда, як гэта часта бывае ў самадзейных калектываў, асобнага будынка ён не мае, там не менш аматары гэтага старажытнага віду мастацтва адрозна дакладна назавуць яго адрас: Палац культуры гарнякоў. І тут жа ўдакладняць: «У нашым горадзе працуе самадзейная цыркавая студыя, якой кіруе Юрый Віктаравіч Грынкевіч».

Выпускнік Кіеўскай цыркавой студыі, а потым і інстытута культуры Ю. Грынкевіч — з тых энтузіястаў культурна-мастацкай работы, хто ніколі не спыняецца на дасягнутым, а пастаянна імкнецца да нечага новага, знаходзіцца ў творчым пошуку. Так было і ў 1975 годзе, калі Юрый Віктаравіч вырашыў стварыць у горадзе цыркавую студыю. Канечне, як звычайна бывае ў падобных выпадках, знайшліся і скептыкі, якія разважалі прыкладна так. Маўляў, хор ці інструментальны аркестр — гэта можна. А вось цыркавая студыя? І разводзілі рукамі: «Нічога не атрымаецца».

Іншай думкі прытрымліваўся Ю. Грынкевіч. Неўзабаве ў горадзе з'явіліся аб'явы, якія паведамлялі аб тым, што праводзіцца запіс у гарадскую цыркавую студыю. Ахвотнікі, канечне, знайшліся. Юрый Віктаравіч адбраў толькі тых, хто валодаў неабходнымі для артыста цырка задаткамі, памятаючы, што ў гэтым відзе мастацтва людзей выпадковых не павінна быць.

У мінулым засталася тая першая рэпетыцыя, на якіх былі і расчараванні, і няўпэўненасць студыйцаў, і вера іх кіраўніка,

што ўсё неўзабаве наладзіцца. Паступова шліфавалася майстэрства, дасягалася тая дакладнасць, нават віртуознасць, без якіх нельга ў цырку. Ю. Грынкевіч, вераць у творчыя мажлівасці сваіх выхаванцаў, патрабаваў ад іх шмат. «Строгасць» гэтая таксама рабіла своеасаблівы адбор. За час існавання салігорскай цыркавой студыі праз яе прайшло каля шасці тысяч чалавек, сёння ж удзельнікамі з'яўляюцца пяцьдзесят, узрост якіх ад 12 да 25 гадоў.

Ёсць у самадзейным цырку і свае старажылы. Напрыклад, шахцёр Мікалай Ахрамовіч эквілібрысткай захапіўся яшчэ да службы ў радах Савецкай Арміі. Звольніўся ў запас, зноў вярнуўся ў студыю. Падобны шлях прайшоў і Міхаіл Шайхатарав. Праўда, ён выступае ў іншым жанры. Міхаіл добра авалодаў санкрэатамі акрабатыкі і адначасова можа выступаць як клоун. Лабарантка Золя Аносава захапілася гульніей з абручамі...

Самадзейныя артысты часта выступаюць не толькі ў Салігорску, але і выезджаюць у калгасы і саўгасы раёна. Пабыталі яны і за межамі Салігоршчыны, дэманструючы сваё майстэрства ў Старых Дарогах, Мінску... Нядаўна калектыву вярнуўся з двухтыднёвай паездкі ў Беларуска-Анежскае парадства. Студыйцы выступалі перад работнікамі флоту, рыбакамі, працаўнікамі палёў і работнікамі леспрамгасаў.

Цяпер рыхтуецца новая праграма да 60-годдзя ўтварэння СССР. Як звычайна, збіраюцца рэгулярна на рэпетыцыі тых, хто свай вольны час аддае мастацтву цырка. Заўсёды са сваімі выхаванцамі Ю. Грынкевіч. Ён працуе цяпер, праўда, дырэктарам аднаго з сельскіх Даму культурны Салігоршчыны, але па-ранейшаму шмат сіл аддае калектыву, які стварыў сем гадоў назад. Інакш і нельга. Самадзейная цыркавая студыя называецца «Энтузіясты», а якая энтузіястам... жыць без энтузіязму?!

П. ВАСІЛЕНКА.

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАўНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ

ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА

А Б'Я У Л Я Е

КОНКУРС НА ЗАМЯШЧЭННЕ ВАКАНТНЫХ ПАСАД ПРАФЕСАРСКА-ВЫКЛАДЧЫЦКАГА САСТАВУ:

па кафедрах:

1. ФАРТЭПІЯНА дацэнт — 1.
2. АГУЛЬНАГА ФАРТЭПІЯНА ст. выкладчык — 0,5.
3. ТЭОРЫЯ МУЗЫКІ дацэнт — 1, ст. выкладчык — 1.
4. ХАРАВОЕ ДЫРЫЖЫРАВАННЕ дацэнт — 1, ст. выкладчык — 1.
5. БАЯНА-АКАРДЭОНА дацэнт — 1.
6. ДУХАВЫХ ІНСТРУМЕНТАУ дацэнт — 1.
7. АЛЬТА, ВІЯЛАНЧЭЛІ, КАНТРАБАСА І КВАРТЭТА дацэнт — 1, ст. выкладчык — 0,5.
8. СТРУННЫХ НАРОДНЫХ ІНСТРУМЕНТАУ дацэнт — 1.
9. ОПЕРНАЙ ПАДРЫХОТКІ ст. выкладчык — 1 (0,5).
10. КУРС ФІЗВЫХАВАННЯ ст. выкладчык — 1.

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання. Заявы і дакументы, згодна палажэнню аб конкурсе, накіроўваць на імя рэктара на адрас: 220030, г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Даведкі па тэлефоне: 22-49-42, 22-91-76.

скіх салдат, у гэтых мясцінах ствараліся лагеры для ваенна-палонных. У гады першай сусветнай вайны ў лагеры пад Жаганню знаходзілася больш чым дзесяць тысяч рускіх і польскіх ваеннапалонных. На месцы захавання ахвяр стаіць помнік, на белай пліце якога напісана па-руску: «Жертвам сацыяльнай несправядлівасці».

У час другой сусветнай вайны быў тут сумна славуці канцлагер — шталаг VIII-Ц. Філіялы яго знаходзіліся ў іншых месцах. Першымі нявольнікамі сталі польскія салдаты кампаніі 1939 года. Потым — бельгіяны, галандцы, датчане, французы... Трынаццаць падсвечнікаў стаіць пры ўваходзе ў музей ахвярам фашызму, які пабудаваны ў 1961 годзе на тэрыторыі былога лагера. Палонныя трынаццаці краін утрымліваліся тут. На пліце на помніку пералічаны ўсе яны. Дванаццацятым радком перад апошнімі, італьянцамі, чытаюць: «радзецкія» — «савецкія». Прайшло праз лагер 200 тысяч ваеннапалонных. Замучана 60 тысяч. З гэтых 60-ці — 40 тысяч савецкіх. Нашых суайчынікаў.

Тут у 1942 годзе быў створаны шталаг «люфт-3» для палонных лётчыкаў. У прыватнасці былі тут англійскія лётчыкі са збітых самалётаў. Зрабіўшы падпол на 150 метраў чалавек 80 з іх у канцы вайны паспра-

бавалі ўцячы. Усіх, акрамя аднаго, іх палавілі і па загадзе Гітлера замучылі. Пра гэты факт ёсць кінафільм. На мой сорама, я не глядзеў гэтага кінафільма, не ведаю, таму не магу сказаць як ён называецца. На могілках ахвяр канцлагера ўстаноўлены помнік няшчасным, пастаўлены тымі, хто сядзеў з імі, 80-ці чалавекам.

Насупраць помніка англійскім лётчыкам, метраў за 50—70 — помнік са словамі «Жертвам сацыяльнай несправядлівасці», а далей — у цэментнай акантоўцы — доўгія калектары зямлі. Адны калектары выпаланы, другія — не. І лічбы на цэментных плітках: 890, 898, 899... Тут астатнія 60 тысяч, і 40 з іх «радзецкія», тых, што пазначаны дванаццацятым радком на помніку на тэрыторыі лагера.

Лагер шталаг VIII-Ц быў для ваеннапалонных камандзіраў сярэдняга каманднага са-ставу...

З Зялёна Гурэ ад'язджаем цягніком на Варшаву перад раніцай. Нас праводзіць пэат Ежы Хладніцкі. Ён сыходзіць на дарозе ў Сулахаве. Тут ён жыве. На пероне сустракае поезд яго жонка. Хладніцкі бярэ праз акно пакунак з бутэрбрэдам. Навошта, — думае з нас жонка, — трэба было непакоіць жанчыну ў такую рань. Гаворым пра гэта Ежы. А ён пасміхаецца. «Вы ж госці, — ад-

казвае. — А мы гасцям заўсёды рады. Прыязджайце».

У Варшаве сустракае нас прыгожая Анна Ратусь. Яна сустракала па нашым прыездзе ў Варшаву. Сустракае і цяпер. Вочы і ўсмешка яе свеціцца радасцю, гасціннасцю. Ідзем у Дом савецкай тэхнікі і культуры, дырэктарам якога працуе таварыш Леанід Вікенцьевіч Лойка. Потым зноў горад. Вялікі і прыгожы. Каля агромністага універмага іграюць музыкі. Цэлы калектыв. Маладыя мастакі малююць партрэты з прахожых. Гэта студэнты.

Нас знаходзіць пэат Алякс Барскі, які быў заняты іншымі гасцямі. На дзень раней за нас прыехалі Алег Лойка, Уладзімір Казбярук, Леў Шакун. Навукова-літаратурная група ездзіла пасля Варшавы на Беласточчыну, вяла, акрамя іншай работы, сустрэчы, прысвечаныя стагоддзям Янкi Купалы і Якуба Коласа. Алякс Барскі быў з імі.

Зноў Цэнтральны крыты ваззал. Запісваем адрасы Анны Ратусь, Марэка Геры, Алесеў. Апошняе ў поіску цяпло сяброўскіх рук. Цягнік адыходзіць. Канчаецца горад. Пабеглі назад ужо крыху знаёмыя краявіды. За вокнамі — братняя зямля. Спакою і працы Табе!

Чэрвень — ліпень, 1982.

— Аляксей Васільевіч, хачэлася б пагаварыць пра вашу творчасць для дзяцей, пра яе вытокі. Вы неяк прызналіся, што на вашай радзіме ў вёсцы Высокі Борак багата крыніц. «То яна трапеча ў замшэлым пазелляным зрубе, то струменіць адкуль-небудзь з-пад горкі ці проста ўзнікае там, дзе конь калытам ступіць». Гэта хачца суданесці і з крыніцамі духоўнымі, дзе бярэ пачатак паззія, у тым ліку ваша паззія для дзяцей? Раскажыце, калі ласка, пра сваё маленства, пра тое асяроддзе, якое жыла ваша ўдзіленне, творчую фантазію.

— У маім маленстве, як і ўсяго майго пакалення, якое

ранялі бедных, слабых і каралі крыўдзіцеляў. Яшчэ задоўга да палётаў у космас, да таго, як на борце адной касмічнай станцыі было нешта пасяяна і ўзышло, у роднай назцы гараховіна, пасаджаная дзедам у лазні, расла і расла так, што спачатку падняла палок, потым дах на лазні і ўзнялася да самага неба...

Цудоўныя народныя песні, жарты, прымаўкі, выслухі—гэта, вядома, невычэрпная крыніца для чулай і ўражлівай душы. Ды і кожнае дзіця — шчыра і багата фантазіяй, творчасцю крыніца.

— Многія вашы вершы, Аляксей Васільевіч, напіса-

дзе я працаваў рэдактарам газеты палітааддзела Сверханскай МТС. У час адпачынку ездзілі да сваіх бацькоў. І майб меншай дачцэ здалася, што ў кожнай мясцовасці сваё сонца, і сонцаў некалькі.

Цяпер, пасля доўгага перапынку, я зноў узяўся пісаць для дзяцей. Тэмы, у асноўным, даюць Аляксей, Дзяніс і Алёна — мае ўнукі. Мне давялося назіраць, як малыя дзеці авалодваюць мовай, нават ствараюць яе. Дзяўчынка ўпершыню убачыла сабаку, пачула яго «гаў» і пачала называць сабаку Гаў. Убачыла аднойчы, як малыюць дзеці. Захацелася і ёй намаляваць сабаку. І просіць яна ў бабулі аловак, называючы яго «гаў». І папера для яе таксама «гаў». Сабаку яна ўжо не бачыць, а аловак і паперу кожны раз называе

— У свой час я думаў аб тым, як раскажаць дзецям малодшага ўзросту пра ваіну, хоць неяк крышку пазнаёміць іх з тым, пра што яны, вядома, чулі ад дарослых, ды ўявіць не ўсё могуць. Хацелася раскажаць некай даходліва і зразумела для іх. Мне мой зямляк раскажаў, што ў іхнім артылерыйскім палку быў вярблюд, якога называлі «Кузнечиком». «Кузнечик» у мяне стаў Кавыльком. Я сам прайшоў ваіну, удзельнічаў у баях, і мне не вельмі цяжка было ўявіць той шлях, які прайшоў Кавыльк з артылерыйскім палком ад Урала да Берліна. Часам я раўняў з дзецьмі. Працуючы над пазмай, сказаў малым слухачам: «Кавылькі паранілі ў баі». Дзеці пачалі прасіць: «Ой, не трэба, няхай ён будзе непаранены»...

«Кавылькі» быў потым перакладзены на рускую мову і выдадзены вялікім тыражом. Я атрымаў некалькі пісем ад чытачоў з Украіны і Расіі. Кожны з чытачоў раскажаў пра «свайго» ваеннага вярблюда і пытаўся, ці не пра яго расказ, і ці не служыў сам аўтар у іхняй ваеннай часці.

У ваіне ўдзельнічалі многія жывёлы. Коні цягнулі паходную кухню, гармату, абоз з харчаваннем і адзеннем. Сабакі былі санітарамі, мінашукальнікамі, мінёрамі, падрыўнікамі варожых танкаў, вывозілі цяжкапараненых воінаў з поля бою на валанушах. Нядаўна я вычытаў у адной з газет, што на фронце было медзведззяня. І пра коней, і пра сабак, і пра тое ж медзведззяня, пра іхнія франтавыя прыгоды можна было б раскажаць дзецям.

А калі гаварыць пра пазму «Дзяўчынка Марыям», тут таксама ўсё перажывае. У красавіку 1966 года ва Узбекістане праводзілася Дэкада беларускай літаратуры і мастацтва. Нам, удзельнікам дэкады, давялося быць і «ўдзельнікамі» таго страшнага землетрасення, якое было ў Ташкенце. У пазме сапраўды вусаты дзед Садык, старшыня міліцыі, які нёс дзяжурства ля гасцініцы «Ташкент». Імя дзяўчынкі Марыям — не вельмі распаўсюджана ў Ташкенце, але яно мне спадабалася. Стараўся напісаць пра землетрасенне — так, каб гэтае землетрасенне, перажыванні людзей, жывёл, раслін, а потым аднаўленне разбуранага з дапамогай усіх братніх гарадоў краіны маглі ўявіць дзеці. Таму ў аснову пазмы леглі перажыванні маленькай дзяўчынкі Марыям.

— Ваша юнацтва, Аляксей Васільевіч, прайшло ў шчынялі і касцы па дарогах ваіны. Нялёгкім было маленства. Сённяшнія ж дзеці і ўнукі былых франтавікоў шчасліва жывуць, не ведаючы гора, голаду, страху. Што б вы хацелі пажадаць дзецям?

— Хачацца пісаць для дзяцей так, каб абудзіць яшчэ большую іхнюю цікавасць да вялікага і яшчэ неспадзанага свету, каб яны любілі прыроду, птушак, жывёл, аберагалі гэты свет, не былі жорсткімі і раўнаддушнымі да слабых альбо бездапаможных істот. І гэта ў роўнай, а можа, і большай, меры патрэбна самім дзецям, каб выраслі яны з добрай чалавечай душой...

АПОШНЯЕ ІНТЭРВ'Ю АЛЯКСЕЯ ПЫСІНА

На маім рабочым сталі — двухтомнік Аляксея Пысіна, які ён падарыў «са шчырай прыязнасцю і самымі добрымі пажаданнямі ў жыцці і творчасці». Перачытваю яго пісьмы, шчырыя, сяброўскія. Такія, здаецца, умею пісаць толькі ён.

Неяк у адным са сваіх лістоў папрасіў я Аляксея Васільевіча выказацца пра дзіцячую літаратуру, пра выхаванне дзяцей. Ён ахвотна згадзіўся і неўзабаве прыслаў адказы на мае пытанні.

Прапаную чытачам «Ліма» гэтую завочную гутарку з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР паэтам Аляксеем Пысіным, які так раптоўна і так нечакана пайшоў ад нас.

Уладзімір ЛПСКІ.

нарадзілася ў вёсцы, далучылі да кнігі, да казначнага свету класікаў сусветнай, рускай і беларускай літаратуры было запозненым. Гэта ж трэба было пайсці ў школу, а раней васьмі год не прымалі, навучыцца ў школе чытаць, а тады ўжо цыгнуча да кнігі, якой не было ні ў бацькоў, ні ў вясковай краме. Бліжэйшая бібліятэка была ў раённым цэнтры, за пятнаццаць кіламетраў ад роднай вёскі. І калі я аднойчы пехатою адолеў гэтую адлегласць і нясмела зайшоў у раённую бібліятэку, папрасіў што-небудзь пачытаць, дык мне адназда бібліятэкарка: «А ў цябе ёсць з сабою такая даведка, што ты маеш жадаць чытаць кнігі?» Такой даведкі, ды яшчэ засведчанай плячэткаю сельсавета, як удакладняла бібліятэкарка, у мяне не было...

Літаратуру кніжную, друкаваную замяняла народная творчасць, якая перадавалася з пакалення ў пакаленне і мела сваіх шчырых, таленавітых зберагалінікаў і распаўсюджвальнікаў, як цяпер сказаць бы, — сваіх прапагандыстаў, майстроў мастацкага чытання, нашта т нашага заслужанага дзеяча культуры Аляксея Слесарніка.

Дзяды і бабулькі, у якіх пад старасць было ўжо болей вольнага часу, доўгімі асеннімі і зімовымі вечарамі раскажвалі дзецям, ды і іншым слухачам, казкі, фантастычныя прыгоды казачных герояў, часам вельмі страшных, жудасных. Былі расказы і пра высакародных волатаў, асілкаў, якія аба-

ны ад першай асобы. Гэта, думаецца, не проста літаратурны прыём. Мне ўяўляецца, што вы так глыбока ўжываецеся ў вобраз свайго маленькага героя, так пранікнёна паглыбляецеся ў яго свет, што само сабой здаецца, як бы верш сілаў і раскажвае сам чытач. Вось хаця б верш «Колькі сонцаў?»:

Я да цёткі ездзіла ў сяло
Там з-за лесу сонейка
Усплыло.
А была ў бабулькі
У гасцях.
Узнялося сонца там,
дзе шлях.
Сонца ў нас — усходзіць
з-за гары.
Колькі ж сонцаў?
Мабыць, тры.
Адкрыўце сакрэт, Аляксей
Васільевіч, як пішучца
вершы для дзяцей?

— Малы чалавек адкрывае свет па-свойму. За кароткі, імгненны час ён павінен прайсці ўвесь той шлях, які да яго прайшоў ўжо чалавечтва. І ён, малы чалавек, спяшаецца здзіўляцца, любавання, цікавіцца, удакладняць усё ў дарослых, задаваць ім бясконцыя пытанні. І таму, хто піша для дзяцей, здаецца, нічога не трэба прыдумляць: дзеці самі вучаць, пра што пісаць і як пісаць.

Так было ў мяне з напісаннем маленькага верша «Колькі сонцаў?». Жыў я з сям'ёю ў гарадскім пасёлку Краснаполле, адтуль пераехалі ў Стаўбцоўскі раён.

«гаў». З гэтых назіранняў у мяне з'явіўся верш «Што такое «аў»:

Дзяўчынка зусім малая.
Словы не ўсе вымаўляе.
Усё яна разумее.
Толькі сказаць не ўмее.
А трэба ж захапляцца.
Радавацца і смяяцца.
Нешта рабіць, забавляцца
І да старэйшых звяртацца.
Ёсць у дзяўчынкі мова.
Знаходзіцца і слова.
Гаворыць яна:
— Аў!
А гэта значыць:
— Гаў!
І разумее ўсякі:
Гаў — імя сабакі.
Паперу б неяк прыдбаць —
Сабаку намаляваць.
— Аў! — бабуля пачула
І сшытак разгарнула.
— Аў! — дзяўчынка гукае.
І карандаш трымае.
— Аў! Аў! — намалявала,
Бабулі паказала.
Вось колькі рэчаў і спраў
У слове маленькім

«Аў».

— Вашы словы, Аляксей Васільевіч: «Лепш атрымаваецца тады, калі пішаш аб перажытым, калі тэма, як кажуць, прайшла праз сэрца». Слушнасць гэтых слоў пацвярджаюць і вашы пазмы «Кавылькі» і «Дзяўчынка Марыям». Яны, можна сказаць, вынесены з трагедыі: адна — з ваеннай, другая — з ташкенцкай, калі было там землетрасенне. Раскажыце, калі ласка, што паслужыла штуршком для напісання гэтых твораў?

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
Выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 п 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 15408 м 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паззіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаваданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машынах у двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

3 30 жніўня па 4 верасня

30 жніўня, 1930

«ПАМЯЦЬ ГАДАМ НЕ ЗАКРЭСЛІЦЬ...»
Перадача падрыхтавана да 60-годдзя пісьменніка А. Махначы. У ёй прымаюць удзел В. Быкаў і Р. Барадулін.
30 жніўня, 20.15

Л. МІНКУС. «ПАХІТА».
Аднаактовы балет Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР. Сольныя партыі выконваюць народная артыстка БССР Н. Паўлава і заслужаны артыст БССР У. Іваню. Уступнае слова доктара мастацтвазнаўства Ю. Чурко.
31 жніўня, 19.30

«МУЗЕЙ ПАД АДКРЫТЫМ НЕБАМ».
Расказ аб новых экспанатах будучага музея народнай архітэктуры і быту ў вёсцы Строчыцы, ад знаходкаў і пошуках групы рэстаўратараў.
31 жніўня, 20.15

«ПЯРЭДАДЗЕНЬ НОВАЯ ДАРОГІ».
Творчы партрэт П. Манала. У перадачы ўдзельнічаюць паэт В. Зуёнак і мастачка Н. Шчасная.
2 верасня, 19.30

«ЛЯ РАСКРЫТАЙ ПАРТЫТУРЫ».
Л. Шлег. Сімфанічная пазма «Сымон-музыка». Кампазітар прысвяціў сваю новую твор стогодоваму юбілею народнага песняра Беларусі Якуба Коласа. Выконвае сімфанічны аркестр Беларускага тэлебачання і радыё. Дырыжор — заслужаны артыст БССР Б. Райскі.
3 верасня, 19.30

ПАКАЗВАЕ БРЭСТ. «БУГ».
Літаратурна-мастацкі часопіс. Знаёмства з народнымі ўмельцамі Столінскага раёна і з фальклорна-этнографічным калектывам вёскі Струга.
4 верасня, 12.30

Г. ІБСЕН. «НОРА».
Спектакль Свядлоўскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра драмы.
4 верасня, 19.25

«ТУТ ПЕСНЯ СУСТРЭЛАСЯ З ПЕСНЯМ...»
Расказ пра першую сустрэчу народных песняроў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа.
4 верасня, 22.35

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ».
Музычная праграма з удзелам саліста Цэнтральнага тэлебачання і Усеаюзнага радыё Л. Сярэбранікава.

ЛЕКСІЧНЫ МІНІМУМ ПА АНГЛІЙСКОЙ МОВЕ ЯК ДРУГОЙ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ З УЛІКАМ АДПАВЕДНАСЦЕЙ У НЯМЕЦКАЙ І ФРАНЦУЗСКОЙ МОВАХ.
На рускай мове. Вучэбны дапаможнік. Мн., «Вышэйшая школа», 1981.—60 к.

3. ЛЮСТАВА, Л. СКВАРЦОУ, В. ДЗЯРАГІН. Сябрам рускай мовы. Кніга аб развіцці сучаснай рускай мовы, яе месцы ў сацыялістычнай культуры. На рускай мове. Мн., «Знанне», 1982.—45 к.

ПРАКТЫЧНАЯ ФАНЕТЫКА АНГЛІЙСКОЙ МОВЫ. Вучэбны дапаможнік для інстытутаў і факультэтаў замежнай мовы. На рускай мове. Мн., «Вышэйшая школа», 1982.—60 к.

Р. БАРАДУЛІН. Паэма прызнання. На рускай мове. Мн., «Мастацкая літаратура», 1982.—1 р. 20 к.

Б. БРАЙНІНА. Выбранае. На рускай мове. Мн., «Художественная литература», 1982.—1 р. 40 к.

М. ВІНАГОРАУ. Крэпасць на колах. Дакументальная аповесць. На рускай мове. Мн., «Беларусь», 1982.—60 к.

М. ГАМОЛКА. Выбраныя творы ў двух тамах. Том першы. Мн., «Юнацтва», 1982.—90 к.

І. ДУЭЛЬ. Дарога ўздоўж фасада. Дакументальная аповесць. На рускай мове. Мн., Прафвйд., 1982.—1 р. 20 к.

В. КАРОЦКІ. Мост. На рускай мове. Мн., «Советскі пісатэль», 1982.—1 р. 40 к.

Ж. САРАМАГА. Узняты з зямлі. Раман. На рускай мове. Мн., «Прогресс», 1982.—1 р. 60 к.

Я. СІПАКОУ. Усе мы з хат. Аповесці. Мн., «Мастацкая літаратура», 1982.—1 р. 70 к.

М. ТАНК. Нарачанія сосны. На рускай мове. Мн., «Художественная литература», 1982.—95 к.

Я. ПУШЧА. Сады вятроў. Вершы і пазмы. Мн., «Мастацкая літаратура», — 1 р. 60 к.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасінья БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯЖОН.

Адказы сакратар Пятро СУШКО.